

De verpleging van het Nederlandsche Leger in oorlogstijd,

DOOR

E. G. WINCKEL,

Gep. Generaal-Majoor, der Intendance.

(Vervolg en slot van blz. 510.)

Het in vredetijd opleggen van voorraden verplegingsbehoeften is intusschen verre van voldoende, want al zijn deze voorraden vrij aanzienlijk, toch kunnen zij voor niet meer dienen dan voor de voorziening in de eerste behoeften van het gemobiliseerde leger. Om ook in de verdere behoeften te kunnen voorzien, moet de intendance zich niet alleen voortdurend op de hoogte stellen van de voorraden verplegingsmiddelen, welke in particuliere fabrieken en inrichtingen worden aangetroffen, maar ook moet zij, door het in vredetijd sluiten van contracten, er zich van verzekeren, dat de bedoelde voorraden bij dreigend oorlogsgevaar te harer beschikking worden gesteld.

Wat ons, bij verzuim van dezen zeer noodigen maatregel, te wachten staat, moge blijken uit de hieronder volgende aanhaling van een open brief, welke in April 1901 door den Heer MAX SALBERG, een der firmanten van de firma KAKEBEEKE, meelfabrikanten te Middelburg, aan M^r. C. LUCASSE, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, geschreven werd: »De Deutsche Regeering, houdt zich nauwkeurig op »de hoogte van de voorraden tarwe en meel, die zich op het continent »in handen van groote handelaren en meelfabrieken bevinden en verwacht worden, en waarover zij op een gegeven oogenblik kan disponeeren. Onder voorbehoud van eventueele goedkeuring door de »Nederlandsche Regeering, zoo het geval zich zoude voordoen, staat »de firma KAKEBEEKE in betrekking tot de Deutsche Regeering en »geeft haar *elken eersten* van de maand een opgaaf van wat zij aan »tarwe en meel bezit en in inkoop heeft. Dit dagteekent reeds van 1890.

»Daaraan wordt zoo sterk de hand gehouden, dat als die opgaaf »wel eens eene vertraging ondervindt, de Deutsche consul te Vlissingen, »op aandrang van het Berlijnsche ministerie, zulks reclameert«.

In elk geval zal het aan onze intendance, zelfs wanneer zij in vredetijd de noodige contracten heeft gesloten tot het, door de eigenaars van fabrieken, magazijnen, enz. eventueel beschikbaar stellen van de aanwezige voorraden, zeer veel moeite kosten, om, bij dreigend oorlogsgevaar, de voor de verpleging van het leger — dus niet alleen van het veldleger, doch ook van de troepen, aangewezen voor de bezetting

van de liniën en stellingen — benoodigde verplegingsbehoefden te verzamelen en op te leggen. Deze aangelegenheid vormt dan ook in vollen vredeftijd eene zeer veel omvattende en hoogft tijdroovende voorbereiding.

Door den Heer TEN BOSCH wordt in zijne voordracht zeer ten rechte er op gewezen, dat het zwaartepunt voor de verpleging van de afzonderlijke deelen van het veldleger berusten moet bij de verplegings-officieren, die, telkens wanneer de op de voertuigen medegevoerde levensbehoefden aan de troepen zijn uitgegeven, verplicht zijn er voor te zorgen, dat de bedoelde voertuigen weder gevuld en marschvaardig zijn. Voorts deelt hij mede, dat de daartoe noodige levensmiddelen door de verplegingsofficieren ter plaatse moeten worden aangekocht, d. w. z. in de nabijheid van de plaats, waar het betrokken onderdeel is ondergebracht.

Volgens zijne zienswijze zal dit aankopen in ons land met weinig bezwaren gepaard gaan, aangezien het hem bij onderscheidene oefeningsreizen gebleken is, dat de voorraden, welke zelfs in kleine plattelandsgemeenten aanwezig zijn, verbazend medevallen.

Omtrent dit laatste heb ik intusschen eene geheel andere ervaring opgedaan. Ook door mij zijn, tijdens mijn diensttijd als intendant, in talrijke gedeelten van ons land onderscheidene verplegingsreizen gedaan en telkens is het mij, bij eene zoo nauwkeurig mogelijke opname, gebleken, dat de aanwezige voorraden van vele belangrijke en minder belangrijke verplegingsbehoefden niet alleen in de plattelandsgemeenten, doch ook in grootere gemeenten in den tegenwoordigen tijd zoo bijzonder klein zijn. Uit den aard der zaak, heb ik mij daarbij niet bepaald tot het constateeren van dit feit, doch ook getracht de redenen op te sporen, welke tot het gaandeweg verminderen van de voorraden in vele gemeenten hebben geleid, en nu acht ik het niet ondienftig, hieromtrent eenige mededeelingen te doen.

In vroegere jaren werd door de bakkers zelf voor de bereiding van het meel, dat zij voor hun bedrijf noodig hadden, zorg gedragen; het malen van het graan geschiedde dan in windmolens, welke in nagenoeg elke gemeente aanwezig waren en veelal nog aanwezig zijn. Ook ten gevolge van de omftandigheid, dat de middelen van gemeenschap tusschen de gemeenten over het algemeen te wenschen over lieten, waren de bakkers verplicht, ter verzekering van hun bedrijf, vrij belangrijke voorraden graan en meel te onderhouden. Thans evenwel wordt het meel in den regel geleverd door de groote meelfabrieken, hetgeen voor de bakkers tot eene aanzienlijke besparing heeft geleid, niet alleen, omdat zij nu geene voorraden meer te onderhouden hebben (besparing van zolderruimte en van werkloon), maar ook, omdat het meel in de door stoom en electriciteit gedreven fabrieken veel goedkooper kan worden bereid dan in de windmolens; hierbij moet nog worden opgemerkt, dat de vervoerkosten van de fabrieken naar de bakkerijen betrekkelijk luttel zijn. Daarbij is het evenwel

niet gebleven. Voor het meel, dat de bakkers noodig hebben, worden door hen met de fabrieken in den regel contracten voor de levering in termijnen gesloten, dat wil zeggen, zij verzekeren zich van het benoodigde voor een bepaalden tijd, veelal zes maanden, doch bedingen daarbij, dat de afleveringen in kleine gedeelten, b.v. voor de behoeften van veertien dagen of iets langer, plaats hebben.

Nu zijn de behoeften aan meel van een bakker in eene kleine gemeente gewoonlijk zeer gering, zoodat, wanneer in zulk eene gemeente onverwacht een troepengedeelte van eenige sterkte wordt ondergebracht, men er vrij zeker van zijn kan, dat het daarvoor benoodigde brood binnen zeer korten tijd niet meer kan worden geleverd. Daarbij komt nog, dat op de afleveringen van het meel door de fabrieken aan de bakkers niet meer gerekend kan worden, ook omdat de middelen, waarmede het vervoer gewoonlijk plaats heeft, alsdan grotendeels door de militairen in beslag zijn genomen.

Men zou zich kunnen voorstellen, dat in de streken, waar graan verbouwd wordt, wèl voorraden daarvan zullen worden aangetroffen. Dit is in den regel echter niet het geval, want gebruikelijk is het, om het graan, evenals de overige landbouwproducten, welke niet voor eigen gebruik noodig zijn, zoo spoedig mogelijk aan groothandelaren van de hand te doen. De groothandelaren verkoopen hun graan weder aan de fabrieken, welke zich, voor zooveel het buitenlandsch graan betreft, dat de hoofdmasa van hunne behoeften vormt, overigens van het benoodigde op de wereldmarkten, hoofdzakelijk te Antwerpen, voorzien.

Om de leveringen van meel, waarvoor zij gecontracteerd hebben, naar behooren te kunnen volbrengen, zorgen solide meelfabrikanten er steeds voor een voorraad graan voor de behoeften van minstens zes weken in hunne fabrieken opgelegd te hebben. Daarop kan evenwel niet te allen tijde gerekend worden; zijn de handelsprijzen van het graan zeer hoog, dan gebeurt het dikwijls, dat vele fabrikanten hunne voorraden, in afwachting van eene eventueele daling der prijzen, tot een minimum beperken.

In enkele streken van ons land, waar rogge verbouwd wordt, gebeurt het wel eens, dat min of meer groote hoeveelheden rogge bij de landbouwers worden aangetroffen. Deze zijn dan bestemd voor de behoeften van de bewoners van de streek en worden dan vermalen in de ter plaatse aanwezige windmolens, welke, omdat de rogge in den regel grof gemalen wordt, zonder bezwaar daarvoor kunnen dienen. Overigens worden de windmolens ten platten lande in den tegenwoordigen tijd nagenoeg uitsluitend gebezigd voor het malen van veevoeder. Als regel moet intusschen worden aangenomen, dat op de aanwezigheid van eenigszins belangrijke voorraden rogge niet mag worden gerekend.

Wat nu de zoogenaamde kruidenierswaren betreft — rijst, koffie, zout, suiker, peper, enz. —, ook van deze artikelen worden bij ons ten platten lande in den regel slechts zeer geringe hoeveelheden aangetroffen. Gebruikelijk is het, dat de kruideniers van de kleine gemeenten hunne

voorraden eenmaal per week aanvullen. Die aanvulling geschiedt dan door de handelaren van de grootere gemeenten. Kunnen deze daarvoor niet over de benoodigde voertuigen beschikken, omdat die aan de militaire autoriteit moesten worden afgestaan, dan blijft de aanvulling achterwege, althans grootendeels.

De eenige verplegingsbehoeften, waarop bij ons ten platten lande, bij de legering van eenigszins groote troepengedeelten, gedurende meer dan slechts enkele dagen gerekend mag worden, zijn vleesch, spek en, in sommige tijden van het jaar, veevoeder, welk laatste echter grootendeels niet tot paardenvoeder kan dienen.

Ik heb het noodig geacht, over het bovenstaande eenigermate uitvoerig uit te weiden, omdat ik heb willen doen uitkomen, dat de verplegingsofficieren, bij het ten uitvoer brengen van hunne opdracht tot het dagelijks aankopen van de verplegingsbehoeften, noodig voor het vullen van de aan hunne zorg toevertrouwde verplegingsvoertuigen, al zeer spoedig groote teleurstellingen zullen ondervinden, en zij in den kortst mogelijken tijd daarvoor de tusschenkomst van de intendance zullen moeten inroepen.

Uit de ervaringen, opgedaan in den Russisch-Japanschen oorlog, waarin door het Russische leger bij en door den troep werd geslacht, en ook het broodbakken onder sommige omstandigheden bij den troep geschiedde, heeft de Heer TEN BOSCH gemeend te moeten besluiten tot de noodzakelijkheid, om het bereiden van het brood in beginsel aan den troep over te laten en, als regel te moeten vooropstellen: de troep slacht zelf.

Ook met deze zienswijze kan ik mij in het geheel niet vereenigen. Ik kan mij zeer goed voorstellen, dat de Russische troepen door de noodzakelijkheid gedwongen zijn geweest, zelf voor de broodbereiding en voor het slachten te zorgen, en het strekt hun tot eer, dat zij zich zoo hebben weten te behelpen. Maar wanneer men daarin gronden vindt, om uit te maken, dat dit voorbeeld, als regel, gevolgd behoort te worden, dan is men, naar mijne overtuiging, op een geheel verkeerden weg.

De broodbereiding voor een leger te velde heeft, vooral met het oog op de moeilijkheden, aan het bedrijf verbonden, en de groote zorg, welke in acht moet worden genomen, om brood te verkrijgen, dat goed eetbaar is en aan de daaraan uit een voedingsoogpunt te stellen eischen beantwoordt, steeds met groote bezwaren te kampen gehad. Vandaar, dat men dan ook in vele legers — o. a. in Frankrijk, Duitschland, Oostenrijk en Italië — er toe overgegaan is, om vervoerbare veldovens in te voeren en er daar voortdurend naar gestreefd wordt, om, door het toepassen van nieuwe vindingen en het aanbrengen van verbeteringen, veldovens te verkrijgen, welke niet alleen in staat stellen, om aan den soldaat ook in oorlogstijd goed brood te bezorgen, maar welke ook door eene goede constructie uitmunten en in die mate beweegbaar zijn, dat zij de troepen in alle terreinen kunnen volgen.

Voorts wordt aan de oefening van het tot de verplegingsafdeelingen behorend personeel, dat bij de veldbakkerijen is ingedeeld, zeer veel zorg besteed. In Duitschland worden, om het houden van de oefeningen op geregelde tijden en zoo goed mogelijk te doen plaats hebben, de veldovens in vreedstijd bij de militaire bakkerijen opgelegd, terwijl bovendien het daarbij ingedeelde personeel geoefend wordt in het bedienen niet alleen van de veldovens, maar ook van ovens van ander stelsel dan bij de militaire bakkerijen in gebruik zijn; dit alles om te verkrijgen, dat men te velde de beschikking heeft over alleszins bruikbare bakkers.

Bij ons te lande heeft men gemeend, niet tot de invoering van veldovens te moeten overgaan, zoowel om het aantal treinvoertuigen tot een minimum te beperken, als omdat ons leger in den regel zal moeten oorlog voeren in landstrecken met eene dichte bevolking en alsdan gebruik zal kunnen worden gemaakt van de particuliere bakkerijen, welke in de landstreek aangetroffen worden. Dit belet intusschen niet, dat men er op moet rekenen, dat die bakkerijen, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk van personeel zullen moeten voorzien worden, en dat personeel, aan welks geoefendheid mede groote eischen behooren te worden gesteld, zal uit de verplegingsafdeelingen van de troepen getrokken moeten worden.

Wil men de broodvoorziening te velde zoo goed mogelijk verzekeren, dan dient deze niet overgelaten te worden aan de verplegings-officieren van de afzonderlijke troepen, en evenmin zal het bakken door de troepen zelf moeten geschieden, maar zij behoort in handen te zijn van de intendance en onder hare leiding plaats te hebben. Natuurlijk zullen zich evenwel gevallen kunnen voordoen, welke tot het maken van uitzonderingen op deze algemeene regeling verplichten, b.v. waar het geldt de verpleging van geïsoleerde troepen, maar regel zal het moeten zijn, dat de verplegingsofficieren met opzicht tot de broodvoorziening alleen te zorgen hebben voor het op de aangewezen plaatsen in ontvangst nemen van het brood en voor de verstrekking van het ontvangene aan de troepen.

Dit zelfde geldt voor de vleeschvoorziening. Ook hiervoor mag van het door den troep zelf slachten alleen in uitersten nood sprake zijn, al was het maar alleen, omdat het vleesch, dat kortelings geslacht is, voor de consumptie vrij onbruikbaar is, ook dan, wanneer het fijn gemaakt wordt in de hakmachines, welke tegenwoordig tot de uitrusting van de proviandwagens behooren. Bovendien moet er nog op gewezen worden, dat het slachten bij den troep uit een hygiënisch oogpunt verre van aanbevelenswaardig is, en verder, dat alsdan bij de distributie van het geslachte vee veel verloren gaat, dat voor de consumptie zeer geschikt moet worden geacht.

In zijne voordracht werd nog door den Heer TEN BOSCH de werkring van de intendance eener divisie in oorlogstijd ter sprake

gebracht en daarbij o.a. door hem gewezen op het weinige personeel, waarover de divisie-intendant bij mobilisatie de beschikking verkrijgt. Dit personeel bestaat uit de twee hem toegevoegde kapiteins-intendants en uit het peloton administratietroepen, dat bij de verplegingsafdeeling eener divisie is ingedeeld.

Het zij mij veroorloofd hieraan nog het volgende toe te voegen. Ofschoon de verplegingsafdeelingen der divisien, zoodra de troepen van het veldleger hunne eerste opstellingen innemen, al dadelijk in functie behooren te treden, moeten die vier afdeelingen ingeval van mobilisatie nog geheel worden gevormd uit de eenige compagnie administratietroepen, welke in vredetijd bij het leger is ingedeeld. Die compagnie bestaat uit 1 luitenant, 1 sergeant-majoor, 4 sergeanten, 8 korporaa's en een zeker aantal miliciens, terwijl het peloton administratietroepen, dat tot elke verplegingsafdeeling behoort, eene sterkte moet hebben van 3 officieren, 6 sergeanten, 11 korporaa's, 60 soldaten, en 1 hospitaalsoldaat. Voegt men hierbij, dat de 6 sergeanten, voor zoover zij niet afkomstig zijn van de compagnie administratietroepen, dat is dus hoogstens 1 per afdeeling, leerlingen zijn van den Hoofdcursus, die voor den dienst der militaire administratie worden opgeleid, en administrateurs van verplegingsinrichtingen, welke bij mobilisatie worden opgeheven, en voorts, dat *alle* voertuigen, welke bij elke verplegingsafdeeling zijn ingedeeld — 50 voor verplegingsbehoefte en 1 voor gereedschappen —, eerst bij mobilisatie worden aangeschaft, dan geloof ik niet te overdrijven, wanneer ik aanneem, dat de verplegingsafdeelingen eerst na eenige weken in staat zullen zijn de diensten te verrichten, welke van haar gevorderd moeten worden. Ook is het zeer de vraag, of het personeel wel de noodige geschiktheid voor zijne taak bezit, en dat daaraan met reden getwijfeld moet worden, kan reeds hieruit blijken, dat de administrateurs van de verplegingsinrichtingen, die grootendeels sergeanten zullen zijn van de verplegingsafdeelingen, gekozen worden uit reeds eenmaal gepensioneerde militairen, welke derhalve meerendeels ongeschikt zijn voor diensten te velde. Over de administrateurs van de bij mobilisatie op te heffen verplegingsinrichtingen kan voorts niet dadelijk beschikt worden, omdat nagenoeg allen rekenplichtige betrekkingen bekleeden, waarin zij persoonlijk verantwoordelijk zijn voor de onder hun beheer gestelde voorraden, zoodat derhalve aan hen voldoende tijd moet worden gegeven, om hunne betrekking naar behooren over te geven.

Met zekerheid kan derhalve aangenomen worden, dat de verplegingsdienst bij de troepen te velde van meet af zeer veel te wenschen zal overlaten, en wel in die mate, dat dientengevolge de beweegbaarheid der troepen ernstig benadeeld zal worden.

Dringend noodig acht ik het dan ook, dat zoo spoedig mogelijk wordt overgegaan tot eene betere organisatie van den bedoelden dienst, waardoor verkregen zal worden, dat in geval van mobilisatie de verplegingsafdeelingen al dadelijk uit goed geoefend personeel in voldoende

aantal kunnen worden gevormd, en dat de voor die afdeelingen mede te voeren voertuigen ten allen tijde gereed staan, om aangespannen te kunnen worden, en dus reeds in vrede-tijd zijn aangeschaft.

Ook het personeel, dat in oorlogstijd aan den intendant eener divisie rechtstreeks wordt toegevoegd, en hetwelk bestaat uit 2 kapiteins-intendanten en 1 schrijver, moet noodzakelijk uitgebreid worden. In vrede-tijd is bij elke divisie slechts 1 kapitein-intendant ingedeeld en aangezien onze intendance niet over eene reserve te beschikken heeft, doet zich al dadelijk de vraag voor, op welke wijze die tweede kapitein bij de vier divisien zal worden verkregen.

Doch aangenomen, dat deze beschikbaar kan worden gesteld, dan nog blijft het personeel, gelet op den omvangrijken werkkring, welke voor de intendance eener divisie in oorlogstijd is weggelegd, te gering.

Hieraan zou wellicht eenigermate te gemoet kunnen worden gekomen, door aan het reservekader voor de intendance, dat in dit opstel reeds ter sprake is gebracht, die uitbreiding te geven, dat het, na volbrachte opleiding, niet alleen wordt bestemd, om aan de verplegingsofficieren te worden toegevoegd, doch ook aan de intendanten der divisien. Voor beide doeleinden zouden jaarlijks een twintigtal jongelieden bij het hier bedoelde reservekader in dienst moeten worden gesteld.

Ten slotte zij het mij vergund, nog een enkel woord te wijden aan de beschouwingen van den Heer TEN BOSCH met opzigt tot de in-deeling van de intendanten in de betrekkingen, welke door hen in vrede-tijd moeten worden waargenomen.

Omtrent dit onderwerp heeft hij o.a. het volgende gezegd: »Einde-lijk zou het mij — in het belang van eene goede verpleging van ons leger te velde — wenschelijk voorkomen, indien eene splitsing werd gemaakt in *troepen*-intendanten en *magazijns*-intendanten, ten einde de intendanten, eenmaal bij het veldleger ingedeeld en vertrouwd met de verplegingsbelangen van den troep, steeds in dien werkkring te laten, afgescheiden van den rang, welchen zij bekleeden.

»Het lijkt toch vreemd, en kan bezwaarlijk in het belang van den dienst zijn, dat b.v. een kapitein-intendant, die uitstekend voldoet als hoofd der keuringscommissie bij het centraal magazijn, die betrekking moet verlaten, omdat hij bevordering moet maken en dien-tengevolge in die moeilijke en verantwoordelijke betrekking vervan-gen moeten worden door een ander kapitein-intendant, die wedergeruimen tijd noodig zal hebben, om zich in dien nieuwen werkkring in te werken.

»Ook de bij het veldleger ingedeelde kapiteins-intendanten worden verplaatst, indien zij tot majoor bevorderd worden.

»Waarom toch? Waarom kunnen bij de eene divisie niet twee hoofdofficieren-intendanten zijn en bij eene andere twee kapiteins-intendanten?

»Veel beter zou het m. i. zijn, indien de intendance-officieren, die

»voldeden in de taak, welke hun is opgedragen, daarin werden gelaten en dat aan den hoofdintendant volkomen vrijheid werd gelaten om — met behoud van de vastgestelde organisatie over het geheele dienstvak — de intendance-officiëren zoo lang in hnnne betrekkingen te laten als hem in het belang van den dienst gewenscht voorkwam.

»Dat dan een divisie-intendant kapitein, het hoofd der keuringscommissie luitenant-kolonel zou zijn, doet immers niets ter zake; de intendance-officiëren hebben nu eenmaal geen commando in den troep, zoodat bezwaren uit dien hoofde geen gewicht in de schaal kunnen leggen«.

Naar aanleiding daarvan meen ik nu het volgende te moeten mededeelen.

Het korps intendanten bestaat, in vredetijd, uit 1 hoofdintendant, 9 hoofdofficiëren en 12 kapiteins. Van de hoofdofficiëren is 1 toegevoegd aan den hoofdintendant, 1 werkzaam aan het departement van oorlog, 1 directeur van de centrale magazijnen van militaire kleding en uitrusting; voorts zijn 4 ingedeeld bij de divisien infanterie en 2 respectievelijk geplaatst in de Stelling van Amsterdam en in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Van de kapiteins is 1 toegevoegd aan den hoofdintendant, 1 werkzaam aan het departement van oorlog, 1 hoofd van de keuringscommissie van het centraal magazijn te Amsterdam, 1 leeraar aan de Hoogere Krijgsschool; voorts zijn 4 ingedeeld bij de divisien infanterie en 4 geplaatst in de Stelling van Amsterdam en in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Wordt de splitsing gemaakt, zooals die aan den Heer TEN BOSCH wenschelijk voorkomt, dan zouden dus behooren tot het korps magazijnsintendanten 1 hoofdofficier en 1 kapitein en tot het korps troepenintendanten 4 hoofdofficiëren en 4 kapiteins, terwijl 4 hoofdofficiëren en 7 kapiteins vermoedelijk een derde afzonderlijk korps zouden moeten vormen.

Ontstaat nu eene vacature onder de hoofdofficiëren van dit derde korps, daar doet zich al dadelijk de vraag voor, op welke wijze die vacature aangevuld moet worden. Volgens het stelsel van den Heer TEN BOSCH zou dan daarvoor eene keuze moeten worden gedaan uit de 7 kapiteins van dat korps, waarvan echter niet minder dan 4 — namelijk 3 hierboven genoemd en 1 in de stelling van Amsterdam — in eene speciale betrekking, dat is dus in eene betrekking, waarvoor zij bijzondere geschiktheid getoond hebben, geplaatst zijn. De keuze zou zich dus moeten bepalen tot een van de 3 overblijvende kapiteins. Nu zal de Heer TEN BOSCH toch wel moeten toegeven, dat de toepassing van het door hem voorgestane stelsel niet alleen tot verregaande onbillijkheden zou moeten leiden, maar ook, dat daardoor nimmer zou worden bereikt, dat, voor het doen vervullen van eenige speciale betrekking, alleen zij in aanmerking behooren te worden gebracht, die voor die betrekking de meeste geschiktheid bezitten. Moet b.v. een intendant voor leeraar aan de Hoogere Krijgsschool worden

aangewezen, dan dient eene keuze te worden gedaan uit *alle* kapiteins-intendanten, om het even of zij al dan niet bij het veldleger ingedeeld zijn.

Met opzicht tot de vraag, wat er tegen is, indien bij de eene divisie twee hoofdofficieren-intendanten en bij eene andere divisie twee kapiteins-intendanten zijn geplaatst, moge dienen, dat, al hebben de intendance-officieren geen commando bij den troep, één van de intendanten der divisie in elk geval als chef van het intendance-bureau van dat legergedeelte moet optreden, en hij als zoodanig aan den divisiecommandant, en ook aan den hoofdintendant, verantwoordelijk is voor de goede vervulling van de diensten, welke door dat bureau moeten worden verricht; het personeel van het bureau, derhalve ook de tweede intendant, is dan ook aan hem ondergeschikt. Het bezwaar tegen de plaatsing van twee hoofdofficieren- of van twee kapiteins-intendanten bij eene zelfde divisie doet zich echter vooral gelden bij de uitoefening van de diensten, welke in vreedestijd aan de intendanten zijn opgedragen, diensten, welke door den Heer TEN BOSCH over het hoofd zijn gezien, doch niettemin zeer belangrijk zijn, zij het dan ook niet in die mate als in oorlogstijd. De hoofdofficier, chef der intendance bij eene divisie, is b.v. toezien de chef over eene groep verplegingsinrichtingen in een aantal garnizoensplaatsen, en, als zoodanig, vervult hij eene zeer verantwoordelijke betrekking, welke ook voor de voorbereiding van het leger tot den oorlogstoestand van groot belang is.

Naar mijne overtuiging, moet het regel zijn, dat de hoofdofficieren zoo eenigszins mogelijk steeds in de zelfde betrekking blijven, hetgeen trouwens ook geschiedt, en dat de kapiteins daarentegen, gedurende den tijd, dat zij dien rang hebben, meermalen verplaatst worden en wel in dien zin, dat zij bij voorkeur niet langer dan drie jaren eene en de zelfde betrekking waarnemen. Alleen dan verkrijgt men in de kapiteins de noodige stof voor de vervulling van de openvallende hoofdofficiersplaatsen, alsmede van de speciale betrekkingen.

's Gravenhage, Maart 1910.

Tactische en psychologische beschouwingen betreffende den invloed der slagleiding op den loop van het gevecht,

DOOR

K. W. BOUWENSCH,

Kapitein 5^e Regiment Infanterie.

(Vervolg van blz. 501.)

In den slag bij Gravelotte-St. Privat op den 18^{en} Augustus 1870 hadden de Franschen eene stelling ingenomen tusschen Rozerieulles en Roncourt, zooals aangegeven is in nevensgaande schets (N°. 4). Tot dekking van den linkervleugel had BAZAINE de brigade LAPASSET in het Moezeldal opgesteld, terwijl de reserve gevormd werd door het gardekorps en de artillerie-reserve, opgesteld tusschen de forten St. Quentin en Plappeville.

Deze van nature zeer sterke stelling werd *lijdelijk verdedigd* door 96.000 man infanterie. De frontuitgebreidheid bedroeg 12 KM., zoodat men beschikte over 8 man per M. Zonder de garde bedroeg de sterkte 85.000 geweren. Per M. front had de vasthoudende groep dus de beschikking over ruim 7 man infanterie. De stelling was dus veel te sterk bezet, wanneer men o. a. in aanmerking neemt, dat bij Austerlitz aan Fransche zijde 60.000 man infanterie over een front van 10 KM. waren opgesteld. Van deze 60.000 man infanterie moest echter slechts één vijfde gedeelte, dus 12.000 man, eene terreinstrook ter breedte van 5 KM. verdedigen. Dit geschiedde met succes in den tijd der voorlaadwapenen. De grootere afstootende kracht der achterlaadwapenen had het mogelijk gemaakt het front der stelling met nog minder troepen te bezetten dan in de dagen van Austerlitz, ten einde het grootste gedeelte der strijdkrachten in de hand te hebben voor het toebrengen van den beslissenden stoot. De natuurlijke sterkte der stelling was zeker niet minder dan die van de Franschen bij Austerlitz. BAZAINE noemde haar dan ook »une position inexpugnable«. De linkervleugel bij Rozerieulles kon gemakkelijk gesteund worden door het daarachter liggende fort St. Quentin; bovendien was deze vleugel nog gelegen in de nabijheid van de Moezel. De stelling zelf liep over een breeden hoogterug, waarvan de westelijke hellingen bijna overal glacisvormig afdaalden en bijna nergens dekking aanboden, bovendien maakte de diepe vallei van de Mance eene nadering in front zeer moeielijk.

Beschouwen wij nu den toestand aan Duitsche zijde.

Daar men in den morgen van den 17^{en} Augustus na den slag bij Vionville-Mars la Tour een ernstigen aanval der Franschen verwachtte, had men, toen deze in den loop van den nacht en in den vroegen morgen terugtrokken, er niet aan gedacht de voeling met hen te bewaren; deze was dan ook in den loop van den 17^{en} Augustus voor een groot deel verloren gegaan. In het Duitsche hoofdkwartier was men van meening, dat de Franschen beproefden in N.W. richting, naar de Maas uit te wijken. De verschillende inkomende, tegenstrijdige berichten brachten geen klaarheid in deze zaak. Daar men in elk geval het offensief tegen de Franschen wenschte door te zetten, had het Duitsche hoofdkwartier in den loop van den 17^{en} Augustus een bevel gegeven, waarbij met de verschillende mogelijke gevallen rekening was gehouden, en als hoofddoel gold: de eventueele terugtocht van de Franschen in de richting van de Maas te belemmeren c. q. te verhinderen. Daarbij had men ook rekening gehouden met de mogelijkheid, dat in de nabijheid van Metz nog sterke Fransche troepenafdeelingen stonden. De inhoud van het bevel kwam hierop neer, dat het IIe leger onder Prins FREDERIK KAREL den 18^{en} Augustus ten 5 v.m. geëcheloneerd moest vooruit gaan tusschen de Yron en de Gorzebeek en wel met den linkervleugel voor.¹⁾ Het VIII^{ste} korps moest achter en rechts van het IIe leger volgen. Het VIIe korps had aanvankelijk tot taak de beweging van het IIe leger tegen ondernemingen des vijands uit Metz te dekken.

In den morgen van den 18^{en} Augustus 1870 gaf Prins FREDERIK KAREL de bevelen uit voor den marsch van het IIe leger, ten doel hebbende den vijand van Verdun en Châlons af te snijden.

Het XIIe korps moest op den uitersten linkervleugel vooruitgaan; als richtingspunt hiervoor was aangewezen Jarny. Rechts achterwaarts hiervan zou het gardekorps marcheeren, richting op Doncourt, terwijl het IXe korps wederom rechts achterwaarts van het gardekorps zou marcheeren tusschen Rezonville en Vionville door; St. Marcel links latend. Achter de tusschenruimte van IXe en gardekorps moest het IIIe korps, achter de tusschenruimte van het garde- en XIIe korps, het X^e korps volgen.

Verder werd in deze bevelen medegedeeld, dat de vijand den vorigen dag zeer waarschijnlijk was afgemarcheerd in de richting van Conflans. Drie Fransche divisiën, welke gisteren waren waargenomen in een bivak bij Gravelotte zouden vermoedelijk eveneens afgemarcheerd zijn. Wanneer dit niet het geval was, dan zouden zij door Generaal VON STEINMETZ worden aangegrepen. Het IXe korps zou dan waarschijnlijk het eerst in actie komen om het I^{ste} leger te steunen.

Op deze wijze moest in N. richting voorwaarts gegaan worden over een afstand van ongeveer een mijl (geogr.)

In den morgen van den 18^{en} Augustus was men in het Duitsche

¹⁾ Zie schets N°. 4.

hoofdkwartier langzamerhand tot het vermoeden gekomen, dat de hoofdmacht des vijands in de richting van Metz was teruggegaan; men dacht, dat zijn rechtervleugel zich nabij Amanvillers moest bevinden. Ten 8 uur v.m. werd daarom Luitenant-Kolonel VON VERDY naar het II° leger gezonden om Prins FREDERIK KAREL met deze inzichten bekend te maken en hem tevens mede te deelen, dat het de wensch van het hoofdkwartier was, dat, wanneer deze inzichten bij het voorwaarts rukken juist bleken te zijn, het I^{ste} leger den vijand in front, het IX° korps hem op de rechterflank zou aangrijpen. Het gardekorps zou dan de reserve vormen, terwijl de overige korpsen voorloopig halt moesten houden.

Blijkbaar kon men er zich niet goed indenken, dat het geheele Fransche leger zich gereed maakte om ten W. en ten N.W. van Metz stelling te nemen. De troepenafdeelingen, die men waarnam en die zich blijkbaar in N.W. richting verplaatsten, hield men voor in de richting van Briey terugtrekkende Franschen. Eerst tegen 10 uur v.m. was men langzamerhand tot de overtuiging gekomen, dat de troepen, die men waarnam, bezig waren hunne stellingen te bezetten en dat de vijand besloten was den strijd ten W. van Metz aan te nemen in eene stelling, die men meende, dat zich uitstreckte tusschen Le Point du Jour en Montigny la Grange.

Ingevolge de ten 10³⁰ uur v.m. uitgegeven directieven van het Deutsche hoofdkwartier zou het I^{ste} leger den vijand aangrijpen van uit Gravelotte en het Bois de Vaux. Het XII° en het gardekorps moesten in de richting van Batilly marcheeren, om wanneer de vijand naar Briey wilde uitwijken, hem bij St. Marie aux Chênes aan te grijpen en hem, wanneer hij in stelling bleef op de hoogten ten W. van Metz, van uit Amanvillers aan te vallen.

Het II° leger was dus niet bekend met de omstandigheid, dat de Fransche stellingen zich veel verder dan Montigny la Grange in noordelijke richting uitstrekten en wel tot Roncourt; zelf had het ook niet de juiste maatregelen genomen om den vijand te verkennen.

Ten gevolge van de onjuiste inlichtingen, die Prins FREDERIK KAREL van het hoofdkwartier had gekregen, marcheerde het IX° korps in eene richting op, welke ongeveer een hoek van 45° maakte met het front der Fransche stellingen. De artillerie nam ongedekt stelling met haar rechtervleugel ± 700 M. van de Fransche stellingen bij Amanvillers. De lijdelijke houding der Franschen maakte echter, dat de Duitschers zich langzamerhand konden herstellen.

Na 11 uur v.m. inkomende berichten maakten Prins FREDERIK KAREL duidelijk dat de Fransche stellingen zich veel noordelijker uitstrekten. Het bevel, ingevolge deze berichten aan den Generaal VON MANSTEIN, bevelhebber van het IX° korps gegeven, om het gevecht sleepende te houden, tot het gardekorps van uit Amanvillers zou aangrijpen, kwam te laat.

De grootste fout, waaraan men zich dus aan Deutsche zijde schuldig

maakte, was, dat men bijna geheel naliet den vijand met kracht te verkennen. VON SCHERFF in zijn »Kriegslehren in kriegsgeschichtlichen Beispielen der Neuzeit«, 3^e deel, blz. 38, zegt hieromtrent: »*Wir ziehen daraus die Lehre, wie leicht in gespannten Augenblicken der Kriegslage selbst Führer von der hervorragenden Bedeutung eines MOLTKE, FRIEDRICH KARL, VOIGT-RHETZ, ALVENSLEBEN u. A. Anordnungen einfach unterlassen können, die augenblicklich nicht unmittelbar das Feld ihrer Aufmerksamkeit berühren*«.

Om te voorkomen, dat aan verschillende zeer noodige zaken eenvoudig niet gedacht wordt, is het doelmatig, dat bij het stafkwartier van eene hooger bevelhebber een doelmatige verdeling van arbeid plaats heeft, zoodat elk persoon eene bepaalde, juist omschreven taak heeft, waaraan hij voortdurend zijn aandacht moet wijden, ten einde den opperbevelhebber onmiddellijk te waarschuwen, wanneer een maatregel nagelaten wordt.

Het I^{ste} leger had tot taak gekregen den vijand van uit het Bois de Vaux en Gravelotte aan te grijpen, doch den aanval pas door te voeren, wanneer de linkervleugel van het IIe leger gereed was om in het gevecht in te grijpen. Dit was dus bestemd de vasthoudende groep te vormen. Uit de geschiedenis van den slag bij Gravelotte blijkt echter, dat de beide korpsen (VIIe en VIII^{ste}) van dit leger deze taak niet naar behooren hebben volvoerd en dat de aanval werd doorgezet, alvorens de beslissende groep tegen den Franschen rechtervleugel werd ingezet.

Uit het verloop van den slag blijkt bovendien, dat deze vasthoudende groep zich ingevolge de bevelen van het hoofdkwartier slechts tegenover een deel der Fransche stellingen uitbreidde. De vasthoudende groep moet zich tegenover het geheele front van de tegenpartij ontwikkelen. De fout lag hier waarschijnlijk ook weder in de omstandigheid, dat men niet wist, hoever de Fransche stellingen zich in N. richting uitstrekten.

Nu echter ontwikkelden zich ook het IXe en het gardekorps tegenover het front der stelling. Achtereenvolgens kwamen het IXe, het garde- en eindelijk het XIIe korps in den strijd, in stede dat de aanval van deze afdeelingen gelijktijdig plaats had. Dan zou ook eerst het oogenblik voor het I^{ste} leger aangebroken zijn, den aanval door te voeren.

De volgende verdeling der strijdgroepen ware dus doelmatig geweest.

VIIe en VIII^{ste} korps vasthoudende groep onder bevel van Generaal STEINMETZ, zich uitbreidend tusschen het Bois de Vaux en St. Privat.

IXe, garde- en XIIe korps, beslissende groep onder bevel van Prins FREDERIK KAREL, ten N. van St. Privat den aanval verrichtend op den Franschen rechtervleugel.

IIe, IIIe en X^e korps, algemeene reserve, geheel ter beschikking van het hoofdkwartier.

In dit geval had de overwinning, welke de Duitschers ten slotte

door de omvatting van het XIIe korps behaalden, beslissender kunnen zijn. Het ware dan misschien mogelijk geweest de Franschen ten N.W. van Metz uiteen te slaan, zoodat het BAZAINE dan niet mogelijk zou geweest zijn, het geheele Fransche leger weder achter de forten van Metz te verzamelen, en hiermede gedurende zeer geruimen tijd eene groote Deutsche troepenmacht te verbinden.

Evenals de overwinning der Duitschers door de lijdelijke houding der Franschen beslissender had kunnen zijn, zoo zou het ook voor de laatsten mogelijk geweest zijn de overwinning te behalen, indien een zeer bekwaam veldheer aan hun hoofd had gestaan. Op het oogenblik toch dat het IXe korps in een verkeerd front tegenover de in eene andere richting vermoed wordende Fransche stellingen was opgemarceerd, was het Deutsche leger in 2 hoofdgroepen verdeeld, welke door eene vrij groote tusschenruimte waren gescheiden. Een bevelhebber, als NAPOLEON I, plotseling in den toestand geplaatst, waarin zich BAZAINE in den avond van den 17^{en} Augustus bevond, had wellicht nog middelen gevonden om de Duitschers op den 18^{en} Augustus eene nederlaag toe te brengen. Daartoe had hij dan echter eenige zekerheid of vermoeden moeten bezitten, betreffende de plannen van het Deutsche hoofdkwartier. Door de zwakke verkenning aan Deutsche zijde was het voor de Franschen in den vroegen morgen van den 18^{en} Augustus wellicht mogelijk geweest, inzicht te krijgen in de bewegingen der Duitschers.

Mogelijk ware het geweest de stelling, welke van nature zoo buitengewoon sterk was, en waarvan men de natuurlijke sterkte nog verhoogd had door kunstmatige dekkingen, betrekkelijk slechts zwak te bezetten, b.v. door het IIIe en IVe korps, welke dan echter ieder ééne der drie divisien ter beschikking hadden moeten stellen van den bevelhebber voor de algemeene reserve.

Het garde-, IIe en VIe korps en de artillerie-reserve hadden dan bestemd kunnen worden voor het vormen van de beslissende groep, welke opgesteld had moeten worden ten O. van Amanvillers en den beslissenden aanval van uit het front had moeten doen in de richting van Verneville en het Bois de Genivaux op het oogenblik, dat de artillerie van het IXe korps zulke kritieke oogenblikken doorleefde.

In het algemeen kan men dus zeggen, dat de Franschen de nederlaag geleden hebben door hun lijdelijke houding en gebrek aan initiatief, de Duitschers de overwinning behaald hebben door den drang om den vijand, het koste wat het wille, terug te dringen.

Ook de slag bij Moekden (zie schets N°. 5) in 1908 werd door KOEROPATKIN verloren, omdat hij met zijne legermacht eene lijdelijke houding aannam en alles wilde vasthouden.

Tien Russische legerkorpsen stonden opgesteld langs eene 75 KM. lange, versterkte linie, tusschen Tschantai en de Kautelinpas, met het front naar het Zuiden. Reeds maanden waren de Russen bezig geweest

deze stelling kunstmatig te versterken. De voorste verdedigingslinie bestond uit twee, gedeeltelijk drie achter elkander liggende stellingen met vele versterkte dorpen en schansen, omgeven door ijzerdraadversperringen, wolfskuilen en verhakkingen.

De totale sterkte der Russen bedroeg 370 bataljons, 142 eskadrons en sotniën, 1200 veldstukken, 200 tot 300 zware stukken en 88 mitrailleurs, die der Japanners 263 bataljons, 66 eskadrons, 900 veldstukken, 170 zware stukken en 200 mitrailleurs.

De werkelijke sterkte bij het begin van den veldslag kan men voor beide legers schatten op 310.000 man; de Russen beschikten echter over eene meerderheid van 300 veldstukken en 100 zware stukken geschut, terwijl de Japanners 112 mitrailleurs meer bezaten.

Niettegenstaande zijn overmacht aan artillerie en de door kunstmatige versterkingen veel verbeterde stellingen bleef KOEROPATKIN in zijne lijdelijke houding volharden. Hij had het terrein eenvoudig in sectoren verdeeld en eene betrekkelijk zeer zwakke reserve achtergehouden. Deze reserve bestond n.l. uit het 1ste Siberische korps en $\frac{1}{2}$ van de Oost.-Sib. tirailleurdivisie, geplaatst achter den rechtervleugel van de stelling benevens uit $\frac{3}{4}$ van het XVIe korps, geplaatst ten Z. van Moekden, achter het centrum der stelling.

Eene krachtige, beslissende groep bezat KOEROPATKIN dus niet. Uitwaarts van den linkervleugel was, tot beveiliging tegen eene omtrekking van die zijde, het oostdetachment onder Generaal RENNENKAMPF geplaatst. KOEROPATKIN was een oogenblik van plan geweest tot het offensief op de Japansche stellingen over te gaan, waarbij het 2^e leger (geplaatst op den rechtervleugel) den linkervleugel der Japanners moest omvatten en oprollen.

Den 21sten Februari waren de Japanners echter zelf aangevangen met tot het offensief tegen de Russen over te gaan en wel met het 5^e leger onder KAMAMURA, dat het oostdetachment langzamerhand terugdreef.

Ook verkreeg het Russische hoofdkwartier het valsche bericht, dat alle nabij Yentai opgestelde Japansche reserves in oostelijke richting waren afgemarcheerd. Uit een en ander meende KOEROPATKIN te moeten opmaken, dat de vijand van plan was zijn linkervleugel aan te vallen en te omvatten en beval daarom in den avond van den 24sten Februari, dat de aanval van het 2^e leger *niet* mocht plaats hebben, terwijl het 1ste Siberische korps met de halve 6^e Oost-Sib. tirailleurdivisie nog dien zelfden nacht over Tschansamuntun (8 KM. Z.O. van Moekden) in de richting van den linkervleugel der stelling moest afmarcheeren, ten einde den aanval der Japanners daar ter plaats af te slaan. Na een vierdaagschen marsch (den 28sten Februari) kwam het 1ste Sib. korps ter bestemde plaatse aan, doch bijna onmiddellijk daarop kreeg het bevel *terug te marcheeren* naar Moekden, daar uit den loop der gebeurtenissen was gebleken, dat het voornaamste gevaar voor de Russen niet uit het Oosten of Zuidoosten, doch uit het

Zuidwesten dreigde, waar het 3° Japansche leger den aanval op de Russische stellingen begonnen had. De eenige, nog beschikbare algemeene reserve, n.l. de 25ste divisie van het XVIe legerkorps was reeds den 28sten Februari van Moekden in de richting van Salinpu (20 KM. ten W. van Moekden) gezonden, ten einde de dreigende omtrekking van het 3° Japansche leger te weerstaan.

Uit de ongelukkige verplaatsing van het 1ste Sib. korps van den rechter- naar den linkervleugel der stelling en van daar naar Moekden, blijkt, in welke onzekerheid de bevelhebber moet verkeerden, welke niets anders doet dan de slagen van de tegenpartij af te weren. Een tijdlang kan het hem gelukken, de stooten, die de tegenpartij hem tracht toe te brengen, af te weren, doch eindelijk wordt hij toch getroffen op eene plaats, waar hij zich bloot geeft.

De volgende regels voor de slagleiding kunnen uit de bovenstaande voorbeelden geput worden :

1°. Zoowel bij aanval als verdediging moet men de strijdkrachten, wanneer men eene beslissing zoekt en zich in staat acht de tegenpartij te overwinnen, in drie groepen verdeelen :

- a. de vasthoudende groep ;
- b. de beslissende groep ;
- c. de reserve.

Achter punt 379 van ons reglement infanterie II zou dus een nieuw punt gevoegd moeten worden, luidende: »Ten einde eene bepaalde beslissing ten zijnen gunste te verkrijgen, is het voor den verdediger noodzakelijk en ook mogelijk met een betrekkelijk zwak gedeelte van zijne troepen eene vrij groote overmacht van den aanvalster te binden en te weerstaan (vasthoudende groep) en daardoor een zoo sterk mogelijk gedeelte zijner strijdkrachten af te zonderen om de tegenpartij, hetzij gedurende diens opmarsch, hetzij gedurende den verderen aanval aan te vallen (beslissende groep). Deze tegenaanval moet bij voorkeur toegepast worden in de flank der aanvalstroepen. Naarmate de stellingen, waarin men stand houdt beter zijn, kan de vasthoudende groep zwakker zijn. In elk geval moet zij echter ruim van munitie voorzien zijn.« (Zoo is in het Duitsche infanterie reglement 1906 in punt 377 bepaald, dat men bij open terrein en ruim schootsveld, slechts een gering aantal troepen noodig heeft, doch deze rijkelijk van munitie voorzien moet, terwijl bij beperkt schootsveld eene sterke bezetting noodig is.)

2°. Ingeval de aanvalster genoodzaakt is een frontaanval te doen, kon men met twee groepen volstaan, n.l. de vasthoudende groep en de reserve. Ook dan is het, om eene beslissende overwinning te verkrijgen, voor den verdediger noodzakelijk, de tegenpartij, zoodra hij den aanval moet opgeven, met eene sterke reserve verder terug te drijven en te vervolgen.

Deze alinea zou moeten toegevoegd worden aan punt 380 van ons infanterie-reglement II.

3°. Zoowel bij aanvaller als bij verdediger moet men bij het vaststellen der frontbreedte van elke onderafdeeling der gevechtstroepen rekening houden met de tarrreingesteldheid, met het moreel en de geoefendheid der strijdende troepen en met de bewapening. (In punt 325 van het Duitsche infanterie-reglement is vermeld, dat men in open terrein slechts met naar verhouding zwakke, dunne liniën moet voortgaan, terwijl de voornaamste krachten daar moeten worden gebruikt, waar eene gedekte nadering mogelijk is.)

4°. De algemeene bevelhebber moet bij het verdedigend gevecht beslissen, over welk front de vasthoudende groep zich zal uitbreiden. De details van de inrichting der stelling en de frontuitgebreidheid der onderafdeelingen blijven zooveel mogelijk in handen van den C^t. der vasthoudende groep.

Bij het aanvallend gevecht breidt de vasthoudende groep zich zoo mogelijk uit *over het geheele front* van de tegenpartij.

5°. De frontuitgebreidheid van de onderdeelen der in het gevecht komende groepen, kan bij den aanval of tegenaanval gemakkelijk verkregen worden, door aan die onderdeelen bepaalde richtingspunten (op de kaart of op het terrein) aan te geven of wel door hen voor den aanval op bepaalde punten op te stellen en een gemeenschappelijk, doch ver verwijderd richtingspunt aan te geven. De onderdeelen breiden zich dan aan beide zijden zoover uit, dat zij aansluiting krijgen met hunne nevenafdeelingen. Hierbij moet dus het streven niet zijn, eene *gelijkmatige verdeling* der strijdkrachten te verkrijgen, doch eene zoodanige, waarbij rekening is gehouden met het terrein. Dit laatste beginsel moet zelfs bij de kleinste onderdeelen doorgevoerd worden.

6°. Bij de beslissende groep moet de frontuitgebreidheid der onderafdeelingen veel geringer zijn. Hier moet men de tirailleurlinie spoedig op de grootste dichtheid brengen en door voortdurende aanvulling uit de diepte op deze dichtheid houden. De aanval moet gesteund worden door het grootste deel der artillerie (vooral houwitsers), terwijl op enkele plaatsen, die eene gedekte nadering toelaten, mitrailleurs en kleine machinekanonnen, het vuur van de tirailleurlinie nog versterken; wenschelijk is het, dat per bataljon infanterie minstens 2 draagbare mitrailleurs zijn ingedeeld, welke dus alle bewegingen der tirailleurlinie kunnen volgen. Hier moet op de korte afstanden, om zoo te zeggen een muur van lood op den vijand geslingerd worden, ten einde zijn moreel te doen dalen en hem tot het verlaten zijner stelling te noodzaken, of in wanorde te doen vluchten.

Laat ons ten slotte ook het Nederlandsche polderland in den kring onzer beschouwingen opnemen. Ook hier geldt het beginsel, dat men om eene beslissende overwinning te behalen, ten slotte den vijand moet aanvallen. Al is het polderland nog zoo sterk, toch leidt ook hier de lijdelijke verdediging tot den ondergang. Het defensief-offensief belooft hier voor den zwakkere in aantal groote voordeelen. Hij kan zijn vasthoudende groep naar verhouding zeer zwak maken en deze over

eene grootere frontuitgebreidheid verdeelen. Dientengevolge kan hij een groot deel zijner strijdkrachten afzonderen, om op te treden als beslissende groep en als reserve. De verkenning van de vleugels der stelling, de sterkte der bezetting en de opstelling der reserves gaat voor den aanvaller met groote moeilijkheden gepaard, want de verdediger kan met zeer weinig troepen de accessen zijwaarts van de vleugels afsluiten en de natuurlijke hindernissen aldaar gemakkelijk door kunstmatige versterken.

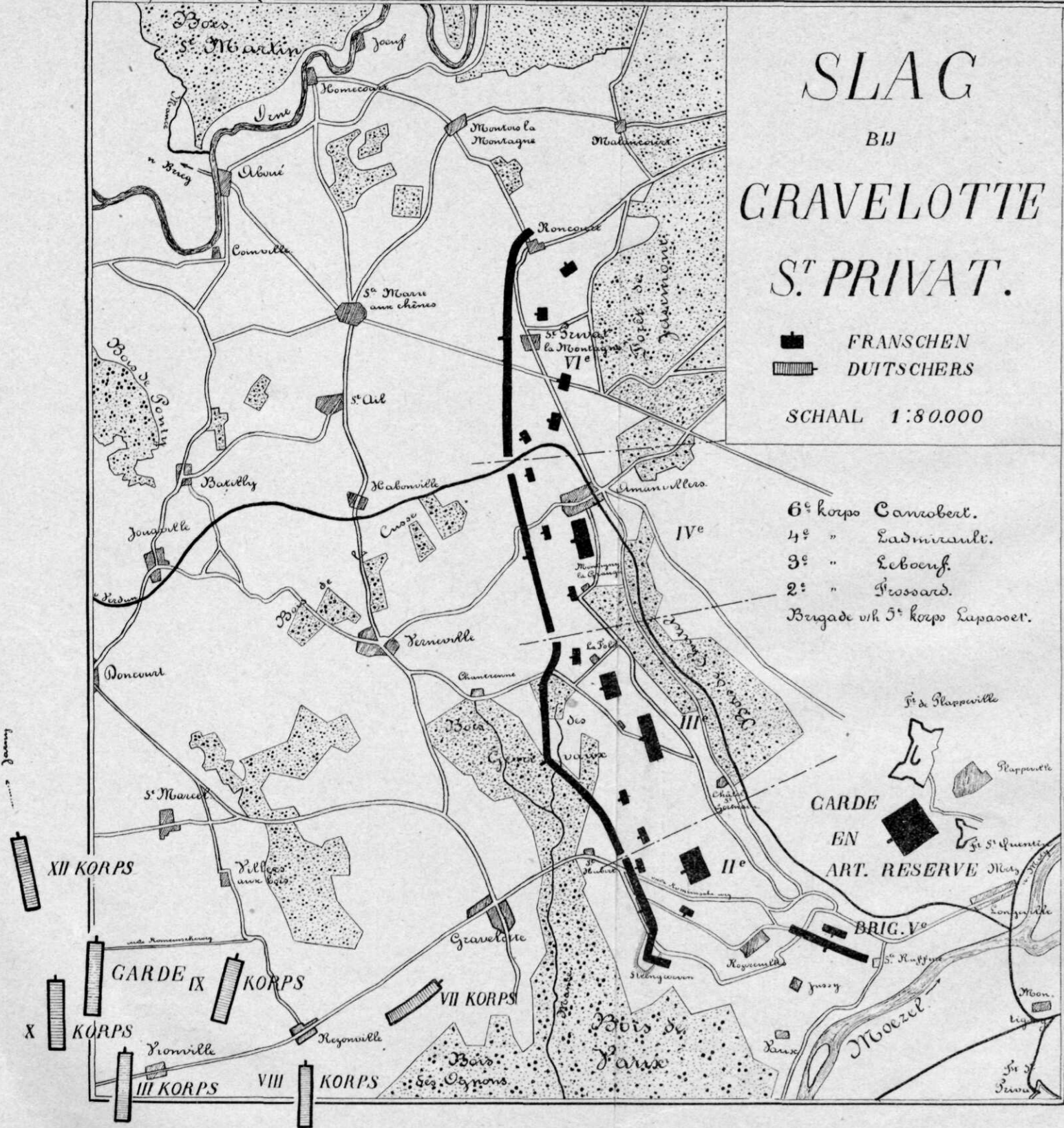
Wel zal het meestal noodig zijn, dat de verdediger zijn beslissende groep of reserve door een geforceerden nachtmarsch verplaatst. Aangezien de frontuitgebreidheid der stellingen groot is, zullen door de achterstaande troepenafdeelingen dikwijls aanzienlijke afstanden in betrekkelijk korten tijd moeten afgelegd worden, wil men het moment der verrassing van de tegenpartij niet verloren laten gaan. Eene groote marschvaardigheid der troepen wordt dus vooral in het polderland vereischt; in vele gevallen zal het mogelijk en soms ook noodig zijn, een gedeelte der troepen met vaartuigen te verplaatsen.

Beschikt een dergelijke troep over het noodige plichtgevoel en volhardingsvermogen, dan kan het niet anders, of ook de zwakkere kan hier over den sterkere zegevieren, mits hij onder energieke leiding staat.

Mocht het ongeluk dus willen, dat wij in een toekomstigen oorlog door een zeer overmachtigen vijand, teruggeworpen worden in ons Hollandsch polderland, laten wij ons dan steeds de lessen herinneren, ons eenmaal gegeven door onzen grooten stadhouder WILLEM III, welke zich ook niet tot eene lijdelijke verdediging bepaalde, doch den vijand afbreuk deed, waar hij maar kon.

Bepalen wij ons echter slechts tot eene lijdelijke verdediging, dan worden wij ten slotte in een hoek gedrongen en het einde van onze onafhankelijkheid, tenzij men ons om zoo te zeggen genade schenkt, is dan slechts eene quaestie van tijd.

Schets n° 4

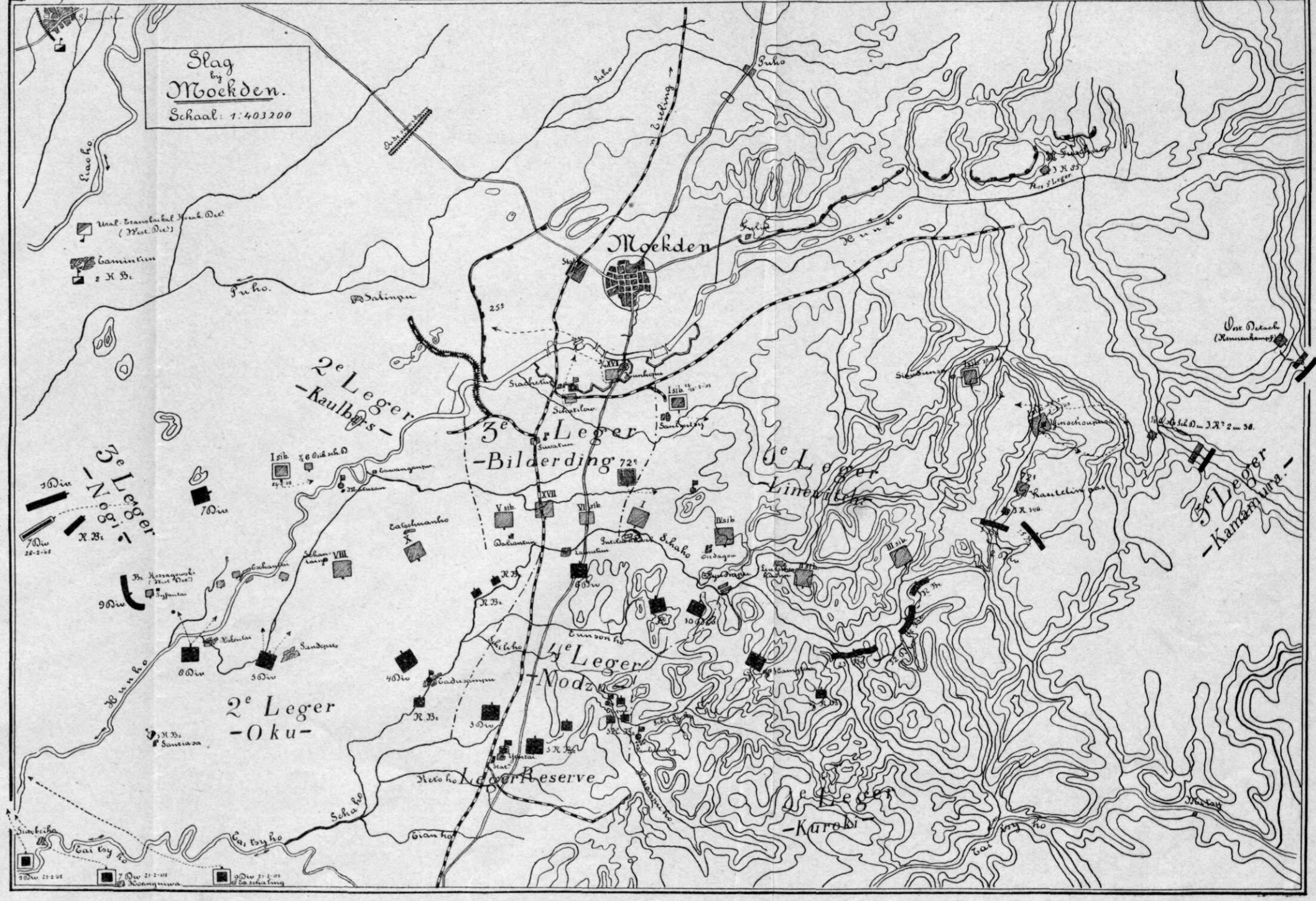

SLAG BIJ GRAVELOTTE S^T PRIVAT.

■ FRANSCHEN
▨ DUTSCHERS
SCHAAL 1:80.000

- 6^e korps Camrobert.
- 4^e " Ladmirault.
- 3^e " Leboeuf.
- 2^e " Frossard.
- Brigade vch 5^e korps Lapasset.

Schets n° 5 (Tussend van 21 Juli tot veldslag 1905)

Slag by Mookden. Schaal: 1:40,000

■ JAPANEZERS
▨ RUSSEN
SCHAAL 1:40.000

- 2^e Leger - Kaulbars
- 3^e Leger - Nogi
- 3^e Leger - Bilderling
- 4^e Leger - Nodzu
- 2^e Leger - Oku
- 1^e Leger - Linevich
- 5^e Leger - Kamemura

Geweer-Mitrailleurs, Stelsel MADSEN, in het Buitenland.

Revue der Literatuur, 1902—1910,

DOOR

J. H. BOEIJE,

Kapitein aan de Normaal-Schietschool.

(Vervolg van blz. 485.)

8. MEENINGEN OMTRENT INDEELING EN GEBRUIK BIJ DE CAVALERIE.

Naast het optreden te paard wordt aan het gevecht te voet tegenwoordig groote waarde gehecht. Niet schromen, om desvereischt het gevecht ook te voet te voeren. Aan den anderen kant niet overdrijven: geen bereden infanterie worden. Ziedaar het tegenwoordig standpunt van vele tactici.

De Russisch-Japansche oorlog is van invloed geweest op de verhoogde beteekenis, aan het gevecht te voet toegekend.

Aan den eenvoudigen strijder worden hooge eischen gesteld. Hij moet worden opgeleid tot een goed ruiter, hij moet het blanke- en het vuurwapen leeren hanteeren, pioniergereedschap leeren gebruiken. Naast de voor hem allerbelangrijkste oefeningen te paard, alleen en in verband, komt nog de opleiding voor het gevecht te voet. Daartoe moet hij niet alleen goed leeren schieten, hij moet ook hiertoe gebruik leeren maken van het terrein. Hem moet ook hier worden onderwezen het optreden in verband; oefeningen in vuurleiding en vuurdiscipline moeten worden gehouden.

Maar hoe goed de opleiding ook moge wezen, toch blijven aan het optreden te voet groote bezwaren verbonden. Wel komen der ruiterij hare groote beweeglijkheid ten goede, tot het snel inwinnen van gegevens omtrent de tegenpartij, tot het snel bereiken van het punt, van waar zij verrassend haar karabijnvuur zal kunnen openen en optreden in de voor haar voordeeligste richting, enz. Maar haar vuurkracht zal altijd betrekkelijk gering zijn. De sterkte wordt verminderd met een grooter of kleiner aantal paardenhouders (beweeglijke of onbeweeglijke handpaarden). Voor dekking, bescherming van de handpaarden, verbinding van deze met de tirailleurs moet worden gezorgd. Verkenning, dekking, gevechtsbeveiliging, de combinatie van het gevecht te voet met den aanval te paard (vervolgving, terugtocht, enz.) maken vaak eene vrij belangrijke reserve te paard gewenscht.

Bij het bezwaar van de geringe vurende sterkte komt nog de

geringe munitievoorraad, die kan worden meegevoerd, en de moeilijke munitie-aanvulling. Wij hebben natuurlijk cavalerie op het oog, die op zichzelf is aangewezen. De bezwaren worden nog vergroot door de moeilijkheid, op het juiste oogenblik het gevecht af te breken, ten einde nog goed en wel te paard te komen. En als men dan veel verliezen in de schutterketen geleden heeft, wat eene moeite met het groot aantal handpaarden, dat geleid moet worden! Het groot aantal bereden geleiders vermindert dan de kracht, die in de cavalerie-afdeeling schuilt, aanzienlijk. Is de cavalerie in vele gevallen wel in staat, om b.v. door een vuurgevecht niet al te zwakken tegenstand te breken en zich daardoor den weg tot zien te banen? En zelfstandigheid, onafhankelijkheid van de andere wapensoorten is toch in vele omstandigheden noodzakelijk. Welnu, de gevechtswaarde, het weerstandsvermogen zal verhoogd worden door toevoeging van de grootere automatische wapens, machinegeweren of geweer-mitrailleurs. Dat het ruiterswapen zich moet wachten, om alleen bedekking te worden van die automatische wapens, daarop wordt in de literatuur voldoende gewezen.

Een en ander zij slechts aangestipt voor mijn betoog. Het Nederlandsche »Leerboek der Tactiek«, in het algemeen de Nederlandsche militaire literatuur, drukt zich in dit opzicht vollediger en beter uit, dan ik zulks — afgescheiden nog van de beperkte ruimte voor mijn geschrijf — vermag.

Een paar grepen uit de omvangrijke stof.

Das Maschिंगewehr, Studie von Oberleutnant FRANZ BINDER, Budapest, 1907:

»Die Beigabe von Maschिंगewehren an die Kavallerie mehrt ihre Gefechtskraft und Selbständigkeit, sie steigert aufs höchste ihren Drang nach vorwärts, die Unternehmungslust und kühnes reiterliches Wagen«. (Vorschrift für Dienst und Ausbildung der Schweizer Kavallerie, 1904.)

Der Kommandant einer Maschिंगewehrabteilung halte sich daher stets vor Augen, dass die Maschिंगewehre wegen der Kavallerie da sind und nicht diese der Gewehre wegen.

Sie müssen sich daher, wenn es die Verhältnisse erfordern, auch völlig opfern, um der Kavallerie die Durchführung ihrer Aufgabe zu ermöglichen.«

De bekende Kapitein V. NOËL drukt zich in zijn artikel *État actuel de la Question des Mitrailleuses, des Fusils-Mitrailleuses et des Fusils automatiques*, in de *Revue de l'Armée belge*, janvier-février 1910, aldus uit:

»Les mitrailleuses adjointes à la cavalerie augmenteront considérablement sa force défensive propre et renforceront le moral de l'arme à cheval; elles lui donneront le moyen, dans toutes les circonstances où il faudra agir par un feu violent, intense et rapide, de restreindre le nombre de carabines à mettre en ligne et de laisser à cheval les escadrons pour agir le sabre à la main. Elles éviteront de transformer

l'arme de la vitesse, du choc et de l'abordage en infanterie montée, chose hybride, dont l'utilité sur le continent n'est point démontrée. Délivrée en grande partie du souci du combat à pied, la cavalerie restera dans son élément, le mouvement; elle pourra être plus mordante, plus entreprenante, plus audacieuse.

Le cavalier — qui a déjà tant d'armes différentes à manier — ne peut, à notre avis, être à la fois bon cavalier et bon fantassin, surtout à l'époque actuelle, avec la réduction de la durée du temps de service à deux ans. Le combat à pied n'est qu'un expédient à employer, surtout dans la défensive, dans des circonstances spéciales, défense de cantonnements, de défilés, de voies de communication, etc. Il est toujours scabreux pour une masse de cavalerie, sans soutien d'infanterie, de mettre ses escadrons pied à terre en présence de l'infanterie ennemie; le résultat que l'on peut escompter d'une lutte par le feu de la cavalerie pied à terre est minime, tant au point de vue de la qualité que de la quantité de feu, si l'on pense qu'un régiment de cavalerie peut fournir à peine 400 à 500 carabines, soit environ l'effectif de deux compagnies d'infanterie et obligées de se tenir toujours à assez courte distance de leurs chevaux.

Une division de cavalerie à 6 régiments, engageant tous ses escadrons dans le combat à pied, mettrait environ 1700 carabines en ligne. En tenant compte de la réserve à cheval, des garde-flancs, mille tirailleurs à peine, qu'un bataillon d'infanterie tiendrait facilement en échec. La puissance d'action par le feu de la cavalerie est hors de proportion avec les formidables unités qui en fournissent les éléments.

La cavalerie possède une faible puissance de feu, relativement à son effectif; elle manque de tenacité, si elle est opposée à une autre arme; elle manque de rusticité, car elle utilise un outil très délicat, le cheval. Dans l'offensive ou la défensive, exigeant une action longue et méthodique, telle que l'attaque d'un village tenu par l'infanterie ou la défense prolongée d'une position attaquée par une autre arme, la puissance de feu est insuffisante. La mitrailleuse et les cyclistes la renforceront considérablement (lire l'intéressante conférence de garnison donnée à Bruxelles par le major-adjoint d'état-major COLLYNS, du régiment des carabiniers, sur l'emploi des compagnies cyclistes).«

Bespannen machinegeweren mogen in groote legers bij groote cavalerielichamen (Duitschland) doeltreffend zijn, bij de kleinere cavalerie-eenheden en voor kleine legers met zwakke cavalerie is het vervoer op draagdieren of de toevoeging van geweer-mitrailleurs gewenscht en zijn bespannen mitrailleurs eerder een nadeel. Duitschland blijkt in het algemeen tegen het vervoer van machinegeweren op draagdieren gekant te zijn. Zie b.v. Kriegstechn. Zeitschr., 1907, Die Maschinengewehre und ihre Kriegsbrauchbarkeit. Vergelijk echter ook: Hoppenstedt, Die Schlacht der Zukunft, waarop in genoemd artikel gewezen wordt.

Het Wetenschappelijk Jaarbericht 1909 van de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, blzn. 197 en 198:

»De noodzakelijkheid, mitrailleurs aan de cavalerie toe te voegen, behoeft niet meer te worden aangetoond, zegt de schrijver van het artikel *Mitrailleurs d'infanterie et mitrailleurs de cavalerie* (*Revue militaire suisse*, I, bladz. 30). In de practijk hangt de mogelijkheid en daarmee het nut dier toevoeging geheel af van de wijze van vervoer. Omtrent dit vraagstuk is moeilijk belangwekkender lectuur te vinden dan de Verslagen van Kapitein MATSUDA omtrent zijne oorlogservaringen in Mandsjoerije«.

MATSUDA veroordeelt voor de cavalerie bespannen mitrailleurs en geeft verreweg de voorkeur aan het mitrailleur-vervoer op draagpaarden.

Het genoemde Jaarbericht vermeldt ten slotte:

»Ook in Frankrijk is men omtrent de wijze van vervoer nog niet tot een besluit gekomen. Men schijnt daar de voorkeur aan draagdieren te geven, omdat deze gemakkelijk overal doorkomen en minder opvallen dan wagens. Voorloopig duurt het op- en afpakken (paarden) nog wat langer dan het op- en afleggen (wagens), doch dat is maar eene quaestie van oefening (*Internationale Revue*, Maart, bladz. 89)«.

ANTON KORZEN en LEOPOLD WLTAWSKY prijzen in hun artikel »Das Rexer-Maschinengewehr« in de *Mitteilungen über Gegenstände des Artillerie- und Geniewesens*, 1907, Viertes Heft, voor de cavalerie het Zwitsersche stelsel van vervoer der machinegeweren op draagdieren aan.

Wel erkennen deze schrijvers het groote voordeel van het geringe gewicht van den geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN, maar hun bezwaren gelden in de eerste plaats de naar hun oordeel te korte schietseries in automatisch vuur. Zij beweren, dat deze wapens bij herhaling meer dan 2000 schoten in eene serie op het gevechtveld hebben moeten afgeven, waartoe zij niet in staat bleken.

Ik beweer, dat de vuurleiding rekening moet houden met den aard van het wapen. Die geweer-mitrailleurs zijn goed, maar men moet ze met oordeel gebruiken, niet misbruiken.

Voorts zeggen zij, dat deze ervaring leert, dat als eisch moet worden gesteld waterkoeling. Maar dergelijke eisch, loopafkoeling door een watermantel (zwaar), en lichtheid, eisch voor een geweer-mitrailleur, zijn met elkaar in strijd.

Ook schijnen, althans volgens de Schrijvers, de pooten te gebrekige steun te zijn gebleken, omdat, volgens hunne opvatting, de nauwkeurigheid door het schudden bij een duurvuur zeer sterk zou afnemen. Onder het schudden van het wapen moet de schutter bij het automatisch vuur naar vermogen de richting in het oog blijven houden. Dit vereischt eenige oefening, maar bij een geoefend schutter zullen vizier- en richtlijn ook onder het automatisch vuur slechts zeer kleine hoeken met elkaar maken. Het afnemen van de nauwkeurigheid kan plaats hebben bij zeer lange series door de loopverhitting. En alweer, de eisch »een afzonderlijk stel voor het wapen« en lichtheid van het geheel zijn met elkaar in strijd.

Te recht zeggen de schrijvers dan ook:

»Die Zugabe der Wasserkühlung und die Anwendung eines festeren Schieszgestelles bedingen aber eine derartige Gewichtsvermehrung des Maschinengewehres, dasz an die Fortbringung einer solchen Waffe durch einen Reiter in ähnlicher Weise wie bisher beim REXERGewehr nicht gedacht werden kann.«

Van belang is het, een en ander aan te halen uit een artikel van den bekenden Oostenrijkschen Oberlieutenant J. HANIKA in de Schweizerische Militärische Blätter, 12. Heft, 1907, Ueber Maschinen-gewehre bei der Kavallerie:

»Sie (Maschinengewehre) werden auch in der Aufklärung vorzügliche Dienste leisten, wenn es gilt, einen schwächeren Widerstand des Feindes rasch zu überwinden, um sich den Weg zum Sehen zu öffnen. Umgekehrt hat derjenige, welcher recht viele solcher wirkungsvoller Feuerwaffen besitzt, besonders in hindernis- und defileereichen Geländen leicht die Möglichkeit, die Erkundung des Gegners zu erschweren....

Fahrende Maschinengewehre wären für eine Erkundungseskadron oder für Nachrichtenpatrouillen, die vielfach im Terrain ihr Fortkommen suchen müssen, nur ein Ballast....«

HANIKA neemt tegenover geweer-mitrailleurs, stelsel MADSEN, eene afwachtende houding aan. Hij noemt eenige voordeelen:

»Hiemit scheint der Beweis erbracht zu sein, dasz sich kriegstüchtige automatische Gewehre auch in leichtester Form herstellen lassen....«

Hij erkent de »gunstige Präzisionsverhältnisse«, in Kopenhagen en elders in Denemarken verkregen, doch vindt het desondanks toch twijfelachtig, of het wapen wel de vereischte nauwkeurigheid bezit (gering gewicht, het waarschijnlijk schudden). Ook de loopkoeling komt hem onvoldoende voor. Hij denkt daarbij aan series in automatisch vuur van 4000 tot 5000 schoten achtereen met één wapen. Ik acht zulks een zeer overdreven eisch, waaraan één geweer-mitrailleur natuurlijk niet kan voldoën. En dan het groote aantal benoedigde patronen! Waar moeten die somtijds vandaan komen?

Hij wijst op een en ander, opdat bij toekomstige proeven ook daaraan de aandacht worde gewijd.

»Man darf doch nicht auf Grund mehr gefühlsmässiger Vorstellungen eine Einrichtung verurteilen oder in den Vordergrund drängen. Unser Ziel ist klar gegeben. Es gilt die Feuerkraft der Kavallerie zu erhöhen, diese vielseitig zu machen. Und diesbezüglich kommen den dänischen Masznahmen doch wesentliche Vorteile zu.

De heer HANIKA uit zich in zijn artikel gunstig over de »tragbare Maschinengewehre« (vervoer van machinegeweren op draagdiere). Ten slotte nog:

»Es ist vorauszusehen, dasz man einer Aufteilung der Maschinen- oder automatischen Gewehre (geweer-mitrailleurs) auf die Eskadronen mit vielen Einwänden begegnen wird. Man ist gegen Neuerungen

misztrauisch, weil sie in der letzten Zeit einander gar zu hastig folgten. Fürs erste dürfte man Schwierigkeiten in der Ausbildung ins Treffen führen, die dann auch die Verwertung der Maschinengewehre im Gefechte behindern könnten. In Wirklichkeit bestehen sie jedoch nicht. Das notwendige intelligente Menschenmaterial findet sich in jedem west- und mitteleuropäischen Kavallerieregimente. Wo es nicht vorhanden ist, dort wird es durch gegenseitigen Ausgleich zu beschaffen sein. Die Maschinengewehre innerhalb der Eskadron würden unter dem Kommando eines Offiziers die Gewehrpatrouille bilden. Für die Ausbildung erscheint es zweckmässig, die Gewehrpatrouillen aller Eskadronen im Regimente zu vereinen. Hiebei wäre sowohl die gemeinsame Feuertätigkeit mehrerer Gewehrpatrouillen, als auch das selbständige Auftreten eines Gewehres zu üben.

Eine derartige Organisation bietet hinsichtlich der Verwendung der Maschinengewehre in allen Gefechtslagen den weitesten Spielraum. Wird eine Eskadron zu irgend einem Zwecke detachiert, dann hat sie zur Förderung ihrer Unternehmungen äusserst wirkungsvolle Feuerwaffen bei sich. Auch manchen Patrouillen, die Sonderaufgaben zu lösen haben, können ein bis zwei Gewehre beigegeben werden . . .«

Ik moet het doen optreden van één wapen afzonderlijk, machinegeweer of geweer-mitrailleur, in beginsel veroordeelen. Het kon onklaar worden. Reeds vroeger is daarop door mij geweest. (Vergelijk ook Mitteilungen 1909, Zweites Heft, Einiges über Maschinengewehre, onder »Schieszgestelle«; voorts het nieuwe Deutsche cavalerie-reglement, enz.).

Lectuur over het vervoer van machinegeweren op draagdieren is in zoo ruime mate voorhanden, dat wij van het noemen van bronnen afzien.

Alleen verwijzen wij voor het pakzadel van de Weenensche firma SCHALLER naar »Streffleurs Militärische Zeitschrift«, 1908, I. Band; de (Oostenrijksche) »Kavalleristische Monatshefte« van October 1908; het Wetenschappelijk Jaarbericht 1908—1909 van de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, blz. 201; het Wetenschappelijk Jaarbericht 1909, blzn. 23, 189, 198; de Revue militaire suisse, 4, 1909; Die neuesten Maschinengewehre, von A. FLECK, Berlin 1910; Deutsche Waffenzzeitung, 10. Mai 1910, Weiterbeförderung der Maschinen-gewehre; enz.

Machinegeweren op draagdieren, of wel geweer-mitrailleurs, tot vuurversterking van de cavalerie! Dit blijkt nog eene strijdvraag. De meerdere of mindere mate van beweegbaarheid en vuurvaardigheid is hier van het allerhoogste gewicht. Laat ons zien, hoe een hoogst belangrijk Nederlandsch orgaan oordeelt.

De Bewerker van het Hoofdstuk »Cavalerie« van het Wetenschappelijk Jaarbericht 1906—1907 zet in de bladzijden 152—155 afdoende zijn standpunt in deze quaestie uiteen.

De ook op het gebied van automatische wapens zoo kundige schrijver

veroordeelt voor de cavalerie de eigenlijke machinegeweren op een stel, van welken aard ook. Het transport op voertuigen wordt uit den booze geacht. »Zij kunnen de ruitery onmogelijk in *alle* gangen en door *alle* terreinen, zonder achterblijven of omslaan, volgen.«

Ook het Zwitsersche stelsel van vervoer, mitrailleur en stel gescheiden op één paard, vindt geen waardeering: Te groot dood gewicht, lange colonne van mitrailleur-draagpaarden en munitie-pakpaarden (»Men stelle zich zulk eene colonne eens voor in een langen galop over eene slechte heide, en de drukkingen, welke de naweeën van zulk een rit zullen zijn!«), het niet terstond gereed zijn voor het vuurgevecht, terwijl »tijdwinst hier immers alles is«, enz., alles in het origineel breeder omschreven.

De schrijver acht alleen geweer-mitrailleurs *geheel en al* voor de cavalerie geschikt, daar alleen zij haar in *geenerlei* opzicht in hare snelheid van beweging hinderen.

Men zal moeten erkennen, dat de geweer-mitrailleur, »bij eene toch nog alleszins voldoende vuursnelheid en trefkans (steunijzers), de eenige mitrailleur is, welke met cavalerie in alle gangen en in alle terreinen komen kan, tot zelfs daar, waar het slechts den enkelen ruiter mogelijk is, met zijne karabijn op te treden.

Bovendien heeft de geweerruiter mitrailleur en munitie op zijn paard bijeen, althans de eerste munitie, en kan hij feitelijk even snel voor het mitrailleurvuur afzitten, als elk ruiter met zijne karabijn voor het gevecht te voet.

Zulk een mitrailleur, zóó licht, zóó gemakkelijk vuurvaardig, zóó eenvoudig te paard gedragen en — last not least — zóó gering in prijs, ware eene gemakkelijk te verkrijgen en besliste aanwinst aan vuurkracht voor onze cavalerie, die daarin tot nu noodgedwongen en, zelfs met goeden wil, slechts zeer onvolledig met haar zwak karabijnvuur kan voorzien. Hun geringe prijs en hunne lichtheid maken het mogelijk, een voldoende aantal dezer geweer-mitrailleurs per eskadron te verstrekken, en daarvan b.v. een 4-tal aan korporaals, zoo mogelijk tevens scherpschutter, toe te vertrouwen.

Alle andere mitrailleurs, het moge uit het voorgaande blijken, zullen de ruitery op een gegeven oogenblik en dan natuurlijk juist als het er op aankomt, òf in den steek laten, òf bij hunne geduchte eigenschappen een nog geduchter blok aan het been blijken. Het gevaar, dat de cavalerie tot mitrailleur-bedekking afdaalt, is bovendien bij den geweer-mitrailleur uitgesloten. Conclusie: de geweer-mitrailleur is de cavalerie-mitrailleur.

De schrijver, wiens oordeel voor mij van groote waarde is, verwijst ook naar het artikel in de Revue Militaire des Armées etc., van Mei 1906, N°. 942, blz. 531.

Blijkens het Jaarbericht 1907—1908, blz. 151, is de gunstige meening onveranderd. Geen mitrailleurs op voertuigen bij de cavalerie.

»Dit moet tot teleurstelling leiden«.

»Doet men nu opmerken, dat de Duitsche mitrailleur-afdeelingen de cavalerie (divisiën) toch wel kunnen volgen, dan bedenke men, dat eene dergelijke macht een heel wat grooter, minder beweeglijk lichaam is, dan de grootste cavalerie-macht, welke in Nederland eventueel bijeen gevoegd kan worden, dan de cavalerie-brigade dus ooit zal vormen. In den regel echter zal de Nederlandsche cavalerie in afdeelingen ter sterkte van eenige eskadrons hoogstens moeten optreden, ten einde de infanterie-divisiën naar behooren van cavalerie ter beveiliging en verkenning te kunnen voorzien.

Acht men nu voor deze eskadrons de toevoeging van mitrailleurs ter verhooging hunner vuurkracht gewenscht, dan is een geweer-mitrailleur, zooals het Deensche rekylgeweer, het eenige wapen, dat hunne beweeglijkheid, hunne snelheid niet kan schaden. Dit verder aan te toonen ware eene herhaling van de beschouwingen, welke wij verleden jaar te dier zake gaven. Ook betreffende het overigens veel beweeglijker vervoer op draagpaarden kon toen ons advies niet gunstig luiden«.

Desgelijks Jaarbericht 1908—1909, blz. 201:

»Wagens zijn beslist ongeschikt, om de cavalerie overal te volgen«. En voorts: »Doch hoe gunstig deze uitkomsten (met het draagzadel-SCHALLER) ook mogen zijn, o. i. is voor de cavalerie het Rekylgeweer èn wegens zijn gering gewicht ($\pm 7,5$ KG.) èn wegens den geringen prijs boven den gewonen mitrailleur, hetzij op wagens of op pakpaarden vervoerd, verreweg te verkiezen, indien de techniek er althans in slaagt, het zeer hinderlijke trillen van dit lichte wapen op te heffen«.

In het Jaarbericht 1909, blz. 198, wordt verwezen naar de Inleiding van mijn artikel in den Militairen Spectator (Januari-aflevering 1910) en daarvan »voor de cavalerie in het bijzonder bladz. 48, alinea 6 e. v.«

De Kapitein van den Generalen Staf van het Ned. Indische Leger R. TEN SELDAM schrijft over de Indische cavalerie op blz. 67 van het Wetenschappelijk Jaarbericht 1909:

»Te voorzien is, dat van de invoering van mitrailleur-afdeelingen bij onze zoo zwakke cavalerie zal worden afgezien, te meer nu men in het Deensche REKYLgeweer een geweer-mitrailleur gevonden heeft, welke, zonder aan zijne beweeglijkheid en snelheid te schaden, der cavalerie eene belangrijke verhooging van vuurkracht kan verzekeren.«

Omtrent de voornemens betreffende de mitrailleur-bewapening in Nederland, zie Wetenschappelijk Jaarbericht 1909, blzn. 19, 20, 147, 148, 188, 189, 198.

Tot de geweer-mitrailleurs weer dadelijk terugkeerende, zij opgemerkt, dat eene verklaring van de goede eigenschappen van den geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN, als cavalerie-wapen, gegeven werd door Kolonel ROGERS in »The Broad Arrow», van 30 Juli 1905.

Indisch Militair Tijdschrift, N°. 4, Mitrailleurs voor Indië :

»Door toevoeging van eenige dezer geweren (geweer-mitrailleurs, stelsel MADSEN) aan ieder onzer eskadrons zou de gevechtswaarde daarvan ongemeen verhoogd worden. Een indeeling als in Denemarken lijkt ons zeer aanbevelenswaardig.

In ieder geval zal het voor ons, door politiek noch handelsbelangen aan een bepaald systeem gebonden, raadzaam zijn, het beste te kiezen, wat te krijgen is, ook al mochten de aanschaffingskosten wat hooger zijn.

Voorloopig schijnt dan ook de aangewezen weg te zijn: MAXIM bij de infanterie, liefst niet minder dan 8 per brigade, terwijl voorts invoering van MADSEN rekylgeweren bij de cavalerie ernstige overweging verdient, natuurlijk na omtrent de bruikbaarheid ook hier een onderzoek te hebben ingesteld.«

Das Maschिंगewehr, Studie von Oberleutnant FRANZ BINDER, Budapest, 1907 :

Da dieses Gewehr — eigentlich kein Maschin-, sondern ein automatisches Gewehr — bloß 8,2 kg wiegt und auch keiner Lafette, sondern bloß einer einfachen Gabelstütze bedarf und wie ein gewöhnliches Gewehr gehandhabt wird, wäre es das eigentliche Ideal eines Kavallerie-Maschिंगewehres.

Maar dan laat de schrijver de bezwaren volgen, voortvloeiende uit het gemis van een watermantel. Beweegbaarheid is voor de cavalerie nummer 1. Lichte geweer-mitrailleurs kan men niet verkrijgen, als men tevens een zwaren watermantel wil.

Majoor J. GODTS, 1908, Les Mitrailieuses: Les détachements montés, pourvus du fusil-mitrailleuse danois MADSEN, pourront donc avantageusement être attachés aux grandes unités de cavalerie.

Altes und Neues aus der Kriegstechnik von Oberstleutnant OTFRIED LAYRIZ, Berlin 1908 :

Man hat es als ein Problem anzusehen, ob Maschिंगewehre wie das dänische nicht dem fahrbaren Maschिंगewehr für die Ausstattung der Kavallerie mit Feuerwaffen vorzuziehen sind

Besonders vorteilhaft ist die Möglichkeit leichten Fortschaffens auf Tragtieren mit allem Zubehör und der Munition.

Deutsche Waffenzzeitung, 25 Februar 1908, Eine neue Reiter-schusswaffe :

Dem Feuergefecht der Kavallerie wird eine immer grössere Bedeutung zugesprochen. Seine Schwäche liegt in den Momenten, wo die Kavallerie, um das Feuer zu eröffnen, absitzt, und wo die Schützen sich wieder an die Pferde begeben, ferner in den Handpferden, die die Schützen zurücklassen und die, dem Gegner eine erwünschte Beute, stets ein Gegenstand der Sorge sind. Aus diesen Ursachen ist bei verschiedenen Armeen eine Zuteilung von Maschिंगewehren an die Kavallerie erfolgt, die dem Karabinerfeuer einerseits einen grösseren Nachdruck geben, andererseits das Fussgefecht für die Kavallerie unter Umständen ersetzen. Der Nachteil der Maschिंगewehre

liegt aber darin, dass sie der Kavallerie nachgeföhren werden müssen, also nicht eigentlich organisch mit ihr verbunden sind, auch dass sie eine Lafettierung erfordern.

Man hat, diesen Uebelständen abzuhelfen, Rückstoss-Selbstladege-
wehre konstruiert, die, nur 6 bis 8 kg schwer, von einem Manne zu
Fuss wie zu Pferde leicht fortzuschaffen sind. Eine solche in Däne-
mark Rekylgewehr oder nach seinem Erfinder MADSEN-Gewehr ge-
nannte Waffe wurde dort und in Schweden bereits eingeföhrt . . .

De schrijver noemt »die Feuerbereitschaft ebenso wie die Feuer-
geschwindigkeit eine ausserordentliche«.

De Militaire Spectator, N°. 1, Januari 1909, bevat onder meer
»Cavaleristische Beschouwingen naar aanleiding van den Russisch-
Japanschen oorlog«, van de hand van den Ritmeester F. G. DE BAS.
Dit artikel wijst op een voorbeeld van het optreden der geweer-
mitrailleurs:

»Op het oorlogstoneel in Oost-Azië bestonden zulke commando's
(geweer-mitrailleurs) reeds bij de Kaukasische ruitbrigade. O.a. ge-
bruikte het 2° Daghestanregiment zijne machinegeweren (geweer-
mitrailleurs) met bijzonder goed gevolg bij Bönsiku in een der slagen
om Liao-Yang«.

Het wapen blijft bij het vervoer in zijn geheel, een groot voordeel:
snel gereed voor het vuur, vlug te paard na het vuur.

De geweer-mitrailleurruiter heeft het wapen en den eersten voor-
raad gevulde magazijnen bijeen. Hij kan zich dadelijk alleen redden.

Morning Post, 4 April, 1905:

A mounted soldier can carry the REXER Automatic Machine Gun
in a bucket similar to that used for the ordinary carbine or shortened
rifle, and at least four hundred cartridges . . .

De tweede voorraad gevulde magazijnen wordt meegevoerd op een
handpaard. Vergelijk Inleiding van mijn artikel in de Januari-aflever-
ing 1910 van dit Tijdschrift.

v. LÖBELL's Jahresberichte, 1904, Dänemark:

Das Munitions = Handpferd ist mit 6 Patronensäcken (dubbeltas-
schen) beladen, die auf einem eigens hierzu konstruierten Sattel sehr
zweckmässig befestigt sind.

Westminster Gazette, 4 April, 1905:

At yesterday's trial at Ealing a couple of horses — one the pack
horse — were brought out fully equipped, and the ingenuity of the
equipment was little less remarkable than the firing of the gun.

Ook hier toch nog een voortdurend streven naar verbetering:

v. LÖBELL's Jahresberichte 1908, Das Heerwesen Dänemarks, Ka-
vallerie:

Es sind Versuche mit einer verbesserten Konstruktion des Muni-
tionssattels für die Rekylgewehre . . . angestellt worden.

v. LÖBELL's Jahresberichte 1909, Das Heerwesen Dänemarks,
Kavallerie:

Die Versuche mit einer verbesserten Konstruktion des Munitions-sattels für die Rekylgewehre sind fortgesetzt worden.

v. LÖBELL's Jahresberichte 1904, Dänemark:

Die Vorteile des Rekylgewehrs gegenüber den Maschinengewehren, die bei vielen Armeen bereits eingeführt sind, sollen darin bestehen, dass die neue Waffe nur 6 kg wiegt und nicht viel länger als der Dienstkarabiner ist, dass sie von einem Manne wie ein gewöhnliches Gewehr gehandhabt und sehr schnell in Tätigkeit gebracht werden kann, dass sie ein weit geringeres Ziel bietet als das Maschinengewehr, dass die mit dem Gewehr ausgerüsteten Reiter in Reih und Glied allen Bewegungen der Schwadron in jeder Gangart, auch in dichtem Walde folgen können....

Als voren ongeveer in de Deutsche Waffenzeitung, N°. 22, van 22 November 1904.

Op de groote beweegbaarheid, en de groote snelheid, waarmede men voor het vuurgevecht gereed is, wordt bij herhaling gewezen.

Standard, 4 April 1905.

For all sorts of cavalry work it seems well suited, since the troopers with REXERS can go as fast as the rest of the squadron, and they can bring their guns into action almost as quickly as an ordinary carbine.

D. R. S.:

Die Gewehr-Mitrailleuse kann der Kavallerie überall folgen, selbst durch Wald und ausserhalb der Wegen.

Es ist sehr leicht für den Reiter die Waffe nebst Ammunition vom Sattel abzunehmen, und das Feuer kann beinahe augenblicklich angefangen werden.

Streffleur., 7. Heft, 1905, Das MADSEN-Maschinengewehr:

Nachdem das Gewehr, was ohne jede Vorbereitung und Zeitverlust sofort nach dem Absitzen erfolgen kann, aufgestellt ist und der Bedienungsmann in einer ihm bequemen Stellung das Gewehr in Anschlag gebracht hat, wird das Magazin eingeschoben, der Rücklaufmechanismus in die Stellung nach dem Schusse gebracht und das Gewehr ist, wenn das Ziel auch noch richtig erfasst ist, zum Schiessen fertig.

Désgeelijks Militair-Wochenblatt, N°. 98, 1905.

Le Temps, 4 mars 1908:

Ces fusils-mitrailleurs peuvent suivre partout, en terrains quelconques et même sous bois.

Désgeelijks La Tribuna, 26 Maggio 1908, I fucili mitragliatrici danesi.

Evenzoo Bucarest Viitorul, 10. 3. 1909, Mitraillezele.

Hamburger Nachrichten, 18.10.1908:

Besonders günstig scheint die Zuteilung von Reculgewehren an die Kavallerie sich zu bewähren. Die Unterbringung auf Packpferden verringert die Bewegungsfreiheit einer Eskadron in keiner Weise, und ihre Feuerkraft wird bedeutend gesteigert.

Het vervoer is weinig opvallend.

D. R. S.:

Es ist für den Feind unmöglich die Anwesenheit der Mitrailleusen-schützen zu entdecken ehe das Feuer geöffnet wird.

Opmerkingen van de Zweedsche Artillerie-Commissie naar aanleiding van de proeven te Stockholm in den zomer van 1905:

»De vijand kan niet waarnemen, of cavalerie al dan niet geweermitrailleurs medevoert, alvorens het vuur geopend is«.

Streffleur., Juli-Heft, 1905, Das MADSEN-Maschinengewehr:

Eine mit dem dänischen Gewehr ausgestattete Maschinengewehr-Abteilung (Gewehrsection) zu Pferd ist daher von einer gewöhnlichen Kavalleriepatrouille kaum zu unterscheiden.

Desgelijks Militär-Wochenblatt, N°. 98, 1905.

Militär-Wochenblatt, N°. 139, 1907, Taktische und technische Erwägungen über Maschinengewehre:

Am Sattel befestigt, wird ein solches Gewehr (geweer-mitrailleur) dem Reiter kaum ein auffallendes Aussehen geben, so dass es einer derartigen Maschinengewehr-Patrouille leicht sein wird, unbemerkt und schnell in Stellung zu gehen und ebenso schnell wieder, auch durch mangelhaft gedecktes Gelände, selbst auf schlechten Wegen zu verschwinden.

Alvorens verder te gaan, komt het niet ondienstig voor, een en ander aan te halen uit de beschrijvingen van het Dansk Rekykriffel Syndikat en The Rexer Arms C^o., Ltd., London, omtrent de beteekenis van het wapen voor de cavalerie.

Het D. R. S. schrijft onder meer:

De toepassing van geweermitrailleurs bij de cavalerie maakt eene belangrijk grootere onafhankelijkheid van de andere wapensoorten mogelijk. Door de aanwezigheid van geweermitrailleurs kunnen de ruiters te paard blijven, terwijl de geweermitrailleurs het vuurgevecht voeren, zoodat de commandant steeds zijn eskadron in de hand heeft, terwijl de zoo moeilijke momenten van afzitten en weer opstijgen van de gezamenlijke ruiters, oogenblikken van weerloosheid voor het eskadron, geheel vermeden worden.

De geweermitrailleurs maken voor de ruitery den veiligheidsdienst lichter. Zij kunnen de vijandelijke infanterie gemakkelijk tot ontwikkelen nopen. Kleinere ruiterafdeelingen met geweermitrailleurs hebben overwicht over sterkere cavalerie-afdeelingen, welke deze wapens niet medevoeren. De flankdekkingen kunnen hare opdrachten beter vervullen, wanneer zij van geweermitrailleurs voorzien zijn. Defilé's, bruggen en dergelijke zijn gemakkelijk met deze wapens te verdedigen.

Wegens het zeer kleine doel zal de vijand de stelling der drie geweermitrailleurschutters (Deensche organisatie) ook zeer moeilijk ontdekken. Verder kunnen deze drie mannen veel gemakkelijker eene goede stelling vinden dan een afgezeten eskadron. Eindelijk heeft de eskadronscommandant het reeds vermelde voordeel, zijn eskadron in den

zadel te kunnen houden, zoodat hij het oogenblikkelijk ten aanval kan voeren, wanneer de gelegenheid daartoe gunstig is. Een afgezeten eskadron kan nooit met zijn geheele sterkte aan het karabijnvuur deelnemen. Moet het dan weer te paard vooruit, dan is men een zeer kostbaren tijd, voor verzamelen en opstijgen benoodigd, kwijt: de gunstige gelegenheid, in den oorlog zoo vluchtig, gaat misschien geheel verloren.

De door de drie geweer-mitrailleurs te ontwikkelen vuurkracht is in korte momenten meer dan twee-maal zoo groot als die van de karabijnen van een afgezeten eskadron, waarbij komt, dat door de toevoeging van geweer-mitrailleurs het eskadron steeds te paard beschikbaar kan blijven, om partij te trekken van eventueel gunstige omstandigheden, door het geweer-mitrailleurvuur in het leven geroepen.

The REXER Arms Co., Ltd., London:

In fact, arming cavalry with a proportion of REXER Guns is equivalent to giving them the support of infantry. With mounted infantry het REXER would, of course, be equally effective.

Other instances in which the advantage of the REXER is obvious are: for use with small patrols or reconnoitring parties, for holding strategic points, such as bridges, defiles and the like, and for guarding the front from sudden attacks.

Een Nederlandsch hoofdofficier, de toenmalige Ritmeester W. H. PIEPERS (15 Juni 1906), zegt naar aanleiding van eene detachering bij de Deensche cavalerie:

»Daar deze reculgeweren, door 3 manschappen + een onderofficier, commandant, bediend, in het terrein van elke gezichtsdekking kunnen gebruik maken, zeer beweeglijk zijn, eene zeer groote vuursnelheid paren aan een zeer juist schot, verleenen zij de eskadrons eene zeer aanzienlijke defensieve kracht, die, naar mijne meening, in alle terreinen, waar een aanvaller aan bepaalde accessen is gebonden, de nadering langs die accessen vrij bedenkelijk maakt«.

Geweer-mitrailleurs kunnen de te ontwikkelen vuurkracht van de afgezeten cavalerie zeer aanzienlijk verhoogen, onder omstandigheden het afzitten van de cavalerie voor het gevecht te voet beperken of overbodig maken, als zijnde het geweer-mitrailleurvuur alleen dikwijls geheel voldoende voor het beoogde doel.

Beschrijving van The REXER Arms Co., Ltd., Londen:

When a detachment of REXER Guns is attached to the squadron, only the three gunners (Deensche formatie) need dismount to fire, leaving all the rest of the squadron mounted and prepared to act as cavalry.

Deutsche Waffenzzeitung, N°. 22, van 22 November 1904:

Die Einführung dieser Waffe verleiht der Kavallerie eine bedeutende Feuerwirkung, ohne den Nachteil in Kauf nehmen zu müssen, dass immer ein Teil zum Halten der Pferde absorbiert wird. Die Verwendung dieser Waffe gestattet fast immer die Eskadron zu Pferde

zu verwenden und nur die Maschinen zum Feuern zu benützen.

v. LÖBELL's Jahresberichte, 1904, Dänemark:

Als ein besonderer Vorzug für die Kavallerie, die die neue Waffe mit sich führt, wird mit einigem Recht noch gerühmt, dasz dieselbe auf solche Weise die Nachteile des Fuszgefechts vermeiden könne, die u. a. darin bestehen, dasz, wenn zwei Drittel der Leute einer Schwadron abgessen sind, das andere Drittel die Pferde halten musz, die Handpferde schwer beweglich sind und ausserdem keine Reserve zur Hand ist, um sich gegen einen unerwarteten Angriff feindlicher Kavallerie zu wenden. Bei dem MADSENGewehr liege die Sache dagegen so, dasz der Schwadronschef seine Schwadron zu Pferde behalten könne und nur durch die Gewehrsektion das Fuszgefecht führen zu lassen brauche, um noch weit bessere Schieszresultate zu erreichen, als wenn alle Leute mit Karabinern verwendet würden.

Deutsche Waffenzzeitung, 25. Februar 1908, Eine neue Reiter-schusswaffe:

Die organische Angliederung solcher Gewehrsektionen wird es in vielen Fällen der Kavallerie möglich machen, ein Feuergefecht durchzuführen, ohne dass Karabinerschützen verwendet werden. Der in der gegnerischen Flanke erscheinende Kavallerieführer kann mit grosser Schnelligkeit das Feuer eröffnen, es ohne Sorge um seine Handpferde durchführen und nötigenfalls schnell verschwinden.

Le Temps, 4 mars 1908, Le fusil-mitrailleuse danois:

Pour la cavalerie surtout, la présence d'un de ces détachements (van geweer-mitrailleurs) est d'une grande utilité dans les reconnaissances, et au combat. Si l'on est attaqué par le feu, elle permet de conserver tout le reste de l'escadron à cheval.

Desgelijks La Tribuna, 26 Maggio 1908, I fucili mitragliatrici danesi.

Evenzoo Bucarest Viitorul, 10. 3. 1909, Mitrailezele.

Vergelijk ook La Ilustración Espanola y Americana, Núm. 12, Madrid 1908, El Fusil-Ametralladora MADSEN.

Als voren El Ejército espanol, Madrid, 22. 5. 1908, Ametralladoras.

Wegens den buitengewonen eenvoud, lijken geweer-mitrailleurs zeer geschikt voor de toevoeging onder sommige omstandigheden aan kleinere cavalerie-afdeelingen of -patrouilles.

Militär-Wochenblatt, N°. 139, 1907, Taktische und technische Erwägungen über Maschinengewehre:

»Sie können Kavalleriepatrouillen zum Freimachen einer besetzten Enge, Brücke oder dergleichen oder bei der Verteidigung solcher Punkte von groszem Nutzen sein«.

La France Militaire, 16. 9. 1908:

Partout où peut arriver un cavalier, le fusil MADSEN pourra être mis en action; aussi on peut en attribuer aux plus petits détachements opérant en reconnaissance, augmentant ainsi singulièrement leur force offensive et défensive.

Een drietal vragen beantwoord.

a). De doelmatige vorm, het geringe volume en het geringe gewicht maken het vervoer op allerlei wijzen zeer gemakkelijk.

Altes und Neues aus der Kriegstechnik, von Oberstleutnant OTFRIED LAYRIZ, 1908:

Leichte - Maschinengewehre (geweer-mitrailleurs) wie das dänische können entweder auf Fahrzeuge verteilt werden oder den bisherigen mit MAXIMgewehren ausgerüsteten Maschinengewehr-Abteilungen als Verstärkung zugeteilt werden, wie sie auch zusammen mit leichten Kavalleriegeschützen (Pompoms) transportiert werden können.

Als boven Majoor J. GODTS, 1908, Les Mitrailleuses.

b). Van den gasdruk achterwaarts (terugstoot) wordt gebruik gemaakt, om het mechanisme in werking te brengen.

Het schudden, hetwelk men heeft te aanvaarden, wordt veroorzaakt door de beweging van het beweegbare deel van het wapen. Op het oog lijkt daardoor de schutter zeer »beansprucht«. In korten tijd leert hij daartegen inwerken, ook gedurende zeer lange series automatisch vuur. Een schutter, dien ik er naar vroeg, antwoordde, dat het schudden heelemaal niet hinderde en dat het wapen al heel weinig uit de richting ging. Trouwens zulks blijkt uit de mooie beelden.

Standard, 4 April, 1905:

The effect of the recoil upon the shoulder is so slight that the gun can be used as long as ammunition lasts without the slightest inconvenience to the marksman.

Morning Post, 4 April, 1905:

He expressed his satisfaction with The REXER Automatic Machine Gun and his surprise at the extreme lightness of the recoil, which is almost entirely taken up by the springs actuating the automatic mechanism.

Westminster Gazette, 4 April, 1905:

All declared the recoil, as the bullets rained away, very slight.

J. C. J. ROMSWINCKEL, Mei 1906:

»Ten slotte zij nog opgemerkt, dat de terugstoot zeer gering is bij het vuren, daar een groot gedeelte ervan benut wordt tot het in werking brengen der verschillende beweegbare deelen«.

c). De Zweedsche proefcommissie ter beoordeeling van den geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN, voor Zweedsche munitie ingericht, kwam tot het volgende eindoordeel:

»1. Het wapen is buitengewoon licht (7,5 KG.). Daardoor kan men den vijand gemakkelijk ermede in het terrein besluipen en overvallen.

2. De geweer-mitrailleur eischt minder bediening (één man) dan een eigenlijk machinegeweer.

3. Het wapen is goedkoop.

4. Het biedt een kleiner doel dan een machinegeweer.

5. De vijand kan onmogelijk nagaan, of hij geweer-mitrailleurs dan wel afgezeten cavalerie tegenover zich heeft.

Op grond dezer voordeelen wordt het wapen voor de cavalerie zeer aanbevolen, behoudens eenige kleine aan te brengen wijzigingen.«

Vergelijk SVENSK Artilleri-Tidskrift, N°. 4/5, 1906; Militär Wochenblatt N°. 122, 1906. v. LÖBELL's Jahresberichte, 1906; Wetenschappelijk Jaarbericht 1906—1907 van de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

La Belgique militaire, 4 juillet 1909:

A cause de ces avantages, il faut moins s'attacher à ce fait que les fusils-mitrailleuses danois ne peuvent pas supporter le même feu que les mitrailleuses lourdes. Sous ce rapport, trois fusils-mitrailleuses danois peuvent égaler une mitrailleuse lourde; aussi l'emploi des premières sera toujours le plus avantageux. Et la commission proposa l'adoption du fusil-mitrailleuse danois pour la cavalerie suédoise.

d. Op de beteekenis van het wapen voor de cavalerie wijzen ook:

Revista Militar N°. 9, Rio de Janeiro 1907 (O fusil metralhador »MADSEN«).

A. B. C., Madrid, 2.6.1908 (Ametralladora MADSEN).

(Wordt vervolgd.)

Een en ander over de verpleging van het Russische leger in 1904—1905.

V.

Met betrekking tot de vleeschvoorziening verkeeren wij in vrij gunstige omstandigheden; bijna tot het einde van den oorlog is dit in voldoende hoeveelheid te verkrijgen. Het eerst willen wij natuurlijk beschikken over het vee in Mandschoerije zelf, maar, zooals wij uit de beschrijving der landstreek reeds hebben kunnen opmaken, zal dit betrekkelijk spoedig op zijn. Men doet hier toch weinig aan veehouderij of schapenteelt, daar de enkele runderen hoofdzakelijk als trekdier worden gebezigd en er geen schapen zijn. Bovendien vindt de Kolonel GÄDKE het inlandsche rundvleesch vrijwel ongenietbaar.

Hier en daar treffen wij nog een paar half wilde, zwarte varkens aan, die tamelijk goed vleesch leveren, doch noemenswaard veel is dit niet.

De troepen verschaffen zich zelf vleesch, door een officier met een detachement soldaten en een tolk van tijd tot tijd naar de groote steden, als Hait Schön, Liao-yang en Moekden te zenden, om daar het noodige vee aan te koopen tegen prijzen, die — dank zij het ons bekende verplegingsstelsel — voorloopig niet veel boven de maximumprijzen voor vreedestijd loopen. De intendance kan toch geruimen tijd tegen de particuliere leveranciers concurreeren en dus de prijzen op het normale peil houden, daar Generaal HUBER gezorgd heeft voor een ruimen voorraad aan slachtvee, die ter beschikking der intendance is, terwijl in de etappeplaatsen Chailar en aan het Baikalmeeer \pm 50,000 stuks aanwezig zijn. Alleen als op het einde de vleeschvoorraad uitgeput raakt, worden ook de prijzen aanmerkelijk hooger; betaalde men b.v. in Juli 1904 voor levend vee per KG. gemiddeld *f* 0,39, tegen November wordt die prijs *f* 0,72 en zal in het voorjaar van 1905 *f* 1,00 en hooger worden. Met het schaarscher worden van het vee, wordt bovendien ook het aankopen moeilijker en moeten de verplegingsofficieren Chineesche agenten in den arm nemen, om het nog aanwezige vee op te sporen, welke agenten zich niet alleen goed laten betalen, maar meestal zelf ook geïnteresseerd zijn bij het opjagen der prijzen.

Het intendance-vee wordt voor een groot deel geleverd door een Kaukasisch landheer, van wiens niet geheel belangelooze diensten Generaal KOEROPATKIN reeds vroeger, in Turkestan, gebruik heeft gemaakt; ook de Chinees TIFONTAI is niet afkeerig van een contract

tot levering. Doch de groote meerderheid komt uit Mongolië; dit land bezit n.l. een bijna onbegrensden rijkdom aan vee en ondanks het feit, dat wij hier neutraal gebied aantasten, wordt het leger maandenlang uit deze bron van vleesch voorzien. De strenge oogen der mandarijnen, die allen uitvoer officieel verbieden, weet de Russische intendant, die dat kunstje verstaat, met klinkende munt te sluiten, of wel, hij stoort er zich eenvoudig niet aan en haalt het vee eerst van de grenzen, later dieper het land in, weg, om het in groote kudden naar het oorlogstooneel te voeren; als de afstand eindelijk te groot wordt, zendt hij het naar de etappeplaatsen Chailar en Zizikar, van waar het per spoor verder wordt getransporteerd.

Het aanvoeren van vee over zulk een langen weg is verre van gemakkelijk en vereischt veel personeel en nauwlettende zorg voor de dieren; het voederen en vooral het drenken in het barre jaargetijde is op zichzelf al een moeilijk verplegingsvraagstuk. Ook zal men bij die opeenhooping van vee bedacht moeten zijn, op het voorkomen van epidemieën, wat de aanschaffing en oplegging van groote hoeveelheden serum, o. a. voor vaccinatie tegen miltvuurontsteking, noodzakelijk maakt.

Zoolang er nog voldoende voorraad is, volgt achter ieder regiment eene veecolonne, deels ingedeeld bij den gevechtstrein, voor een ander deel bij den bagagetrein, terwijl ook gedetacheerde onderdeelen hun koebeesten medenemen. Vooral in den eersten tijd is men hiermede zeer royaal en heeft ieder regiment 4 stuks vee per compagnie of genoeg voor 8 dagen; maar weldra blijkt dit te veel en te lastig te zijn en krimpt men dat getal tot 2 beesten in, wat trouwens nog ruim voldoende is. Ook de intendancevoorraden zijn in het algemeen op niet meer dan 8 dagen berekend.

Zoo gaat geruimen tijd alles naar wensch en eerst tegen het einde van den oorlog — als Mongolië tot op 500 KM. van de grens is leeggehaald — treedt er gebrek in. En juist nu is, door de grootere getalsterkte, de behoefte hoe langer, zoo grooter geworden. Kon men in October van het vorige jaar nog met 800 stuks vee per dag volstaan, in Augustus 1905 heeft men niet minder dan 1800 à 2000 stuks per dag noodig en stijgen de prijzen tot boven het dubbele, gelijk wij zagen. Generaal KOEROPATKIN moet dan ook eindelijk zwichten voor den herhaalden aandrang van HUBER om het ration vleesch, dat 1 pud (406 à 410 G.) bedroeg, tot op de helft terug te brengen en om den anderen dag te vervangen door vleeschconserven, zoolang de voorraad strekt, door spek, bevroren vleesch, gezouten visch, enz. Ook wordt de Russische soldaat voor zijne vele en trouwe diensten beloond met zalm; immers de intendance koopt in deze dagen 10 millioen rations »keta« aan, eene zalmsoort, die 5—8 KG. weegt en aan den mond van de Amoer gevangen wordt.

Op deze wijze kan men het leven nog 1½ maand rekken, maar Generaal HUBER ziet daarna den toestand duister in en weet niet,

vanwaar hij hulp kan verwachten. Toch blijkt ook thans weder, dat men nooit moet wanhopen, want juist in dezen tijd is men gereed met de verdubbeling der uitwijkplaatsen op den Siberischen spoorweg en kunnen dus meer treinen per dag loopen. De intendance ontvangt dan ook in het begin van den herfst 3 vleeschtreinen per dag met 300 runderen of 1000 schapen uit de etappeplaatsen, zoodat — met den nog aanwezigen voorraad — aan de troepen 5 dagen vleesch (op $\frac{1}{2}$ ration berekend) en 2 dagen visch per week kan worden verstrekt.

Het bevroren vleesch, dat in blikken kisten verpakt wordt, is vrij smakelijk en blijft lang goed, ja, sommigen verkiezen het boven het versche vleesch. Ook stelde men zich aanvankelijk veel voor van eene nieuwe methode, uitgevonden door den regimentsdokter WLASSOWSKI, om versch vleesch te conserveeren; het vleesch moest daartoe in rations gesneden en gedurende 10 minuten in eene of andere geheimzinnige vloeistof gedompeld worden. In een paar dagen zou zich dan eene zwarte, gladde korst om het vleesch vormen, zonder scheuren of barsten, welke korst — volgens den uitvinder — het inwendige 14 dagen lang goed en smakelijk moest houden. Of nu het zoo behandelde vleesch, niettegenstaande de beweringen van onzen dokter, toch beviel, of dat de smakelijkheid te wenschen overliet, kunnen wij niet zeggen, maar zeker is het, dat aan de hooge verwachtingen niet voldaan werd en de veel geplaagde dokter, die zichzelf reeds gouden bergen beloofd had, als zenuwziek naar het vaderland teruggezonden moest worden.

Kunnen wij dus aannemen, dat de vleeschvoorziening, althans geruimen tijd, zonder bezwaar plaats heeft, het verschaffen van brood kost daarentegen aan de intendance van den beginne af veel hoofdbrekens. Het inlandsche graan is — wij zagen het reeds — als broodvrucht zeer minderwaardig en kan alleen gebruikt worden als gort-surrogaat; ook het aangevoerde meel of graan is niet altijd van de beste qualiteit, terwijl verder de onvoldoende vakkennis van het personeel oorzaak is, dat het baksel in het algemeen nogal te wenschen overlaat, zoodat de soldaten dikwijls de voorkeur geven aan de door henzelf gebakken brooden of meelkoeken. Met veel vindingrijkheid bouwen zij daartoe zelf van allerlei materialen veldbakovens, terwijl het meel hun door de intendance wordt verstrekt. Intusschen, alles leert en wanneer er maar niet te veel jongleurs of goochelaars opdagen, om ons personeel af te leiden, zal dit tegen het eind van den oorlog veel beter voor zijn taak berekend zijn en zelfs in geïmproviseerde ovens vrij goed bakken.

Op verschillende punten van de spoorlijn Charbin—Liao-yang en zuidelijk daarvan heeft de intendance groote voorraden meel opgelegd en bakkerijen opgericht. In Charbin zelf zijn 8 militaire molens onverpoosd bezig, zij kunnen 40.000 pud of \pm 16.000 KG. meel per dag afleveren, doch dit is lang niet genoeg en daarom legt men bovendien

beslag op zes particuliere meelfabrieken, die in 24 uur \pm 150.000 KG. graan kunnen vermalen, een niet onbelangrijk bedrag dus. De primitieve inlandsche molens kunnen slechts onbeduidende diensten bewijzen, zoodat bijna al het graan, dat men op het land vindt, naar de grootere plaatsen achterwaarts moet worden gezonden.

Ook de bakkerijen staan in de nabijheid van den spoorweg, die ze niet alleen van meel, maar ook van brandstoffen moet voorzien, en verder het brood naar de troepen vervoert. Betrekkelijk dicht bij de troepen zijn de bakkerijen te Liao-yang en te Dachitschao, van waaruit het 1ste korps, gedurende het offensief tegen Wafangou zijn brood betreft en oplegt in een magazijn te Kaitchou. Toch hooren wij klagen, dat het brood nu en dan tot zelfs 8 dagen oud is, als het eindelijk de troepen bereikt, want er zijn niet altijd spoortreinen beschikbaar voor het aanvoeren en dan moeten de pas geïmproviseerde verplegingstransporten het brood naar de divisiemagazijnen brengen en moet dit van daar afgehaald worden door de regimentsvoertuigen. Dit kost natuurlijk veel tijd. Maar ook de persoonlijkheid van den intendant doet aan het al of niet geregeld plaats hebben der verstrekkingen veel af; hij, die in dringende gevallen niet het initiatief durft te nemen, de eenmaal gegeven instructies te wijzigen en aan te passen aan den bestaanden toestand, zal steeds lastig worden gevallen met klachten over het uitblijven van brood, waar anderen niet alleen hun eigen korps, maar ook buiten het korpsverband staande troepen kunnen voorzien, die door hun eigen intendant in den steek zijn gelaten.

Met het terugtrekken der troepen gaan ook deze bakkerijen achteruit, eerst naar Moekden, daarna naar Guntshulin, waar wij in Juni 1905 b.v. 2 groote veldbakkerijen aantreffen, ieder van 36 ovens, die 36.000 KG. brood per dag afleveren.

Per legerkorps beschikt men over 3 veldbakkerijen, die ieder 16.000 rations per dag zouden moeten bakken, doch het in werkelijkheid nooit zoo ver kunnen brengen, ook al door het gebruik van slechte brandstof (groen hout, nat stroo, enz.) Het ration, dat 10,25 KG. ($2\frac{1}{2}$ pond) per dag bedraagt, blijkt voldoende te zijn; het wordt van ongebuild tarwe- of roggemeel gebakken en blijft, ten minste in het koude jaargetijde, vrij lang goed; in het voorjaar en den zomer echter komt het meermalen voor, dat het brood door de afwisselende, groote hitte en vochtigheid reeds in een paar dagen bederft, hoewel de eisch is, dat het 9 dagen goed zal blijven. Dit is vooral onaangenaam, als het transport, gelijk wij hierboven zagen, een dag of acht moet duren. Daarbij komt nog, dat men het aan den buitenkant dikwijls niet eens zien kan, zoodat de soldaat zijn brood argeloos ontvangt, om eerst, wanneer hij het aansnijdt, te ontdekken, dat het van binnen beschimmeld is. En men kan toch niet voor een geheel legerkorps ieder brood, stuk voor stuk, aansnijden, alvorens het te verstrekken? De beste oplossing is hier weer, sneller uitreiken, nadat het gebakken is, nauwer verband tusschen troepen en bakkerijen, dus.... betere treinorganisatie.

Het beschuit is over het algemeen van goede kwaliteit, maar wordt toch niet veel gebruikt, daar de soldaten liever brood eten; ook bederft het vrij spoedig en krijgt dan een vuil en groezelig aanzien op de breuk. Behalve in de militaire beschuitbakkerijen te Charbin en elders aan den spoorweg, wordt het ook vervaardigd in particuliere bakkerijen, door ondernemende Chineezen op eigen kosten opgericht; ons in 1905 vrijwel geoefend bakkerspersoneel slaagt er ook in het z.g. »Dörrbrot« te bakken, niet alleen in de bestaande beschuitroosterijen, maar zelfs in de gewone veldbakovens.

Hoezeer men alle krachten inspant, om de voorraden meel gelijken tred te laten houden met de steeds grooter wordende behoefte, eens komt er een tijd — n.l. tegen het voorjaar 1905 of eerder —, dat het aangevoerde niet meer voldoende is; toch moeten de troepen regelmatig van brood worden voorzien en daarom vervangen wij dan 15 à 20 % van het gewone meel door boonenmeel, hetgeen — al moge het niet zoo smakelijk zijn — in allen gevalle aan de voedzaamheid geen schade zal doen.

Met de groente is het in de landstreek al heel slecht gesteld. Aardappelen, boonen en uien, ziedaar, zoowat het eenige, wat men vindt, en dan nog wel aardappelen, waarvan de aanvoer zoo bezwaarlijk is en die zooveel ruimte in beslag nemen, in zeer geringe hoeveelheid. Wel brengen de troepen zelf hunne gedroogde groenten uit Europa mede, maar deze zal spoedig — n.l. Juli 1904 — reeds opgebruikt zijn. Wij kunnen er dus gerust op rekenen, dat nagenoeg alles uit Europa zal moeten worden aangevoerd, maar vlug gaat dit niet; de 35ste divisie b.v. zien wij eerst op 30 Maart 1905 de groenten ontvangen, die zij 10 November van het vorige jaar had aangevraagd. Ook wordt de prijs door dit transport niet onaanzienlijk verhoogd.

Gelukkig hecht de Russische soldaat meer waarde aan zijn ration gort, dat hij op verschillende manieren tot echt nationale spijzen bereiden kan, dan aan iets anders, zijn thee en zijn »wodka« daargelaten; daarom kan men per dag bij 135 G. gort volstaan met 17 G. gedroogde groenten, maar ook die geringe hoeveelheid is niet altijd te verstrekken. Een zeer goed denkbeeld is het dus van den Generaal HUBER, om in de omgeving van Charbin door een landbouwkundige geschikte terreinen te laten uitzoeken en daar meerdere honderden H.A. met kool te beplanten (werkelijk, een zeldzaam feit voor een actief generaal in oorlogstijd); deze maatregel heeft buitengewoon veel succes, zoodat wij thans niet meer geheel alleen van den spoorweg afhankelijk zijn.

Ook met de fourage ziet het er treurig uit, te meer, daar de troep in dit opzicht niet op de intendance kan rekenen. In verschillende Siberische steden in de nabijheid van den spoorweg is men wel ijverig bezig met het persen van hooi, kan men er althans mee bezig zijn,

want de inrichtingen daartoe zijn er, maar het vervoer naar het operatiegebied schijnt niet te willen vlotten. De troepen hebben dan ook zeisen op hunne bagagekarren, om, waar ze maar iets vinden (en dat is niet dikwijls) zelf het hooi te maaien. Hierbij gaan zij echter niet stelselmatig en oordeelkundig te werk en soms maaien zij veel meer af, dan zij noodig hebben of kunnen medevoeren en laten dan het overtollige op de plaats liggen.

Bij de toch al uiterst geringe opbrengst treedt dus spoedig gebrek in en stijgen de prijzen enorm. Vooral in het begin van 1905, als alles rondom Moekden is verzameld, is de nood zeer hoog. De intendance doet wel, wat in haar vermogen is, om goaljan, tschoemise, boonenkoeken en andere surrogaten te verzamelen, maar deze kunnen in geenen deele het gewone voer ten volle vervangen en wij zagen vroeger reeds, dat zij allerlei ziekten en sterfte onder de paarden veroorzaken.

Een niet minder belangrijk, maar aanvankelijk verwaarloosd artikel vormen de brandstoffen; en toch hebben wij zóóveel noodig, dat, wanneer alles uit Europa aangevoerd had moeten worden, daartoe niet minder dan 4 treinen per dag beschikbaar hadden moeten komen. Maar gelukkig, zoo erg is het nog niet en men vindt — vooral in den beginne — vrij wat brandstof in Mandschoerije zelf. Zoolang Liao-yang in ons bezit is, kunnen wij ook de steenkolenmijnen te Jentai exploiteeren en na 4 September 1904 moeten wij maar in het ontbrekende voorzien, door sorgho-stroo of hout te stoken, d. w. z. — daar er geen bosschen zijn — hout van enkele vruchtboomen, van boomen, die op de kerkhoven om de graven van hooggeplaatste personen zijn geplant en nu — tot groote ergernis van de bevolking — door de »barbaren« in hunne keukenwagens en veldbakovens worden gestopt, verder schuttingen, houtwerk van huizen, enz., ja, in den strengen winter ziet VON TETTAU, dat geheele dorpen met den grond gelijk gemaakt en in een paar weken verstookt worden. De intendance heeft in vredes-tijd absoluut geen bemoeienis met de brandstoffen, daar de genie dan hiervoor zorgt; zij is er dus in het geheel niet mede vertrouwd en heeft dan ook bij de voorbereiding niet voldoende zorg hieraan besteed. Eerst langzamerhand — doch te laat — komt zij tot de ontdekking, welk een groot verzuim hier gepleegd is, en tracht zij nog zooveel mogelijk voorraad bijeen te krijgen te Charbin, om die naderhand naar Moekden over te brengen, doch als eindelijk voldoende voorraad bijeen is, blijkt de oorlog uit te zijn en is verdere inspanning dus niet meer noodig.

De order van den Prins van Oranje aan Chassé uit St-Symphorien in den vroegen morgen van den 15^{en} Juni 1815.

De Waterloo-literatuur is weder verrijkt met het belangwekkende, doorwrochte werk van de Generaals DE BAS en DE T'SERCLAES DE WOMMERSOM: »La campagne de 1815 aux Pays Bas (Bruxelles 1908/09)«. Hunne uitgebreide kennis op dit gebied hebben de Schrijvers mede dienstbaar gemaakt aan het zooveel mogelijk in het ware licht stellen van het aandeel, hetwelk aan de Noord- en Zuid-Nederlandsche troepen moet worden toegekend, van den roem en de eer, die de legers van WELLINGTON en BLÜCHER zich hebben verworven in de immer gedenkwaardige Juni-dagen van het jaar 1815.

Hoeveel moeite en arbeid S.'s ook aan dit werk hebben besteed, en hoeveel betwiste punten zij door hun ijverig navorschen ook mogen hebben opgehelderd, als waarheidzoekenden zullen zij vermoedelijk de eersten zijn om te getuigen, dat het ook hun niet is mogen, ja, niet is kunnen gelukken, om alle tot nu toe duistere punten tot algeheele klaarheid te brengen. En daar het hun — blijkens de voorrede — vooral om »de waarheid« te doen is, zullen zij het mij wel ten goede willen houden, dat ik op een enkel, misschien zelfs ondergeschikt punt blijk van meeningsverschil wensch te geven. De waarde van hun werk zal daardoor in het minst niet worden verkleind.

Dit meeningsverschil betreft de order aan het hoofd van dit stuk genoemd. Door S.'s wordt het uitgeven van die order als een verzinsel beschouwd; door mij wordt aangenomen, dat die order echt en onvervalscht is en te bestemder tijd in handen van CHASSÉ is gekomen. Die zelfde meening is Generaal WÜPPERMANN toegedaan¹⁾; Kapitein TONNET deelt haar evenzeer, blijkens diens verhandeling over »Das Constantsche Tagebuch« in de Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine (Dec. 1903), en zijne van hooge waardeering getuigende aankondiging van der Schrijvers werk in dit Tijdschrift.²⁾

Het eerste bekendstellen van die order wordt door S.'s, ook door TONNET, evenzoo door DE BAS in »Prins FREDERIK en zijn tijd«, toegeschreven aan Prof. BOSSCHA in diens werk: »Het leven van WILLEM II«, waarin die order dan ook op blz. 185 (3^e druk 1865) met hoofd, onderteekening en adres is opgenomen. Wanneer men haar op die wijze voor oogen ziet, dan is het m. i. al haast onmogelijk, aan de echtheid ervan te twijfelen. Toch doen de Schrijvers dit, en wel in de volgende

¹⁾ Zie diens werk over den veldtocht van 1815, blzn. 34 en 35.

²⁾ Loopende jaargang, blz. 225 vgg.

bewoordingen (I, blzn. 384—386): »Le docteur BOSSCHA, dans sa biographie du roi GUILLAUME II, prince d'ORANGE en 1815, affirme qu'il a positivement reçu avis, à Saint-Symphorien, de l'attaque des Français contre les avant-postes prussiens et qu'il a donné verbalement au baron VAN MERLEN l'ordre de mettre les troupes sous les armes, et fait dire au général CHASSÉ de rassembler sans perte de temps sa division (3e) au point de rassemblement sur les hauteurs en arrière de Haine St.-Pierre et d'y attendre ses ordres.¹⁾ Sans être aussi formel, CHARRAS semble croire aussi que le prince reçut, quand il était aux avant-postes, la nouvelle de l'attaque: »Le prince d'ORANGE«, dit-il, »n'avait pas jugé, il faut le croire, les renseignements qu'il avait recueillis de bonne heure aux avant-postes assez graves pour nécessiter sa présence à Braine le Comte«. ²⁾ J. C. ROPES prétend que, malgré la direction contraire du vent, le prince avait entendu la fusillade vers Thuin.³⁾

»Toutes ces assertions ne peuvent se concilier avec les documents officiels; on ne trouve nulle trace de l'ordre qui, d'après BOSSCHA, aurait été envoyé de Saint-Symphorien au général CHASSÉ; du reste Fayt et non pas Haine Saint-Pierre avait été assigné comme point de concentration à la 3e division.⁴⁾ Certes, on ne peut nier que le prince d'ORANGE, ayant reçu les rapports alarmants des jours précédents, aurait beaucoup mieux fait de ne pas s'éloigner de son quartier général, même pour se rendre à l'appel de son commandant en chef. Mais qu'il soit parti pour Bruxelles après avoir appris que les Français attaquaient, c'est ce que nous ne pouvons admettre, car cette manière d'agir eut été presque de la trahison. Sans mettre en doute la véracité de BOSSCHA, qui évidemment était mal documenté à ce sujet, nous nous rallions sur ce point obscur à la très sensée réfutation que le général VON LETTOW-VORBECK oppose au capitaine d'artillerie néerlandais TONNET.... etc«.

Aan de waarheidsliefde van BOSSCHA, den mededeeler van de gewraakte order, wordt dus niet getwijfeld; men wil wel aannemen, dat hij die order niet uit zijn duim gezogen heeft; maar klaarblijkelijk was hij slecht gedocumenteerd. Men onderstelt dus, dat hij toch een document onder de oogen heeft gehad, dat dan natuurlijk door een ander verzonnen moet zijn. Welnu, het document, dat BOSSCHA voor zich heeft gehad, toen hij de order liet afdrukken, is aan te wijzen; en daardoor is wel degelijk een »trace« van die order gevonden, en wel een spoor, dat m. i. op den rechten weg brengt, al schijnt het oorspronkelijke papier, waarop de order geschreven is, niet meer te bestaan.

¹⁾ Het leven van WILLEM II, 2^e herziene uitgave, Amsterdam van Gogh, pp. 277—278. (Noot van de Schrijvers.)

²⁾ CHARRAS. Histoire de la campagne de 1815. Waterloo. La Haye. DOORMAN. 1857, p. 120. (Als voren.)

³⁾ J. C. ROPES. The campaign of Waterloo, p. 76. (Als voren.)

⁴⁾ Relation de la 3e division, 15—19 Juin. Archives du département de la guerre, N°. 498, note 22 B. (Als voren.)

De eerste uitgave van BOSSCHA'S »Leven van WILLEM II« dateert van 1852. Drie jaren te voren was te 's-Hertogenbosch bij Gebr. MULLER in het licht verschenen: »Het leven en de krijgsbedrijven van DAVID HENDRIKUS Baron CHASSÉ« door W. J. DEL CAMPO, genaamd CAMP, toen kapitein bij het regiment veldartillerie. Uit de voorrede van dit werkje zij hier het navolgende overgenomen: »Niet zonder schroom, wanneer ik in aanmerking neem, meer met mijnen goeden wil, dan met mijne ervarenheid in het schrijven te rade gegaan te zijn, toen ik deze taak, met toestemming van den voortreffelijken man reeds in zijn leven op mij nam, en haar zoo goed de tijd, dien ik er voor mogt afzonderen, gedoogde, heb ten uitvoer gelegd met behulp, deels van het geheugen der door CHASSÉ zelven medegedeelde bijzonderheden, deels van schriftelijke bescheiden en authentieke stukken. De voornaamste hiervan zijn als bijlagen achter het verhaal gevoegd, en kunnen alzoo dienen, om het op te helderen of te bevestigen. En in zoover deze levensgeschiedenis van een der vermaardste Nederlanders van onzen leeftijd echt en geloofwaardig is, geef ik haar met enig vertrouwen. Ik heb teruggegeven, wat ik gedurende de zestien laatste jaren van zijn eervol leven van hem zelven vernam, en mij daarbij, somtijds opzettelijk, vaak van zijne eigene uitdrukkingen bediend«.

Op blz. 58 lezen wij: »Reeds den 12^{en} April (1815) was hij (CHASSÉ) te Braine le Comte gelegerd met zijne divisie. Zij bestond uit twee brigades, aangevoerd door de Kolonels DETMERS en D'AUBREMÉ, ieder van zes bataillons infanterie. In de bijlage (11) deelen wij de stelling zijner afdeeling mede, alsmede twee orderbrieven (12) de een eigenhandig van den Prins van Oranje, de ander van Lord HILL met potlood in der haast op het uitgescheurde blad eener brieventas geschreven«.

En nu vinden wij in de bijlagen (12), blz. XXIII, het navolgende stuk afgedrukt:

à Monsieur
Monsieur le Lt. Général CHASSÉ
commandant la troisième Division
des troupes des *Pays Bas*.

à

Haine St. Pierre.

St. Simphorien, 15 Juin 1815.

Pr. d'Orange.

Mon chère général!

Les Prussiens ayant été attaqués, je vous prie de rassembler sans perte de temps votre division, au point de rassemblement, sur les hauteurs en arrière de *Haine St. Pierre*, où vous attendrez mes ordres.

(sig.)

GUILLAUME D'ORANGE.

Hier wordt dus door een alleszins geloofwaardig persoon medegedeeld, dat hij de eigenhandig door den Prins van ORANJE geschreven order ontvangen heeft uit de hand, of althans gevonden heeft in het

archieff van CHASSÉ. Is het nu mogelijk nog langer aan een verzinsel of eene vervalsching — want dat zou het zijn — te denken? Kapitein CAMP weet verder van de omstandigheden, waaronder dit briefje geschreven is, blijkbaar niets af. Op het hierboven van blz. 58 overgenomen volgt onmiddellijk, onsamenhangend eene uiteenzetting van de wijze, hoe CHASSÉ diende en hoe zijn geest op anderen inwerkte, en daarop het verhaal van »het belangrijke aandeel van CHASSÉ aan den veldslag, beginnende eigenlijk omstreeks drie uur in den namiddag van den 18 Juni«, den aanval op de »moyenne garde«. CAMP heeft misschien niet eens geweten (wat hij met velen gemeen zal hebben gehad), waar St.-Symphorien lag, hoe de prins daar kwam, enz. — hij geeft alleen den tekst van de order, dien hij gevonden heeft, geschreven met de eigen hand van den prins. Wij weten, dat de prins dien dag te St.-Symphorien (het stafkwartier van den Generaal VAN MERLEN) is geweest; wij weten, dat CHASSÉ te Haine St.-Pierre was; het stuk wordt gevonden in het archief van CHASSÉ. Wie nu het bestaan van die order blijft ontkennen, moet daardoor aannemen, dat óf CHASSÉ, óf CAMP of beiden stukkenvervalschers zijn, te eer, omdat de laatstgenoemde — zooals boven vermeld — mededeelt, dat hij zijne taak heeft ten uitvoer gelegd met behulp, deels van het geheugen der door CHASSÉ zelve medegedeelde bijzonderheden (die hij gedurende de zestien laatste jaren van zijn leven van hem vernam), deels van schriftelijke bescheiden en authentieke stukken.

De Schrijvers hebben dit van BOSSCHA niet durven zeggen, meenden alleen te mogen beweren, dat die professor »mal documenté« was. Ik kan dit document, ons door CAMP overgebracht, volstrekt niet »mal« vinden; voor mij staat het als een paal boven water, dat het echt en onvervalscht is.

Intusschen S.'s geven ook eenige gronden aan, waarop zij meenen gerechtigd te zijn, de uitvaardiging van die order te ontkennen. Met de »nulle trace« is hierboven afgehandeld; maar ook wordt beweerd: »toutes ces assertions (dat de prins — zooals mede in die order staat — vroegtijdig met den aanval der Franschen zou zijn bekend geweest) ne peuvent se concilier avec les documents officiels«. Nu hebben wij één »document officiel«, hetwelk ook door S.'s als echt wordt aangenomen, hetwelk m. i. onomstootelijk bewijst, dat CHASSÉ die order werkelijk ontvangen en haar ook opgevolgd heeft. Te 11 uur 's morgens namelijk zond CHASSÉ uit Haine St.-Pierre het navolgende bericht naar het stafkwartier te Braine:

»Zoo even ontvangen wij de zekere tijding, dat de vijand onze grenzen heeft overschreden. Binch is door de Pruisen geëvacueerd. De divisie is verzameld te Fay en ik verwacht de nadere orders van Zijne Kon. Hoogheid«.

Laat ons dit bericht eens ontleden.

»Zoo even« — wat beteekent dit? Kan dit zijn: ongeveer een uur geleden? Neen toch! Een half uur? Ook niet. Hoogstens, zou ik zeggen,

kan men er een kwartier onder verstaan; in geen geval een tijdsverloop lang genoeg om tusschen het »zoo even« en het schrijven van het bericht een tamelijk verspreid liggende divisie te verzamelen.

»Ontvangen wij de *zekere* tijding, dat de vijand onze grenzen heeft overschreden«. Ik cursiveer het woord »zekere«, om er op te wijzen, dat dit opgevat kan worden als tegenstelling van de vage uitdrukking, die de prins 's morgens gebezigd had: »les Prussiens ayant été attaqués«.

»De divisie is verzameld te Fay«. *Niet* staat er: »ten gevolge van die zekere tijding verzamel ik mijne divisie«; maar »de divisie is verzameld«. Hoe komt CHASSÉ er toe zijne divisie te verzamelen, vóór hij de zekere tijding van het oprukken van den vijand had? Antw.: »Omdat de prins het hem 's morgens uit St.-Symphorien gelast had«; en dit wordt nog versterkt door de laatste woorden: »en ik verwacht de nadere orders van Zijne Kon. Hoogheid«. *Niet* staat er: »ik verwacht nadere orders«, maar **de nadere orders van Zijne Kon. Hoogheid**, namelijk die, welke mij in het schrijven van heden morgen door Z. K. H. zijn beloofd, want daarin stond: »où vous attendrez mes ordres«.

Is men het niet eens met deze ontleding en verklaring, dan zal het mij aangenaam zijn, terecht gewezen te worden; mits men daarbij den zin der woorden blijft lezen, zooals die volgens gewone taaluitlegging moet gelezen worden. De te beantwoorden hoofdvraag blijft ook dan: »Wat dringt CHASSÉ tot het verzamelen zijner divisie (dan: zonder bevel)?«

Voorts wordt als reden, om de bewuste order ondergeschoven te verklaren, aangevoerd, dat: »Fayt et non pas Haine Saint-Pierre avait été assigné comme point de concentration à la 3e division«. Maar in die order wordt niet gesproken van Haine St.-Pierre als concentratiepunt. De divisie moet worden verzameld »op de hoogten achter (d. i. noord- of noordoostwaarts) van Haine St. Pierre«. Die hoogten liggen dus ten noorden van het riviertje de Haine en zijn volgens eene niet zeer uitgebreide hoogte-kaart, die mij ter beschikking staat, van de oevers van dat riviertje een tamelijk eind verwijderd naar den kant van Fayt-les-Seneffe, welk plaatsje $4\frac{1}{2}$ KM. van Haine verwijderd is. Eene divisie staat trouwens niet op één punt. Zoo meldt ook CHASSÉ te 11 uur uit *Haine*, dat zijne divisie verzameld is te *Fay*. Die divisiecommandant zal toch wel niet geheel alleen te Haine gezeten hebben.

Ook beroepen S.'s zich op het oordeel van VON LETTOW-VORBECK, die tegen TONNET aanvoert, dat de bewuste order geheel in strijd zou zijn met het bevel, door den Prins van ORANJE te St.-Symphorien aan den Generaal VAN MERLEN gegeven, om de opstelling zijner brigade te wijzigen bij de aflossing der voorposten, d. i. eerst te zes uur 's namiddags.

Die tijdsbepaling is overgenomen uit: »Het voorgevallene bij de divisie Cavalerie van den 15^{en} Junij 1815 tot en met den 19^{en} des morgens daaraanvolgende«, een niet gedateerd verhaal van den Luit.-Kol., chef van den staf van de cavalerie (HOYNCK VAN PAPENDRECHT), waaruit evenwel blijkt, dat het eerst na 2 October 1815 is opgesteld. Het vangt aldus aan:

»Op den 15^{en} Junij tegen den middag gaf Z. K. H. de Prins van ORANJE aan den Generaal-Majoor VAN MERLEN te *Saint-Symphorien* order, des avonds ten zes uren na zijne voorposten te hebben ingetrokken, zijn hoofdkwartier in Bray te verplaatsen en de brigade de volgende positie te geven.... enz.«

Nu geven S.'s in den Franschen tekst van dit verhaal ¹⁾ met betrekking tot de woorden: »Le 15 juin vers midi«, in eene noot als aanteekening: »L'ordre fut donné avant 7 heures du matin. Voir T. I. p. 382 et 383«; en op die bladzijden vindt men eenvoudig beweerd, dat die order 's morgens vroeg door den prins moet zijn uitgegeven. Waar met ééne tijdsbepaling in dit verhaal van HOYNCK zoo mag worden omgesprongen, daar vraag ik, of aan eene andere, vlak ernaast staande tijdsbepaling wel groote waarde als bewijsplaats mag worden toegekend. Ik kan met evenveel recht in eene noot daarbij plaatsen: »Het bevel hield in, dat die verplaatsingen onmiddellijk moesten worden uitgevoerd.«

Groot gewicht schijnen S.'s te hechten aan de navolgende redeneering ²⁾: »Cette hypothèse (n.l. dat de prins te St.-Symphorien kennis zou hebben gedragen van het offensief optreden der Franschen en dus CHASSÉ daarvan zou hebben kunnen onderrichten) semble absolument démentie par le fait que le premier avis annonçant l'attaque des Français, celui du général BEHR, n'est arrivé à Braine le Comte que vers midi (voir p. 388). Or c'est aussi vers midi que le Prince est arrivé à Bruxelles: le calcul des distances prouve donc qu'il avait quitté Saint-Symphorien avant que l'estafette de VAN MERLEN soit partie pour Mons (St.-Symphorien—Mons—Braine-le-Comte 27 kilomètres; St.-Symphorien—Braine-le-Comte—Bruxelles 59 kilomètres.)

Met deze redeneering kan men de bewering aannemelijk maken, dat de prins vermoedelijk (want wat al met estafettes gebeuren kan, leert ook deze veldtocht) te St.-Symphorien geen kennis heeft gehad van het bericht, hetwelk de Pruisische Generaal STEINMETZ ongeveer te 9 uur uit Fontaine l'Evêque over St.-Symphorien naar Mons heeft gezonden, vanwaar het door Generaal BEHR doorgezonden is naar het stafkwartier te Braine le Comte. Maar volstrekt niet bewezen wordt hierdoor, dat de prins niet op andere wijze bericht zou hebben kunnen ontvangen van den aanval der Franschen bij Thuin, die omstreeks half vijf 's morgens moet zijn aangevangen. Thuin ligt 22 KM. hemelsbreedte van St.-Symphorien verwijderd. De Pruisische Generaal ZIETEN zendt, vóórdat hij eenige tijding heeft ontvangen, reeds om vijf uur bericht uit Charleroi (14 KM. van Thuin), dat aldaar kanonnen gewerschoten worden gehoord. De huzaren van BOREEL, die tot de brigade van VAN MERLEN behoorden, bewaakten het terrein tot Binche, hetwelk hemelsbreedte 12,5 KM. van Thuin verwijderd is.

¹⁾ Derde deel, blz. 423.

²⁾ I p. 386, noot.

Zouden die ook geen kanonschoten kunnen hebben gehoord en hiervan eenvoudig melding hebben gemaakt? In de order van den prins aan CHASSÉ staat niet veel bijzonders over dien aanval; er wordt zelfs geen enkele plaats in genoemd; er staat alleen: »Les Prussiens ayant été attaqués«. De prins wist, dat de Pruisen waren aangevallen — meer niet. Zoo deelt ook CHESNEY ¹⁾ mede: »mais il (WELLINGTON) était avec le prince d'ORANGE, qui était accouru de son quartier général pour lui rapporter (Dép. suppl. t. X, p. 524) — en termes assez vagues toutefois — l'attaque inopinée de Thuin, dont il avait entendu parler. ²⁾

Maar wanneer aangenomen moet worden, dat de prins — hoe dan ook ³⁾ — te St.-Symphorien bericht van den aanval gehad heeft, dan zal hij dit natuurlijk te Braine le Comte aan zijn chef van den staf, den Generaal de CONSTANT REBECQUE hebben medegedeeld; en dan komen wij in strijd met het dagboek van dien generaal, volgens hetwelk de eerste tijding van den aanval der Franschen te Braine is gebracht door het bericht van den Generaal BEHR uit Mons, en nu staan wij voor het navolgende dilemma: Zijn CHASSÉ en CAMP of een van beiden falsarissen en daarmee bekladders van de nagedachtenis van den, in 1849, pas overleden koning? ⁴⁾ Of moeten wij gelooven aan eene kleine onjuistheid, dan wel eene kleine uitlating in het dagboek van CONSTANT, ten einde zijn geliefden leerling en chef afkeurende critiek te besparen? De keuze is mij niet moeilijk, te minder omdat het dagboek juist bij het verhalen van de handelingen op dat oogenblik mede in strijd is met de officieele gegevens. Wij lezen daarin toch ⁵⁾: »Vers midi je reçois l'avis du Général BEHR (à Mons), que les Prussiens ont été attaqués ce matin du côté de Thuin, et que le détachement prussien qui occupait Binche, s'est retiré sur Gosselies. Aucun ennemi ne s'est montré du côté de Binche. J'envoie immédiatement cette nouvelle au Prince à Bruxelles, et en même temps l'ordre au Général DE PERPONCHER de rassembler sa 1e brigade sur la chaussée près de Nivelles, du côté de Quatre-Bras et sa 2e brigade à Quatre-Bras même. Au Général CHASSÉ et au Général COLLAERT de rassembler leurs divisions, le premier à Fayt, le second derrière la Haine...«

In het register van uitgaande stukken van den chef van den staf CONSTANT is met betrekking tot die bevelen aangeteekend, dat zij *te drie uur* zijn uitgevaardigd. Mede volgens dit register zijn toen intusschen alleen bevelen gezonden aan DE PERPONCHER, commandant van de 1ste divisie

¹⁾ CHESNEY, Waterloo, Conférences; Bruxelles-la Haye, 1870, p. 105.

²⁾ Ik cursiveer.

³⁾ Wanneer mijn geheugen mij niet bedriegt, dan is mij indertijd van zeer geloofwaardige zijde medegedeeld, dat men in 1832 in Naarden, met het oor op den grond liggende, het bombardement van de citadel van Antwerpen heeft kunnen hooren. Men vergelijkte dezen afstand met dien van Thuin-St.-Symphorien.

⁴⁾ Koning WILLEM III had voor 10, Prins FREDERIK voor 3 exemplaren ingeteekend op het werkje van CAMP.

⁵⁾ DE BAS, Prins FREDERIK, III, blz. 534.

en aan COLLAERT, commandant van de cavalerie, niet aan CHASSÉ. Waarom niet aan CHASSÉ? Wel natuurlijk, omdat (dit staat intusschen nergens geschreven) de prins bij zijn terugkomst uit St.-Symphorien aan CONSTANT had medegedeeld, welke order hij aan CHASSÉ had gezonden; en deze reeds te 11 uur aan het stafkwartier gemeld had, dat zijne divisie te Fay vereenigd was. Deze omstandigheid — het niet zenden van die order door CONSTANT aan den commandant van de 3e divisie — is mede eene sterke aanwijzing voor de uitvaardiging van de order van den prins uit St.-Symphorien, te meer, omdat aan COLLAERT slechts bevelen werden gegeven voor de verzameling der brigades GHIGNY en TRIP (niet voor VAN MERLEN's brigade); en het slot van die order luidde: »S. A. R. a donné elle-même ce matin des ordres au Général VAN MERLEN pour ce qui concerne sa brigade«. Zoo had Z. K. H. evenzeer gehandeld ten opzichte van CHASSÉ's divisie, en daarom had die ook geen order meer noodig. Het is toch niet aan te nemen, dat terwijl de twee gelijktijdig uitgegeven bevelen aan DE PERPONCHER en COLLAERT in het register zijn ingeschreven, een derde bevel aan CHASSÉ zou vergeten zijn.

Waarom zijn de bovenstaande bevelen eerst te drie uur uitgevaardigd, terwijl CONSTANT stellig reeds om 12 uur bericht van den aanval bij Thuin had? Dit is onbekend, waardoor de gelegenheid open staat tot allerlei onderstellingen, welker meerdere of mindere waarschijnlijkheid getoetst kan worden aan andere vaststaande feiten en omstandigheden.

In verband met de woorden van DE BAS ¹⁾: »Generaal de CONSTANT besloot 's prinsen afwezigheid geheim te houden en op eigen gezag te handelen«, en aannemende, dat de prins 's morgens de bewuste order aan CHASSÉ gezonden heeft, komt mij het verloop der zaken als volgt het meest waarschijnlijk voor.

Vooraf een enkel woord over die poging tot geheimhouding van 's prinsen afwezigheid.

DE BAS in »Prins FREDERIK« en de S.'s in het nieuwe werk verzuimen niet, om telken male, wanneer er sprake is van 's prinsen tocht naar Brussel, er bij te voegen, dat WELLINGTON hem daartoe had ontboden of uitgenoodigd. Wanneer dit waar is, en er bij 's prinsen vertrek van Braine le Comte nog niets bijzonders aangaande den vijand vernomen was, waartoe dan die geheimhouding? Wanneer er onder die omstandigheden tijdens 's prinsen afwezigheid onverwachts bevelen moesten worden gegeven, had CONSTANT eenvoudig het voorstel daartoe aan den oudsten divisie-generaal DE PERPONCHER voor te leggen, of indien de tijd drong, zelf de verantwoordelijkheid er voor op zich te nemen, en ze zelf uit te vaardigen »bij afwezigheid van den legerkorps-commandant«, waarbij hij dan desnoods op de order had kunnen aanteekenen: »bij den hertog ontboden« of iets dergelijks. Niemand zou den prins daaromtrent iets hebben kunnen verwijten. Men ging zoo

¹⁾ PRINS FREDERIK, III, blz. 533.

dikwijls naar Brussel, »où il y avait des fêtes tous les soirs«. ¹⁾ Dien zelfden avond nog zou er immers bal zijn bij de hertogin van RICHMOND, waarvoor ook de Prins van ORANJE, Prins FREDERIK en zoovele andere generaals waren uitgenoodigd. Er was niet ééne reden voor eenige geheimhouding, tenzij.... er iets niet in den haak was. En zoo is zelfs die poging tot geheimhouding van CONSTANT eene aanwijzing voor het bestaan van de gewraakte order. Wanneer toch de prins van Braine vertrokken is met de wetenschap, dat de Pruisen aangevallen waren, dan wordt op zijn tocht naar Brussel dadelijk een ander licht geworpen, en dan is, zonder meer, zeer zeker de bewering aannemelijk, dat de prins, *zelfs bij oponthod of uitnoodiging van Wellington*, niet had moeten gaan.

Wat nu die uitnoodiging betreft, waaruit blijkt die? Naar ik meen, is DE BAS de eerste, die haar zoo pertinent op den voorgrond stelt, en wij zijn nu eenmaal — wat Waterloo betreft — in het stadium van geschiedkundig onderzoek, waarbij wij voor elk novum bewijs vragen. Ook VON PFLUGK-HARTUNG stelt in zijne »Vorgeschichte der Schlacht bei Belle-Alliance« een vraagteeken achter die »Einladung WELLINGTON's«. ²⁾ Voor het verzoek van WELLINGTON aan den prins om in Brussel te blijven, toen hij er eens was, is het bewijs voorhanden in 's prinsen brief uit Brussel, door CONSTANT te 9 uur 's avonds ontvangen; doch omtrent de uitnoodiging, om uit Braine in Brussel te komen, vond ik slechts eene aanwijzing (waaraan min of meer geloof kan gehecht worden) in WELLINGTON's »Memorandum on the battle of Waterloo« van 1842 ³⁾, waarin wij lezen: »The first account received by the Duke of WELLINGTON was from the Prince of ORANGE, who had come in from the out-posts of the army of the Netherlands to dine with the Duke at three o' clock in the afternoon«. Deze voorstelling ⁴⁾ — who had come in.... to dine with — wijst intusschen meer op eene eigenwillige overkomst van den prins, die wist bij WELLINGTON eene open plaats aan tafel te vinden, dan op eene bepaalde uitnoodiging van den hertog; en wanneer die uitnoodiging (wie kan meer bewijs aanbrengen?) niet is gedaan, dan kan de zaak nog bedenkelijker geacht worden, en poging tot geheimhouding van de zijde van CONSTANT des te begrijpelijker. »Cette manière d'agir eut été presque de la trahison« — zeggen S.'s van 's prinsen vertrek met de wetenschap, dat de Pruisen waren aangevallen; daarbij zelfs aannemende, dat WELLINGTON den prins uitgenoodigd had.

Welnu, zonder nader bewijs neem ik de uitnoodiging niet, en het uitvaardigen van de order uit St.-Symphorien wél als vaststaande aan, en nu ontwikkelen zich voor mijn oog de daadzaken, als volgt:

De prins komt van zijn tocht naar de voorposten te Braine terug

¹⁾ HOUSSAYE, Waterloo. Paris 1899. 18 éd., p. 146.

²⁾ Blz. 69, noot 1.

³⁾ Supplementary despatches, X, blz. 524.

⁴⁾ Bewijs is zoo'n verhaal intusschen in geen een deele.

en deelt aan CONSTANT mede, wat hij gehoord en wat hij bevolen heeft.

C. »Dan moet er dadelijk bericht naar den hertog gezonden worden«.

Pr. v. O. »Ik heb besloten, dat bericht zelf te gaan brengen«.

C. »U.K.H. dat kan niet; U kan zich toch onder deze omstandigheden niet van het stafkwartier verwijderen«. (Ik laat hier alle hoofsche beleefdheidstermen natuurlijk achterwege.)

Pr. v. O. »Ik meen, dat het moet; want de hertog zal het anders niet gelooven. Ge weet, hoe vasthoudend hij is, en hoe hij zich stellig in het hoofd heeft gezet, dat NAPOLEON den hoofdaanval over Mons zal doen. Ik kan hem alles mededeelen, wat ik gehoord en gezien heb, en misschien zal hij zich door mij laten overtuigen«.

C. »En toch kan het niet. U.K.H. mag onder deze omstandigheden Uw korps niet verlaten. Als er iets gebeurde tijdens Uwe afwezigheid zou men Uw heengaan als desertie voor den vijand kunnen kenmerken. Een bevelhebber laat zijn troepen niet alleen, als de vijand in aantocht is«.

Pr. v. O. »Mijn waarde CONSTANT, Ge hebt volkomen gelijk; en toch zal ik in dezen mijn voornemen volbrengen, wat men er dan ook later van zeggen moge. De zaak is te ernstig. Niemand kan meer vrij tegen den hertog spreken dan ik; hij zal zijne opvatting niet wijzigen op een eenvoudig schriftelijk bericht van het weinige, dat ik eigenlijk kan mededeelen. Ik moet het hem zelf gaan vertellen. Ik kan immers, als ik den hertog overtuigd heb en als er nieuwe bevelen gegeven worden, die zelf mee terugbrengen. Ik rijd harder dan eenig ordonnans. Mochten nadere berichten inkomen, die het U noodig doen schijnen, de troepen te verzamelen, dan machtig ik U uit mijn naam daartoe de orders uit te geven, en voor dat er verder iets noodig mocht zijn te bevelen, ben ik terug«.

De chef van den staf blijft van meening, dat de prins gevaarlijk spel gaat spelen, voelt intusschen wat er waar is in 's prinsen overwegingen, en denkt: »Ik heb gedaan, wat mijn plicht was; meer kan ik er niet aan doen«. De prins vertrekt naar Brussel.

Als de zaken zich zoo hebben toegedragen — ja! dan was er reden voor CONSTANT, om 's prinsen afwezigheid geheim te houden. Nu komt om 12 uur BEHR's bericht bij CONSTANT in. Wat nu te doen? Natuurlijk het bericht doorzenden naar den prins! Maar verder? De bevelen ter verzameling uitgeven?? »Eigenlijk staat er in dat bericht niet veel meer, dan de prins mij reeds heeft medegedeeld« — zoo kan CONSTANT gedacht hebben — »Binche is door de Pruisen ont-ruimd ¹⁾; maar CHASSÉ's divisie is te Fayt verzameld. Is er gevaar, dan moet vandaar het eerste bericht komen. De prins kan bij zijn

¹⁾ Binche en Thuin worden wel niet in BEHR's dépêche genoemd, maar eerst in de berichten van CHASSÉ en PARAVICINI; doch ook in het dagboek van CONSTANT wordt de inhoud dier verschillende berichten als een geheel voorgesteld, hetwelk als zoodanig ter kennis van den prins van ORANJE te Brussel werd gebracht.

terugkomst misschien andere bevelen medebrengen. Ik zal wachten«.

Korten tijd daarna komen de berichten van CHASSÉ en PARAVICINI. Niets nieuws! Beter nog wat wachten! Nu breekt een tijd van spanning aan. Het wordt één uur, twee uur! De prins kon nu toch terug zijn! »Ik zal wachten tot drie uur, dan kan er antwoord zijn op de dépêche van BEHR«. Het wordt drie uur; de prins is niet terug. Langer wachten schijnt niet verantwoord, en ofschoon er geen nadere berichten zijn ingekomen, die op meer dadelijk gevaar wijzen, gaan op dat oogenblik de bevelen aan DE PERPONCHER en COLLAERT uit: »Z. K. H. heeft mij gelast U Ex. aan te schrijven. . . enz.«. 's Prinsen afwezigheid wordt nog geheim gehouden.

En de prins te Brussel? S.'s deelen mede, dat hij te 12 uur in zijn hotel te Brussel afstapte, en »...s'en fut *immédiatement* ¹⁾ chez le duc de WELLINGTON«. *Immédiatement!* juist; maar dat beteekent in goed Hollandsch overgezet: »onmiddellijk«, en niet eerst te half drie. Onmiddellijk moet de prins — ook en vooral volgens de boven gegeven voorstelling — den hertog zijn gaan waarschuwen. Ik zou zeggen, hij had »gelaarsd en gespoord« bij den hertog moeten aanrijden. De eenige reden voor zijn tocht was den opperbevelhebber mede te deelen, wat er gaande was. Volgens deze lezing moet WELLINGTON de eerste tijding van den aanval der Franschen dus reeds te ongeveer half een ontvangen hebben. Hiertegen kan worden aangevoerd, dat WELLINGTON in 1842 zelf verklaard heeft — zooals hierboven is medegedeeld — dat hij de eerste tijding van den prins van ORANJE te drie uur ontvangen heeft. Men kan intusschen aan deze verklaring — 27 jaren na dato — evenveel of even weinig geloof hechten, als aan zijn bericht van 19 Juni 1815 — vier dagen na dato — aan Graaf BATHURST: »Bonaparte . . . advanced on the 15th and attacked the Prussian posts at Thuin and Lobez, on the Sambre, at daylight in the morning.

»I did not hear of these events till *the evening of the 15th* ²⁾, and I immediately ordered. . .« Dit laatste is zeker **niet** waar.

Welke zijn de gevolgen van 's prinsen tocht geweest? Geene — althans, indien men zich bepaalt tot de gevolgen, die de prins gehoopt had te bereiken. WELLINGTON wilde van de gebrachte tijding niets aannemen, zelfs niet, nadat de prins het bericht van BEHR, door CONSTANT hem nagezonden, aan zijn chef voorlegde. Hij vond het althans niet noodig, toen reeds bevelen tot concentratie van zijn leger te geven. Hij verzocht den prins te Brussel te blijven, en 's avonds met hem naar het bal van de hertogin van RICHMOND te gaan. Door dat verzoek om te blijven, nam de opperbevelhebber alle verantwoordelijkheid van den prins over.

G. J. W. KOOLEMANS BEIJNEN,
Gepensionneerd Generaal-Majoor.

¹⁾ Ik cursiveer.

²⁾ Ik cursiveer.

Eene methode ter beoefening van het vuurgevecht der infanterie.

De beoefening van het vuurgevecht der infanterie doet, door de afwezigheid van »vuur« dikwijls denken aan eene comedievertooning, aan een diner, waar de hoofdschotel, hier het infanterievuur, ontbreekt.

Om nu echter de beoefening van dit allernoodzakelijkste deel van den infanteriestrijd weer een stap nader aan het beeld der werkelijkheid te brengen, is de hieronder volgende handelwijze sinds jaren, met goed gevolg, door mij gebezigd.

Daarbij is vooropgesteld, dat gehandeld wordt met een troep, die nog onder éénhoofdige leiding kan staan, dus één of hoogstens twee bataljons infanterie en dat het terrein gedeeltelijk open is.

Met den vijand is voeling verkregen, een gevechtsbevel is uitgegeven, eene gevechtsformatie aangenomen en men rukt de vuurzône binnen.

Heeft de infanterie zich tot hiertoe van haren plicht kunnen kwijten door het opvolgen van bevelen, zij komt nu in eene periode, waarin dat niet meer zoo onverdeeld mogelijk zal zijn.

Van het oogenblik, dat de eerste infanteriekogels inslaan, beginnen die bevelen achter te blijven of bereiken nog maar bezwaarlijk den schutter in de voorste linie. Deze is weldra, met zijn kameraads, voor zijn gevoel alleen op de wereld; weldra kan niemand hem meer bereiken en hij kan niet weg.

In deze periode werken op die schutters nog: het gevechtsbevel en het vijandelijk vuur.

Het gevechtsbevel bevat voor hen slechts de order om *dien* vijand te verdrijven, *dat* punt te bezetten, *die* stelling te nemen enz.; het vijandelijk vuur zegt »of het kan«.

Bij de oefeningen ziet men nu veelal ergens eene door vlaggen aangegeven vijandelijke opstelling. Deze is dan bezet met eenige schutters, die *wel* het getal losse patronen hebben, dat voor de oefening beschikbaar is, maar *niet* het getal, dat eene tegenpartij, die wij moeten overweldigen, zou verschieten, om dat onheil te keeren.

Ook maken die losse patronen geen of zeg liever een verkeerden indruk en is de vlaggen-opstelling der tegenpartij te gemakkelijk verkend.

In den strijd is dat geheel anders.

Dan is de vijandelijke stelling slechts met levensgevaar te verkennen en zelfs de richting, waaruit de vijandelijke projectielen komen, slechts bij benadering uit »treffers« na te gaan, terwijl die treffers diepen indruk maken op de vurende linie.

Bij den verderen gang der beoefening van het vuurgevecht wordt de klove tusschen werkelijkheid en nabootsing niet kleiner.

In verband met »beschikbaren tijd« en patronenvoorraad, beveelt de commandant, die door de bezwaren, verbonden aan dat voortdurend heen en weër loopen, soms erg dicht bij den schutter staat, zoowel het voorwaarts gaan, als de hevigheid van het vuur, zoowel het opspringen, als het zich neerwerpen na een sprong, zonder dat de schutter behoeft te begrijpen, waarom dat telkens bevolen wordt.

De beoefening ontaardt in »exerceeren«.

De schutter wordt gestuurd en gejaagd door bevelen van achter, terwijl te gelijk van hem geëischt wordt, dat hij met naar den vijand gewend hoofd zal veinzen alle aandacht op den vijand te hebben.

Ligt hij plat neer onder het vijandelijk vuur, dan zal hij met het gezicht tegen den grond gedrukt blijven, totdat de quasi uitkijkende groeps- of sectie-commandant, ingevolge waarschuwing van zijn chef beveelt: »opstaan«.

Niet, omdat de hevigheid van het vijandelijk vuur vermindert, springt hij op, wel neen, eenvoudig, omdat het gecommandeerd is!

Om de zelfde reden zal hij zich zoo dadelijk neerwerpen, als de sprong groot genoeg is.

De schutter ontaardt bij de oefening aldus in een willoos werktuig in de hand van zijn commandant, dien ik hier voor mijn gevoel niet gaarne aanvoerder wil noemen, omdat in het volle vuurgevecht, de aanvoering voor zoo'n groot deel aan de handen der meerderen ontglipt en te recht komt bij den schutter, dien men heeft te steunen en te volgen.

De gebruikelijke manier van beoefening wekt bij den schutter dan ook gewoonlijk weinig belangstelling, welk gebrek de klip is, waarop de oefening schipbreuk lijdt.

Terwijl het kader zich inspant, ligt de man in de linie te droomen.

Om dus de oefening tot haar recht te doen komen, moet belangstelling gewekt worden.

Evenals in den werkelijken strijd, moet het daarheen geleid worden, dat de schutter in de vuurlinie, »ook bij de oefening«, *van de zijde des vijands het bevel krijgt*, zich te dekken tegen diens vuur, ondersteuning of munitie af te wachten, op te springen, te stormen, enz., enz.

Zoo zal men hem, langs natuurlijken weg, leeren begrijpen, »waarom« hij dat alles doet en volgt de belangstelling op even natuurlijke wijze.

Alle bevelen van »achter« vervallen dan, terwijl omgekeerd de attentie der commandanten wordt gevestigd op de schutters en men eene vroeger nooit gekende rust en stilte ziet intreden, die zoo heilzaam zijn voor de oefening.

De schutter wordt in deze periode de hoofdpersoon. Zoo behoort het!

Het laatste bevel van »achter«, dat in zijn hoofd moet blijven naklinken, is: »zij er uit en wij er in«!

Die order is zoo kort, zoo klaar, zoo zwaar, dat er niets bij kan.

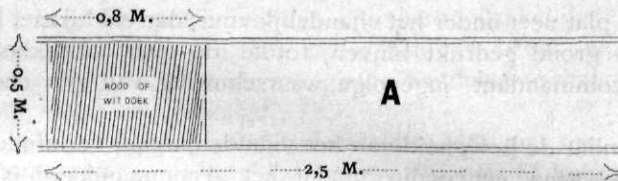
Hij en zijn kameraads zullen het echter wel klaar spelen.

De moeilijkheden, die de vijand hun in de weg mocht leggen, zullen zij trachten te overwinnen, doch mochten zij dat, zelfs met opoffering van hun leven, niet kunnen, m. a. w. komt de vooruitgaande beweging der vuurlinie onder 's vijands overwicht tot staan, zendt dan bijtijds nieuwe krachten en munitie, maar *geen orders*.

Om nu langs kunstmatigen weg bij de oefeningen dezen natuurlijke toestand meer nabij te komen, dan tot hertoe het geval is, wordt de hieronder volgende methode als doeltreffend aanbevolen.

Noodig zijn in het geheel *vier seinvlaggen*.

Elke vlag (twee van wit en twee van rood doek) is bevestigd aan *twee* bamboestokken, ter dikte van $\pm 2,5$ cM.

De leider der oefeningen en één der partijcommandanten nemen elk eene roode en eene witte seinvlag en begeven zich ieder bij eene partij.

Aangenomen nu, dat de leider is bij de aanvallende partij, dan heeft *rood* betrekking op den *rechtervleugel* van den aanvaller en *wit* op den *linkervleugel*.

Wordt nu de roode seinvlag door den verdediger horizontaal ver- toond, als in A, dan beteekent dit: *rechtervleugel aanvaller krijgt langzaam vuur*. Ver- toont de verdediger de witte seinvlag verticaal als in B, dan beteekent dit: *linkervleugel aanvaller krijgt hevig vuur*. Kader en manschappen dienen verder nog door- drongen te zijn van het feit, dat men bij *hevig* vuur (behoudens de aanwezigheid van naderingsgangen, droge slooten of greppels) *niet* vooruit kan en zich moet neerleggen, om versterking van de eigen- of verzwakking van de vijandelijke partij af te wachten en bij *langzaam* vuur slechts met sprongen en zich zoo goed mogelijk dekkende *langzaam* terrein kan winnen.

Het in de vorige alinea medegedeelde is alles, wat de man vóór de oefening moet weten. Het kan hem bij het begin der oefeningen worden medegedeeld.

De seinvlag is aan twee stokken bevestigd, om ook bij ongunstige windrichting de vlag voor de andere partij zichtbaar te kunnen toonen. In verticalen stand kan de seindrager aan iederen schouder een stok en de vlag boven het hoofd houden.

Ten behoeve van den *leider* diene het volgende: Bij de toepassing dezer methode op eene oefening, heeft men er in de eerste plaats voor te zorgen, dat de

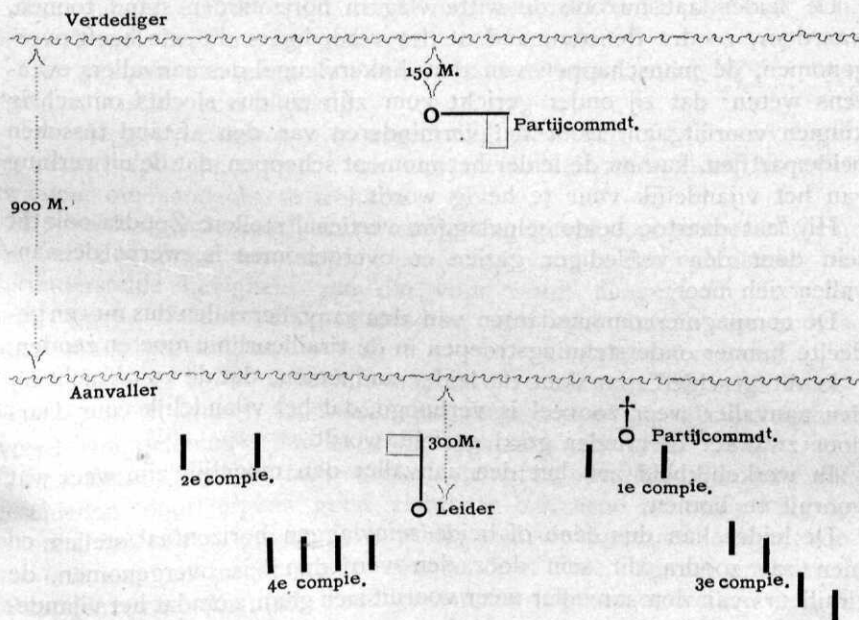
partijen elkaar »vinden«, doordat de wederzijdsche patrouilles op elkaar stooten.

In de tweede plaats heeft men er voor te zorgen, dat de seinvlaggen elkaar wederkeerig *zien*. Hierbij komen dikwijls binocles te pas, daar de vlaggen zich soms maar onduidelijk tegen den achtergrond afteekenen. Heen en weer zwaaien met de seinvlaggen is bij dat zoeken een goed hulpmiddel.

Hebben de seinvlaggen elkaar ontdekt, dan kan de oefening aanstonds beginnen; al het overige gaat dan vanzelf.

Terwijl nu de patrouilles van den aanvaller die des verdedigers terugdrijven en de aanvallende partij, omzichtig veldwinnende, zich voor den strijd gereed maakt, zich ontwikkelt, munitie uitgeeft, enz. zoekt de leider, zoover mogelijk verwijderd blijvende van de seinvlag van den verdediger, eene plek op, waar zijn vlag goed zichtbaar is voor den partijcommandant bij den verdediger, en zoo mogelijk *niet* zichtbaar voor de manschappen van den *aanvaller*.

In schema kan de opstelling nu aldus zijn:

De commandant van den verdediger heeft zoo goed als niets met dezen te maken. De verdediger bestaat uit een zeer zwak detachement, dat niet geoeffend wordt, doch slechts dient om door het afgeven van schoten de stelling te »markeeren«. Hiervoor kan kader gebezigd worden, dat zich oefent door het opmerken van fouten bij den aanvaller.

Hun partijcommandant blijft zoo ver mogelijk *vóór* hun front, doch trekt terug voor den naderenden aanvaller. Hoofdzak is, dat hij de seinen van den leider *overneemt*.

De leider heeft te zorgen, dat hij *achter* de afdeelingen der voorst gevechtlinie en zoo mogelijk buiten het gezicht der vurende manschappen blijft.

Stellen wij nu, dat de patrouilles van weerskanten zij- en rugwaarts uitgeweken zijn en de aanvaller met zijn verspreide tirailleurlinie de tactisch afwerend handelende tegenpartij blijft naderen, dan kan de leider b.v. (zie schema) in verband met een vlak en open terrein vóór den rechtervleugel des aanvallers, eene roode seinvlag in horizontalen stand toonen.

Zoodra dit sein door den commandant des verdedigers is gezien en overgenomen, zegt het aan de manschappen van den rechtervleugel des aanvallers: dat ze onder vijandelijk vuur zijn gekomen en *dus* slechts »zich dekkende en met sprongen« verder vooruit kunnen blijven gaan.

De linkervleugel des aanvallers kan, begunstigd door beter terrein, nog ongehinderd een eind doorgaan, totdat ook deze vleugel, na b.v. 100 M. te zijn vóór geraakt, in minder gunstig terrein komt.

De leider laat nu ook de witte vlag in horizontalen stand toonen, waardoor, zoodra de commandant des verdedigers dit sein heeft overgenomen, de manschappen van den linkervleugel des aanvallers eveneens weten: dat zij onder gericht vuur zijn en dus slechts omzichtig kunnen vooruitgaan. Door het verminderen van den afstand tusschen beide partijen, kan nu de leider het moment scheppen, dat de uitwerking van het vijandelijk vuur te hevig wordt.

Hij laat daartoe beide seinvlaggen verticaal stellen. Zoodra ook dit sein door den verdediger gezien en overgenomen is, werpt de aanvaller zich neer.

De compagniescommandanten van den aanvaller zullen dus nu een gedeelte hunner ondersteuningstroepen in de tirailleurlinie moeten zenden.

Is dit geschied, dan kan de leider aannemen, dat de vuurkracht bij den aanvaller weer zooveel is verhoogd, dat het vijandelijk vuur daardoor zwakker of minder goed gericht wordt.

In werkelijkheid zou het den aanvaller dan mogelijk zijn weer wat vooruit te komen.

De leider kan dus ééne of beide seinvlaggen horizontaal stellen en men zal zoodra dit sein door den verdediger is overgenomen, de tirailleurs van den aanvaller weer vooruit zien gaan, »omdat het vijandelijk vuur minder hevig is geworden«.

Afwisselend kan zodoende, *zonder bevelen van achter*, de vooruitgaande beweging des aanvallers worden geregeld.

De commandant der aanvallende partij zorgt tijdig voor de vervanging van verbruikte ondersteuningstroepen. Ook munitie van achtergeblevenen (gesneuvelden) wordt verdeeld.

Is zodoende opgerukt, tot b.v. 200 M., dan kan de leider voor het afgeven van hevig vuur door den aanvaller, het moment scheppen dat het vuur van den verdediger zwijgt.

Hij heeft daartoe slechts, evenals bij het begin, de seinvlaggen onzichtbaar te maken.

Zoodra daarop de vlaggen bij den verdediger verdwijnen, begint de stormloop.

Dat ook deze weer onderschept kan worden, is duidelijk. Een paar opmerkingen worden hieraan duidelijkheidshalve nog toegevoegd.

Het begrip vleugel zij genomen in ruimen zin.

Bij groote fronten gebruike men eene derde seinvlag voor het midden (drie comp^{ieën}. verspreid).

Is bij het begin der oefening slechts ééne vlag gebezigd, dan kan gedurende de oefening, bij het vergrooten van het front, eene tweede en ook eene derde worden aangevoerd.

Komt aldus reeds bij de ontwikkeling tot het gevecht het hoofd in vijandelijk vuur, dan kan de leider het eenvoudigst eene witte vlag toonen, wanneer hij het daarheen denkt te leiden, dat rechts wordt ontwikkeld. De roode seinvlag komt dan later in functie.

Men houde echter altijd rood voor den rechter en wit voor den linkervleugel. Iedere vlag gedragen door een man.

Het gebruik van meer dan ééne roode of wite seinvlag bij den verdediger is soms zeer dienstig.

Die vlaggen behoeven niet angstvallig, voor een of anderen vleugel te staan. Vóór het geven van een nieuw sein eerst heen en weer zwaaien, om aandacht te trekken.

De verdedigende partij zelve wordt aangegeven door gewerschoten. Als er dus maar nu en dan een schot valt, is dat voldoende. De veronderstelde hevigheid van dat vuur wordt aangegeven door de seinvlaggen. Deze regeling spaart dus ook veel munitie, die anders nutteloos verloren gaat.

In ons oog is het duidelijk markeeren eener »stelling«, als onnatuurlijk, af te keuren. Doet men dat toch, zooals dikwijls wordt beweerd »tot oefening«, dan beoefent men iets verkeerd.

Ten slotte: wenscht men artillerie te laten optreden, dan kan dat geschieden door ergens goed zichtbaar b.v. eene nationale vlag te planten, om aan te geven de richting, waaruit dat vuur komt en, zoo dat ook nog gewenscht wordt, eene roode of witte vlag met een witten of rooden cirkel (bal) in het midden, om aan te geven op welken vleugel het vuur inslaat.

BOSSCHART,

Luitenant-Kolonel.

Hannibal, Napoleon en de geoeffendheid van den soldaat.

In Kapitein W. HASSELBACH's belangwekkende bespreking van het DELBRÜCK'sche standaardwerk ¹⁾ heeft mij eene conclusie in het slotgedeelte verwonderd en tot eene korte bespreking genoopt.

Verwonderd, te meer, waar in den aanhef met gloed zijnerzijds wordt geprezen, hoe geschriften, als dat van DELBRÜCK, »staatslieden »en officieren prikkelen tot zelfonderzoek en zelfherziening, om *het* »hoogste ²⁾ te bereiken, dat onder de bestaande levensvoorwaarden op »militair gebied te bereiken is«.

De geachte Schrijver dan beschouwt het voor den oorlog van geen belang of de geoeffendheid van den soldaat goed of minder goed is, om van »het hoogste«, wat te bereiken is, maar niet te spreken, doch acht »een zeker minimum« volkomen toereikend. Alleen voor de aanvoerders van hoogen en lagen rang eischt Schrijver, en te recht, het hoogst bereikbare, althans eene goede kwaliteit.

Of echter een goed encadrement voldoende ruggesteun biedt, om met minimum-geoeffenden een slagvaardig leger te vormen, ik betwijfel het ten stelligste. Ook van den laagste moet m. i. de kwaliteit, vooral voor den modernen oorlog, minstens genomen, »goed« genoemd kunnen worden.

Schrijver baseert zijn oordeel voornamelijk op de uitkomsten, door een HANNIBAL met eene goed geëncadreerde militie van negenmaanders verkregen; gaat zelfs verder, zeggende: »Het leger van HANNIBAL kwam in samenstelling dus ongeveer overeen met de legers van »NAPOLEON in 1813 en 1814 en met de moderne kadermilitielegers.

»Zoówel HANNIBAL als NAPOLEON, de grootste veldheer der oudheid en de grootste veldheer van den modernen tijd, hebben ons »geleerd, dat in den oorlog, niet het soldatenmateriaal als zoodanig, »maar de leiding, de bevelvoering en de aanvoering den doorslag »geven, m. a. w. de soldaat praesteert, wat zijne aanvoerders willen »en kunnen, ongeacht, of hij veel of weinig geoeffend is, mits een »zeker minimum niet overschreden worde; zijn moreel gaat op in het »moreel van zijne aanvoerders. Maar op de kwaliteit van die aanvoerders, van hoogen en lagen rang, daar komt het op aan«.

Voor wat nu de praestatie van het gros der hierbedoelde NAPOLEON-tische militiesoldaten betreft, juist deze wisten, ondanks de bezieling van den grooten leider uitgaande, *niet* te geven, wat van hen verwacht

¹⁾ HANS DELBRÜCK: „Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte“. (De Militaire Spectator van Februari, Maart en April 1910.)

²⁾ Cursiveering van o.g.

werd en deden daardoor diens concepties ineenvallen. Niet meer de geharde en getrainde soldaat van vroeger jaren maakte den Keizer de uitvoering zijner stoutste ontwerpen mogelijk, zooals b.v. nog in 1809 (Regensburg), waar het gevleugelde »activité, activité, vitesse« zich *kon* doen gelden, omdat zijne troepen, zooals graaf SCHLIEFFEN schrijft,¹⁾ nog »auszerordentlich marschfähig, im Gefecht, zumal im bedeckten »und durchschnittenen Gelände, allen anderen überlegen« waren.

Neen, de latere massa-lichtingen waren van ander gehalte. Talrijk zijn de beoordeelingen dezer troepen. Kortheidshalve volsta ik met een recent oordeel uit de pen van een der zaakkundigste publicisten van militair-historische, toegepaste studiën²⁾: »Eine solche Armee war »einer vorübergehenden Begeisterung fähig, sie war imstande, unter »Führung des Kaisers bei Grosz-Görschen, Bautzen und Dresden zu »siegen, aber einen Feldzug mit ihr erfolgreich durchzuführen ver- »mochte auch ein NAPOLEON nicht«. Dat heeft de Keizer dan ook *self* erkend.³⁾

Derhalve blijkt — daarlatend, wat men meent uit de, door een nacht van twintig eeuwen verduisterde, feiten als historisch juist vaststaande te mogen belichten en tot staving eener meening voor het tegenwoordige te mogen benutten — het argument van de oorlogsbruikbaarheid der weinig geoefende NAPOLEON-tische militie niet steekhoudend.

Niet alleen is groote deugdelijkheid ook van den *soldaat* beslist noodzakelijk, zij is hoofdvereischte. Zoo juist drukte Prins FRIEDRICH KARL het reeds in 1860 uit, waar deze geboren veldsoldaat op den voorgrond stelde: »Es musz *erstlich* die *vollste* kriegerische Tüchtig- »keit der einzelnen Individuen aus denen die Armee besteht, im »Frieden mit Ernst angestrebt worden sein.... Tapferkeit und krie- »gerisches Geschick des Soldaten sind gewisz das *erste*³⁾ Erfordernis, »denn ohne sie wird das glänzendste Feldherrntalent und die beste »Taktik nichts ausrichten, wohingegen sie bei nur mittelmäsiger »Führung schon Groszes leisten können, wie uns die Franzosen in der »Krim und in Italien bewiesen haben«. ⁴⁾ Bij Wörth en St.-Privat be- wezen dit op hun beurt de Duitschers.

Nu, 50 jaren later, klemt 's Prinsen betoog nog meer, waar, om met een anderen oorlogservarene, den Engelschen attaché bij de Japansche legers te velde, Luitenant-Generaal IAN HAMILTON te spreken⁵⁾: »het rook- »zwakke kruit, het snelvuurgeweer, groote uitbreiding (van gevechts- »breedte en -diepte v. V.), veel hoogere eischen stellen aan de toewijding

¹⁾ Generaloberst Graf von SCHLIEFFEN: „Cannae“. Vierteljahrshefte IV, 1909.

²⁾ Frhr. von FREYTAG—LORINGHOVEN: „Die Heerführung NAPOLEONS in ihrer Bedeutung für unsere Zeit“, blzn. 13 en 228.

³⁾ Cursiveering van o.g.

⁴⁾ Veldmaarschalk Graaf von HAESELER deelt in zijne „Erinnerungen“, waarvan deel I onlangs verscheen, ook het overige gedeelte van deze „militaire geloofsbelijdenis“ van den Prins mede.

⁵⁾ A Staff Officers Scrap-book.

»en het inzicht van den soldaat, dan ooit in de wereldgeschiedenis is voorgekomen.« Zoo zelfs dat, naar de generaal een Japansch infanterie-regimentscommandant in den mond geeft, het »anders onmogelijk is den soldaten te leeren, wat in zeer korten tijd (drie, later twee jaren eerste-oefening in Japan v. V.) van hen verlangd moet worden«.

En al mocht nu ten onzent een HANNIBAL of NAPOLEON verrijzen, dan staat ook reeds nu voor hem nog zekerder dan ooit te voren vast, wat VON FREYTAG voor den eersten NAPOLEON moest erkennen ¹⁾: »Wohl vermochte die Kraft seines dämonischen Willens auch mit fortgesetzten Improvisationen Groszes zu leisten, **den Truppen eine gute Schulung zu ersetzen vermochte sie nicht**«.

J. J. G. VAN VOORST TOT VOORST.
Eerste-Luitenant.

¹⁾ T. a. p., blz. 16.

Afstandmeting en de Stereo-Comparator.

Hoewel het onderwerp: »Afstandmeting en Afstandmeters« zich in eene uitgebreide literatuur verheugt, kan het wellicht nut hebben, de aandacht nog eens te vestigen op het beginsel, dat aan deze meting ten grondslag ligt, en op enkele niet algemeen bekende bijzonderheden, waarbij een toestel, de stereo-comparator, ook in verband met de zich ontwikkelende luchtscheepvaart, in het bijzonder genoemd moet worden.

Stellen wij ons in de eerste plaats voor, dat wij eene cilindervormige buis voor het midden van het gelaat houden en op eenigen afstand daarvan verwijderd, zóó, alsof wij door die buis heen willen zien. Wanneer wij nu op een stuk papier naast elkaar teekenen, wat wij van den cylinder zien: 1°. als alleen het linkeroog geopend is, en 2°. als alleen het rechter waarneemt, dan blijken de aldus vervaardigde

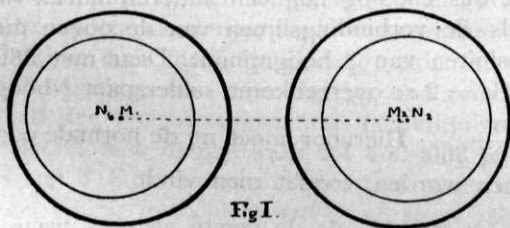

Fig. I.

teekeningen te verschillen. Zij geven elk te zien twee excentrische cirkels: de grootste hiervan is in beide teekeningen de zelfde, de kleinste echter is verschoven in de richting van de verbindingslijn

der oogen. Was de buis juist midden tusschen de oogen geplaatst, dan vormt de eene afbeelding het spiegelbeeld van de andere t. o. v. de middenloodlijn van de centraal der groote cirkels. (Zie fig. I.)

Wanneer wij nu omgekeerd de gemaakte teekening beschouwen op eene wijze, die het mogelijk maakt, dat de linkerteekening alleen door het linkeroog, de rechter gelijktijdig alleen door het rechteroog wordt gezien, dan bemerken wij, na eenig probeeren, dat op het oogenblik dat beide oogen een zelfde beeld zien, in ons bewustzijn het begrip »ruimte« is opgewekt: wij zien den cylinder, zooals wij hem in werkelijkheid zagen. Een toestel, dat voor elk oog slechts een der twee beelden brengt, vindt men o.a. in den stereoscoop. Daarbij is niet noodig, dat beide beelden naast elkaar geplaatst zijn, zooals in den gewonen Amerikaanschen stereoscoop, — zij kunnen ook over elkaar vallen, zooals in den kleurenstereoscoop van DUCOS DU HAURON. De eene figuur is dan b.v. groen, de andere rood — voor het eene oog bevindt zich een groen glas, dat alleen de roode figuur, voor het andere een rood glas, dat alleen de groene laat zien.

Eene verschuiving in de breedte op de plaat komt, zooals boven is gezegd, met eene verschuiving in de diepte in de werkelijkheid overeen. Men maakt hiervan gebruik o.a. bij het controleeren van eene schaalverdeeling, die vervaardigd is naar eene bestaande, zuivere schaal. Het origineel en de reproductie, samen in een stereoscoop bezien, mogen geen ruimtevoorstelling wekken — is dit toch zoo, springen b.v. eenige deelstrepen voor of achteruit, dan wijst dit op de breedteafwijking van de deelstrepen op de reproductie.

Terloops moge nog worden opgemerkt, dat ook twee slingerfiguren van LISSAJOUS, geconstrueerd met een gering phaseverschil, in den stereoscoop eene ruimtekromme doen ontstaan. (Comptes Rendus de l'Académie des Sciences t. 130, blz. 1616 en t. 131, blz. 408.) Wij willen nu de vraag stellen: hoever mogen voorwerpen van ons verwijderd zijn, opdat wij nog diepteverschil kunnen opmerken? Want dat er in dit opzicht aan het menschelijk gezichtsvermogen eene grens is gesteld, blijkt dadelijk bij de beschouwing van den sterrenhemel of zelfs van de maan, die zooveel dichterbij staat: omtrent ronding van dit hemellichaam of plaatsing voor of te midden der vaste sterren is met het bloote oog niets op te merken.

De laatste onderzoekingen hebben geleerd, dat er nog diepte valt waar te nemen, d.w.z. dat dus elk oog nog een anderen indruk van een voorwerp ontvangt, als de verbindingslijnen van de oogen met dat voorwerp een hoek insluiten van $\frac{1}{2}$ boogminuut. Daar met 360° booggraden een cirkelomtrek $= 2\pi r$ overeenkomt, onderspant $\frac{1}{2}$ boogminuut een afstand $\frac{2\pi r}{2 \times 60 \times 360}$. Hiervoor moet nu de normale oogafstand d.i. 65 mM. genomen worden, zoodat men vindt

$$r = \frac{60 \times 360}{\pi} \times 65 \text{ mM.} = \pm 450 \text{ M.}$$

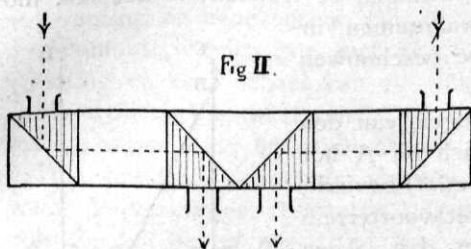
als de verste afstand, waarop men in het terrein nog diepte kan waarnemen ($7000 \times$ de oogafstand). Voor infanterie, maar vooral voor artillerie is het echter van belang, dezen afstand van 450 M. te kunnen uitbreiden. Hoe dit geschieden kan, leert bovenstaande formule. De uitdrukking voor r bestaat uit twee factoren, waarvan de een de oogafstand is en de andere evenredig is met den convergentiehoek der verbindingslijnen. Het product is met elk dezer factoren recht evenredig: kunnen de oogen tienmaal zoover van elkaar worden gebracht, dan ziet men diepte tot op 4,5 KM. Blijft de oogafstand gelijk, doch beziet men het terrein door vergrootende lenzen, dan wordt ook de convergentiehoek grooter (het voorwerp, dat men beschouwt, komt dichterbij) en hiermee evenredig groeit de eerste factor en dus het product aan.

Om op grooten afstand diepte te kunnen waarnemen, moeten wij dus of vergrootende lenzen nemen of den oogafstand vergrooten. Het eerste beginsel is van algemeene bekendheid door het gebruik van binocles, verrekijkers, enz. Men kan daarmede echter niet onbegrensd voortgaan, door steeds sterker lenzen te nemen, want hoe sterker

lens, hoe meer licht wordt geabsorbeerd en hoe vager het beeld wordt.

Het tweede beginsel is in 1857 door HELMHOLTZ practisch uitgewerkt door eene prisma-combinatie in eene lange buis, zooals fig. II aangeeft.

Ook hier zijn echter grenzen gesteld: hoe langer de buis, m. a. w.

hoe grooter de kunstmatige oogafstand, hoe verder men ziet, maar ook, hoe onhandelbaarder het toestel wordt, vooral wanneer het te velde als telemeter medegevoerd moet worden.

Men kan ook beide beginselen combineeren, zooals o.a.

in de bekende triëder-binocles van de firma ZEISS in Jena is gedaan, maar het veld van dieptegewaarwording onbegrensd laten toenemen, kan men met geen van de drie methoden.

Toch is dit op andere wijze mogelijk en deze zeer belangrijke vraag op militair, topografisch, geografisch en astronomisch gebied wordt opgelost met behulp van een eenvoudigen stereoscoop. Men maakt n.l. uit twee punten, op willekeurigen afstand van elkaar gelegen, van het te onderzoeken voorwerp of terreindeel een fotografische opname en bekijkt deze foto's gelijktijdig onder eene stereoscoop. De dieptegewaarwording, die men daarbij ondervindt, is afhankelijk van den afstand der waarnemingspunten (standlijn of basis). Bij 65 M. standlijn neemt men diepte waar tot 450 KM. en ziet diepteverschillen van 1 M. op 2 KM. afstand. Voor deze opname is noodig, dat het voorterrein weinig geaccidenteerd is; als regel geldt, dat er geen hinderlijke terreinvoorwerpen mogen voorkomen binnen eene strook $= 30 \times$ de standlijn. Men ziet gemakkelijk in, dat de uitbreiding dezer standlijn aan geen grenzen is gebonden: waar verplaatsing van den waarnemer over het aardoppervlak niet meer voldoende is, neemt men de beweging der aarde zelf te baat. Om b.v. eene stereoscoopplaat te krijgen, waarop de planeet Saturnus met hare wachters vrij vóór den achtergrond der vaste sterren zweeft, zijn twee opnamen der planeet, die één dag verschillen, voldoende. Om een feit te noemen, zij vermeld, dat Saturnus, die 1260 millioen KM. van ons verwijderd is, door den Duitschen astronoom DR. M. WOLFF te Heidelberg op 9 en 10 Juni 1899 werd gefotografeerd. De standlijn bedroeg daardoor 1,73 millioen KM. daar de aarde in dien dag 2,56 millioen KM. en Saturnus in gelijke richting 0,83 millioen KM. had afgelegd. Beziat men de gemaakte opname door den stereoscoop, dan zweeft de planeet vrij in de ruimte. Om inzicht te krijgen in den onderlingen stand der vaste sterren, is zelfs de middellijn der aardbaan als standlijn nog niet voldoende; men maakt dan gebruik van de beweging van het geheele zonnestelsel, maar eerst een volgend geslacht zal van de thans en later genomen

foto's kunnen profiteren. De benoodigde basis toch is het 7000ste deel van den geschatten afstand, die voor de naastbijzijnde, vaste ster $\frac{3,5 \text{ lichtjaar}}{7000}$ KM.

Wij vragen thans: welk nut is er voor de practijk uit de voorgaande theoretische beschouwingen te trekken; is het ook mogelijk den afstand dien wij waarnemen, in cijfers uit te drukken? Daartoe beschouwen wij fig. III.

Wanneer in O_1 en O_2 de oogen van den waarnemer zijn geplaatst en zich bij A het glas of tafereel (leer der perspectief) bevindt, waarop men het beeld van het voorterrein voor elk oog afzonderlijk teekent, dan zal een oneindig ver gelegen punt C twee beelden C_1 en C_2 geven, die zich op den oogafstand $O_1 O_2$ van elkaar bevinden. Een dichterbij zijnd punt B echter, gelegen in de lijn $O_1 C$, geeft de beelden B_1 en B_2 , zoodat de afstand, waarop B vóór het oneindigheidsvlak ligt, zich kenbaar maakt in de zijdelingsche afwijking $C_2 B_2$ van het beeld. Uit de gelijkvormige driehoeken $O_2 B_2 C_2$ en $B O_2 O_1$ volgt $O_2 C_2 : B_2 C_2 = BO_1 : O_2 O_1$ of $BO_1 = \frac{O_2 C_2 \times O_2 O_1}{B_2 C_2}$.

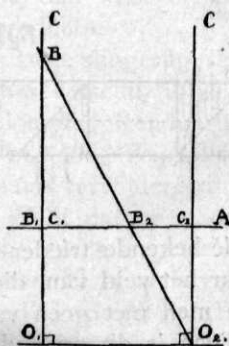

Fig III

Bij een fotografische opname komt met $O_2 C_2$ de brandpuntsafstand van de gebruikte lens overeen, zoodat men voor den gezochten afstand vindt $BO_1 = \frac{\text{brandpuntsafstand} \times \text{oogafstand}}{\text{verschuiving beeld}}$

Met behulp van deze formule is het nu mogelijk (wederom voor eene bepaalden kijker) eene schaal te vervaardigen. Teekent men b.v. op eene doorzichtige plaat twee korte verticale streepjes, die op den oogafstand (stel 64 mM.) van elkaar liggen, dan komen deze overeen met een oneindig ver punt. Brengt men twee volgende aan, die een afstand van 60 (59) mM. hebben en onderstellen wij een brandpuntsafstand van 15 cM., dan geven de streepjes op dezen afstand bezien, een stereoscopisch beeld, dat op 240 (192) cM. van ons af schijnt te liggen.

$$\text{Immers } \frac{150 \times 64}{4} = 2400 \text{ mM.}$$

• Plaatst men nu de doorzichtige plaat met de streepjes in een kijker, waarvan de lenzen 15 cM. brandpuntsafstand hebben en de oculairen 64 mM. van elkaar staan, dan ziet men in het te beschouwen landschap als het ware eene rij merksteen en kan zoo bepalen, tusschen welke van deze merken, die van de cijfers der honderdtallen b.v. zijn voorzien, het beschouwde voorwerp schijnt te liggen.

Met behulp van de gebruikte formule is eene eenmaal vastgestelde schaal voor een anderen oogafstand gemakkelijk te reduceeren.

Bovengenoemd denkbeeld is afkomstig van den ingenieur H. DE GROUSSILLIERS en werd technisch verwezenlijkt door den wetenschappelijke medewerker der firma ZEISS te Jena, DR. C. PULFRICH.

Genoemde firma brengt deze stereoscopische afstandmeters in drie vormen in den handel n.l.:

als jacht-stereotelemeter, met 32 cM. objectiefafstand, viermalige vergrooting en eene schaal van 20—500 M.;

als infanterie-telemeter, met 51 cM. objectiefafstand, achtmalige vergrooting en eene schaal van 90—3000 M.; en

als artillerie-telemeter, met 144 cM. objectiefafstand, drie-en-twintigmalige vergrooting en eene schaal van 600—8000 M.

Hoe practisch genoemde afstandmeters voor het gebruik te velde, waar de verkregen resultaten oogenblikkelijk benut moeten worden ook zijn, zij geven nog altijd eene afstandschatting en geen afstandmeting.

Nu is eene zuivere meting wel te verkrijgen, maar de daarvoor te volgen methode geeft geen oogenblikkelijke resultaten. Zij vereischt fotografische opnamen en een tamelijk ingewikkeld toestel, om deze foto's te vergelijken en te meten. Dat is een nadeel, maar aan den anderen kant kan deze methode worden toegepast in gevallen, waarin de telemeters van weinig nut zijn, n.l. als de waarnemer zich op een beweeglijk voertuig bevindt, b.v. aan boord van eene boot of een luchtschip en de resultaten van zijne verkenning niet dadelijk behoeven te worden benut. Het beginsel, waarop deze meting berust, ligt na het voorgaande voor de hand: men berekent den gevraagden afstand uit de formule

$$\frac{\text{brandpuntsafstand} \times \text{oogafstand}}{\text{verschuiving van het beeld}}$$
 en wel, door met twee gelijke camera's, waarvan men den brandpuntsafstand kent, geplaatst aan de uiteinden van eene basis van gegeven lengte (oogafstand wordt dus standlijn), gelijktijdig eene opname te maken, en op deze opnamen naderhand de verschuiving der beelden van een zelfde voorwerp te meten. Nu is de eerste vraag, hoe komt de opnemer in zijn beweeglijk voertuig aan deze standlijn, de tweede, hoe maakt men de opnamen juist gelijktijdig, de derde, hoe meet men de foto's?

Als antwoord halen wij eene opmerking aan van den Heer A. BERGET uit zijn boek »La route de l'air«, voor Nederland bewerkt door den 1ste Luitenant der Genie W. H. COOL, om daarna bij de wijze van meting der beelden nog even stil te staan.

»En 1852 le colonel (alors capitaine du génie) LAUSSE DAT, frappé des avantages que pouvait offrir la photographie pour la construction des cartes, imagina d'effectuer les levés topographiques en utilisant l'invention de DAGUERRE; à cet effet, on emploie non pas une, mais deux photographies, prises aux deux extrémités d'une longueur connue appelée base. Si l'on connaît l'angle que font les lignes de visée des deux appareils qui des deux extrémités de cette base, ont leurs axes optiques dirigés vers le même point, on a un triangle dont les deux

photographies prises simultanément, permettent de reconstituer les éléments réels. C'est en somme le levé topographique »a la planchette«, avec cette différence qu'au lieu de faire le travail graphique sur le terrain, on »emporte le terrain chez soi« et on fait le travail sur son bureau.

»Cette belle méthode est même susceptible d'une simplification: il suffit d'installer aux deux extrémités d'une »base« de longueur parfaitement connue, deux chambres photographiques dont les objectifs aient leurs axes exactement parallèles et de déclencher leurs obturateurs au même instant précis, ce qui est possible très simplement avec une pile et deux électro-aimants. De ces deux photographies on peut déduire la carte du pays jusqu'aux limites de l'horizon visible, à l'aide d'un remarquable instrument, le stéréocomparateur du DR. PULFRICH, réalisé par le célèbre constructeur ZEISS et dont un exemplaire existe au musée du conservatoire des Arts et Métiers. Un géodésien allemand de la plus haute valeur, le professeur O. HECKER de l'institut géodésique de Potsdam, a montré tout le parti qu'on peut tirer de cette méthode.

»Or, cet emploi simultané de deux chambres parallèles aux bouts d'une base de longueur connue, est essentiellement réalisable à bord d'un dirigeable du type BAYARD-CLEMENT, par exemple. La nacelle rigide et indéformable et dont la longueur est de 28 M., sera la base rêvée; les deux chambres seront installées en permanence à ses deux extrémités: leur distance est donc à la fois rigoureusement connue et invariable. Les documents photographiques nécessaires à la reconstitution de la carte à l'aide du stéréocomparateur seront dès lors, parfaitement précis«.

En even nauwkeurig zullen op deze kaart eventueele insluitingsliniën voorkomen, wanneer het luchtschip zijn opnamen doet boven een bedreigd centrum, in geval van een langdurig beleg.

Waar eene breedteverschuiving van enkele millimeters op de beide foto's beantwoordt aan eene diepteverschuiving in de werkelijkheid van al spoedig eenige honderden meters, ligt het voor de hand, dat de meting der gedane opname met de uiterste nauwkeurigheid moet geschieden. Een werktuigje hiervoor vindt men in den stereo-micrometer, die, verbeterd en aangevuld,

ten slotte tot den stereo-comparator van PULFRICH voert.

De stereo-micrometer is in fig. IIIa voorgesteld. Hij bestaat uit een metaalraam R, voorzien van twee rechtehoekige openingen van de grootte van eene gewone stereoscopplaat,

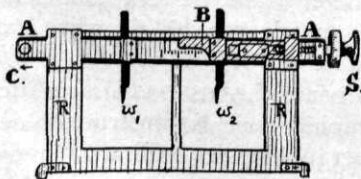

Fig. III.a
STEREO-MICROMETER

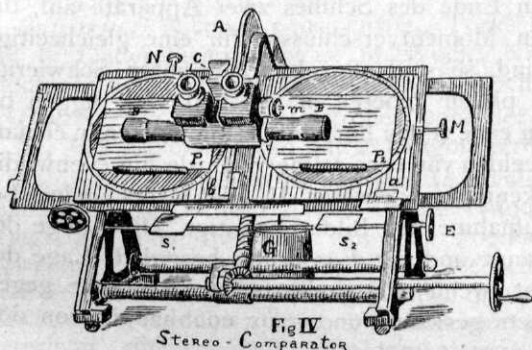
(papierafdruk of diapositief) wordt gelegd, vóór men het door den stereoscop beziet.

De eigenlijke micrometer-inrichting bevindt zich aan den bovenkant van het raam en bestaat uit eene sleuf A, die bij C eenige centimeters in en uitgeschoven kan worden en eene op A bevestigde sleuf B, die voortbewogen wordt, eveneens in horizontale richting, met behulp van de schroef S met trommelverdeling. Van de wijzers W_1 en W_2 is de eerste op A, de tweede op B bevestigd; zij sluiten met de spitsen zoo dicht mogelijk aan het stereogram. De afstand W_1W_2 kan naar willekeur veranderd worden, ook kunnen beide, op een vasten afstand van elkaar verwijderd, te zamen over de plaat in zijdelingsche richting bewogen worden. Voor het meten van den afstand W_1W_2 dient de in het midden van sleuf A aangebrachte millimeterverdeling (54—76 mM.) en de trommelverdeling van de micrometerschroef S, die $\frac{1}{100}$ mM. aangeeft.

Wanneer men nu nog, in plaats van de foto's op de bovenomschreven wijze door een stereoscoop te bezien, ze bekijkt door een binoculaire microscoop, waarbij tevens de spitsen der aanwijzers W_1

en W_2 fijner kunnen worden, is het duidelijk, dat de meting zeer nauwkeurig verricht kan worden: het aldus geconstrueerde toestel is de stereo-comparator. (Fig. IV.)

Het apparaat is ingericht voor een maximaalformaat 13×18 cM. P_1 en P_2 zijn de met elkaar te verge-

lijken platen, die op den in den vorm van een lessenaar gebouwen drager, zoowel in horizontale als in verticale richting verplaatsbaar zijn. De nauwkeurige instelling wordt tot op $\frac{1}{100}$ mM. nauwkeurig geregeld door de schroeven M en N en afgelezen bij a/en b. Op den drager is mede bevestigd de binoculaire microscoop, waarvan de oculairen zich bij C, de objectieven zich bij B bevinden; bij G is een tegengewicht aangebracht. In plaats van dezen microscoop kan ook een stereoscoop op den drager geschoven worden, ten einde eerst een totaal overzicht te verkrijgen, daar het gezichtsveld van den microscoop uit den aard der zaak zeer beperkt is. Evenals bij den stereomicrometer bevindt zich voor elk oculair een kleine, verticale wijzer, waarvan de rechter beweegbaar is in zijdelingsche richting, welke beweging tot op $\frac{1}{100}$ mM. nauwkeurig geregeld wordt door de schroef m.

Men brengt eerst den wijzer op of nabij het te beschouwen voorwerp en beweegt dan de schroef m, tot de beelden van wijzer en voorwerp nauwkeurig samenvallen. De spiegels S_1 en S_2 , beweegbaar door middel van schroef E, dienen voor de belichting bij doorvallend licht, P_1 en P_2 rusten dan op matglas.

Om een denkbeeld te geven van de nauwkeurigheid dezer methode, diene het volgende. Eene meting met behulp van den stereocomparator van de beide opnamen van de planeet Saturnus, reeds vroeger genoemd, gaf eene zijdelingsche afwijking van 1,12 mM. Het objectief van den gebruikten kijker had een brandpuntsafstand van 806,7 mM. en daar de standlijn 1,73 miljoen KM. was, geeft eene ruwe berekening, waarbij de kromming der planetenbaan verwaarloosd is, een afstand der planeet van $\frac{806,7 \times 1,73}{1,12} = 1246$ miljoen KM. De ware gemiddelde afstand van Saturnus tot de aarde is 1269 miljoen KM.

Het gebruik van den stereo-comparator heeft reeds vele goede resultaten opgeleverd; zeer nauwkeurig worden deze, als de opnamen gedaan zijn van af een schip of een luchtschip, zooals reeds is opgemerkt. De Overste VON HÜBL schreef in 1903 in eene Mitteilung des k.k. militär-geographischen Institutes in Wien XXII Bd.: »Stellt man am vorderen und hinteren Ende des Schiffes zwei Apparate auf, die mit electrisch auslösbaren Momentverschlüssen für eine gleichzeitige Exposition eingerichtet sind, so sind alle oben erwähnten Schwierigkeiten (de fotografische platen moeten in een plat vlak liggen bij de opname; de beelden van eene zelfde horizontale lijn moeten in elkaars verlengde vallen en de beelden van eene zelfde verticale lijn evenwijdig zijn, anders kan de berekening volgens fig. III niet plaats vinden) bei der photographischen Aufnahme der Bilder beseitigt. Die Länge der Basis ist sehr genau bekannt und die Forderung bezüglich Lage der Platten in einer Ebene ist, wenn einmal die beiden Apparate gegen einander jüstiirt sind, stets gesichert und ganz unabhängig von den Bewegungen des Schiffes«.

De vervaardiger, Dr. PULFRICH zelf, heeft er voornamelijk op astronomisch gebied, succes mede gehad (Auffindung eines neuen Planeten mit Hilfe des Stereo-Komparators. Astron. Nachr. Nr. 3797, 1902) de reeds genoemde Kolonel A. LAUSSEDAT eveneens op topografisch gebied. (De l'emploi du stéréoscope en topographie et en astronomie. Comptes rendus 1903.) In de XXIII Bd. der Mitteilungen komt wederom een artikel van Oberst v. HÜBL voor: Die stereophotogrammetrische Terrainaufnahme. Op meteorologisch gebied begeeft zich A. SCHWASZMANN: Der Stereo-Komparator. Annalen der Hydrographie und maritimen Meteorologie, 1902.

Het doel van dit artikel was in de eerste plaats de theoretische beschouwingen te ontwikkelen, die leiden tot eene constructie der afstandmeters, zooals zij nu wordt toegepast; in de tweede plaats de aandacht te vestigen op het bestaan van den stereo-comparator, vooral in verband met de luchtvaart, niet als nieuw, practisch bruikbaar hulpmiddel bij den velddienst. Voor uitvoering, meer technische bespreking van het toestel zelf en het gebruik verwijzen wij naar de aangehaalde verhandelingen.

Breda.

J. W. N. LE HEUX,
1ste Luit. Inf.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Amerika (Vereenigde Staten van Noord-): Droogdok te New-York. Rem voor schepen. Nieuwe automobiilverordening, *Streffleur.*, N°. 6. Ongeval met marinegeschut, *Jahr.* A. u. M., Juli. Oefeningskampen. Arrestantentransporten. Cursus voor officieren van gezondheid. Examen in het rijden, *M. Woch.*, N°. 87.

Argentinië: Zelfaadgeweer, *Jahr.* A. u. M., Juli.

België: Veldhouwitservraagstuk, *Jahr.* A. u. M., Juli. Groote herfst-oefeningen, *Int. Rev.*, Juli.

Bulgarije: Nieuwe pensioenwet. Turksche taalcursus, *Streffleur.*, N°. 6. Onderofficiershulpkas, *M. Woch.*, N°. 81. Inkrimping van het vlootpersoneel. Nieuwe vlootbouw, *M. Woch.*, N°. 85.

Denemarken: Nieuwe patronen voor het geweer M. 89, *Jahr.* A. u. M., Juli. Oplossing van het 2° Dragonderregiment, *M. Woch.*, N°. 85.

Duitschland: Oprichting van nieuwe cavaleriecommando's. Het commandeeren van officieren van anderé Wapens voor de spoorweg- en telegraafstroepen. Invoering van eene stoomafvoerbuis bij de machinegeweren. Proeven met nieuw kookgereedschap. Cursus voor generaals aan de infanterie-schietschool. Nieuwe disciplinaire straffen voor onderofficiere. Verandering van het veterinaire beambtenpersoneel in een veterinaire officierskorps. Traktementsregeling. Opheffing der postduivenstations voor den seindienst ter zee. Militaire vliegmaschine »J1-ROTKA«. Motorluchtschip »LANZ-SCHUTTE«. Manoeuvre-keuken-automobil van den keizer. Electromobielen voor den postdienst, *Streffleur.*, N°. 6. Oprichting van een motorwielrijderkorps, *Jahr.* A. u. M., Juli. Aanvullingen op het exercitiereglement voor machinegewerafdeelingen. De Deutsche versterkingen aan de kust. *Int. Rev.*, Juli.

Engeland: Vermeerdering van de vredessterkte der linie-infanterie. Gezamenlijke gevechtsschietoefeningen, *M. Woch.*, N°. 77. Verhooging van het aantal leerlingen aan de Generale-Stafschool te Chamberley. Bepalingen voor de deelname van actieve Britsche officieren aan rijen springwedstrijden in het buitenland. De nieuwste slagschepen en pantserkruisers. Budget voor luchtscheepvaart en nieuwe luchtschepen. Reuzenluchtschip, *Streffleur.*, N°. 5. Oorlogsbegrooting 1910—'11, *M. Woch.*, N°. 80. Zwaar scheepsgeschut. Trekmachine voor zwaar geschut, *Jahr.* A. u. M., Juli.

Frankrijk: Gehuwde recruten. Waarnemingsvoertuig. Opstellingsplaatsen voor machinegeweren, *M. Woch.*, N°. 76. Cavaleriebewapening. Getuigschrift voor militaire geoefendheid, *M. Woch.*, N°. 78. Reorganisatie der militaire luchtscheepvaart. Machinegeweren. Bataljons-adjutant-onderofficiere. Paardenartsen bij de infanterieregimenten. Voorbereiding voor de hoogere commando's, *M. Woch.*, N°. 76. Organisatorische

veranderingen in den aëronautischen dienst. De bepalingen op buitenlandsche reizen door Fransche officieren. Permanente inspectie voor den verplegingsdienst. De nieuwe Fransche slagschepen. Vlootbouw. Onderzeebooten. Uitrusting der onderzeebooten met signaaltoestellen. Verbetering der havens. Kanaal golf van Biscaye — golf van Lyon. Aeronautisch-technische opleiding van onderofficieren. Vliegmaschine met ballon. Debatten over oorlogsluchtschepen in den Franschen Senaat. Het Liebensch Wrighttoestel te Cannes. Handgranaten, Strefleur., N°. 6. Noord-oost Marokko. Wetsvoorstel pensionneering hogere officieren. Onderzeeboot »ARCHIMÈDE«. Schietoefeningen met machinegeweren, M. Woch., N°. 81. Verhoogde officierstractementen. Zwarte troepen. Kaderwet. Oefeningen der verlofssoldaten. Artillerie in de grensdistricten. Legermanoeuvres. Nieuw reglement op den geneeskundigen dienst te velde. Bepalingen op het inschrijven der recrutencontingenten, Jahrb. A. u. M., Juli. Luchtschepen bij de herfstoefeningen. Affuiten voor machinegeweren, M. Woch., N°. 82. De Fransche koloniale troepen. De stand der militaire luchtscheepvaart in Frankrijk. Het militair automobielwezen in Frankrijk. De krijgsschoolexamens in Frankrijk. Proeven met gerequireerde paarden, Int. Rev., Juli. Zware artillerie. St. Cyr. Wedstrijd voor soldatenliederen. Losse patronen. Politie mutsen. Invalidenhuis. Nieuw schermvoorschrift, M. Woch., N°. 87.

Griekenland: Nieuwe militiewet. Ouderdomsgrenzen voor officieren en vaandrags. Ouderdomsgrenzen voor de marine-officieren. Scheepsbouwmeesters, Strefleur., N°. 6. Onder de wapenen roeping van vrijgestelden, M. Woch., N°. 81.

Italië: Bezwaren van den tweejarigen dienstitijd. Amnestie, M. Woch., N°. 78. Bericht van de commissie van onderzoek in zake officiersverplaatsingen. Oefeningsschieten zonder scherpe munitie. Militaire instructeurs voor de vrijwillige rijwiel- en automobilistenafdeelingen. Beurzen voor buitenlandsche reizen van officieren en militair wetenschappelijke wedstrijden. Luchtvloot, Strefleur., N°. 6. Transport van berggeschut met sleden. Proeven met KRUPP's veldgeschut door den troep. Oorlogsbudget. Positie van den chef van den Generalen-Staf. Veranderingen in het legerbestuur. Veranderingen in de militiewet, Jahrb. A. u. M., Juli. De bedrevenheid in het rijden van de Italiaansche cavalerie. De bewapening van het Italiaansche leger met machinegeweren. De overzeesche landverhuizers in Italië, Int. Rev., Juli. Bevorderingstoestanden onder de hogere commandanten. De ontbinding van de legeronderzoekingscommissie. Nieuwe militaire inrichtingen, M. Woch., N°. 86.

Japan: Oorlogshaven Chinkaiwan. Werf Kure, Strefleur., N°. 6. Afscheidsfeest intendantschool. Inspectie over den toestand der paarden bij eenige divisien. Bestuurbaar luchtschip, M. Woch., N°. 80. Ziekeninrichtingen. Cadettenscholen. Infanteriegeweer 1905, M. Woch., N°. 84. Gendarmen. Verhuren van gebouwen. Sterkte van het officierskorps. Reglementen, M. Woch., N°. 86.

Mexico: Automatisch infanteriegeweer, Strefleur., N°. 6. Legersterkte. Legeruitgaven, M. Woch., N°. 84.

Nederland: Wielrijdercompagnieën. Machinegeweerafdeelingen. Oefeningen 1910, M. Woch., N°. 86.

Nederlandsch-Indië: Toelage artillerie-officieren, M. Woch., N°. 83.

Oostenrijk-Hongarije: Nieuwe bestuurbare ballon. BLERIOT-toestel. Klimijzers, type »FREXLER«, Streffleur., N°. 6. Gebruik van geschutmaterieel M. 75, Jahrb. A. u. M., Juli. De verjonging der generaals-commando's in het leger. Luchtscheepvaart. Nieuwigheden in het militaire telegraafwezen, Int. Rev., Juli. Indeeling van telegraafafdeelingen bij de cavalerieregimenten. Reserve-officieren voor het teekenen van kaarten, M. Woch., N°. 87.

Rumenië: Lijst der schepen van de Rumeensche marine, Streffleur., N°. 6. Studiereizen van Rumeensche officieren, M. Woch., N°. 84.

Rusland: Sanitair-hygiënische en desinfectieafdeelingen. Uitbreiding van het verkeerswezen, Streffleur., N°. 6. Uitgaven voor de artillerie. Beschouwing van twee Russische officieren over de inrichting van vestingen. Psychologische beschouwing over het Russische leger en het officierskorps. Hervormingen in de intendance. Militaire belasting. Cavaleristische vraagstukken, Jahrb. A. u. M., Juli. De spoorwegtroepen in Rusland. De desertie in het Russische leger. Reistoelagen voor onder-officieren. Capitulanten, Int. Rev., Juli.

Servië: Schietverenigingen. Onderofficiersscholen. Rijksgeschut-fabriek, Streffleur., N°. 6.

Spanje: Melilla-medaille, M. Woch., N°. 77. Grondbeginselen van de opleiding, M. Woch., N°. 82. Generaalcommando Melilla, M. Woch., N°. 87.

Turkije: Leger- en marinebegrooting 1810. Herziening der officiers-rangen. Automobielen voor het leger, Streffleur., N°. 6.

Zwitserland: Oorlogsbegrooting 1910. Wielrijders en motorwielrijders, Streffleur., N°. 6. Credieten voor oorlogsmaterieel voor 1911. Vermeerdering der munitie-uitrusting, Jahrb. A. u. M., Juli.

Algemeen: Eigenschappen der militaire bestuurbare ballons. Het motorrijwiel te velde, Streffleur., N°. 6. De marinebegrotingen der groote zeemogendheden voor 1910—'11. Overzicht van de ongelukken van beteekenis sedert de invoering der onderzeebooten in de verschillende Rijken, Int. Rev., Juli.

Boekaankondiging.

Brieven over Marinebeheer. II. Nederland's onzijdigheid bij een strijd op de Noordzee, door W. J. COHEN STUART, Oud-Minister van Marine. 's-Gravenhage, 1910. W. P. VAN STOCKUM & ZOON.

Een bijzonder actueel en niet minder belangrijk onderwerp behandelt de S. in dezen tweeden brief. In de laatste jaren toch, zijn — wij wezen er in dit Tijdschrift reeds meermalen op — voornamelijk onder den indruk van, in de buitenlandsche pers verschenen, tendenzen sensatiegeschriften, bij velen zekere voorstellingen gewekt omtrent de gevaren, die ons op onze noordzeekust bedreigen, welke, minst genomen, overdreven genoemd mogen worden. Daardoor ontstaat ongetwijfeld het niet-denkbeeldig gevaar, waarop de S. zoo te recht nadruk legt, dat, wanneer binnen korter of langer tijd voorzieningen ten aanzien van onze »havenverdediging« (welk, helaas, maar al te veel met onze »kustverdediging« verward wordt) zullen worden voorgesteld,¹⁾ deze niet met de vereischte nuchterheid en onbevangenheid onder de oogen gezien zullen worden. Hiervan zou allicht het gevolg kunnen wezen, dat min of meer eenzijdig voorzien werd in de eischen van onze havenverdediging en daardoor — bij den uit den aard der zaak beperkte bedragen, welke voor de landsverdediging beschikbaar zijn — de harmonische ontwikkeling onzer strijdkrachten zou belemmerd worden, wat te meer te betreuren zou zijn, omdat de beste verdediging onzer kusten toch ten allen tijde in eene degelijk toegeruste strijdmacht gevonden zal worden.

De belangstellende lezer vindt nu in dezen brief in slechts enkele bladzijden, en in voor iedereen duidelijke termen, uiteengezet, al wat noodig is, om het evenbedoelde vraagstuk onbevangen te beoordeelen.

Dit oordeel moge hem leiden tot het onderkennen der overdrijving, welke schuilt in de beschouwingen, waarop wij hiervoor doelden.

Het zoogenaamde »KRUPPmonopolie« in »De Avondpost«, door K. E. OUDENDIJK, Eerste-Luitenant der Artillerie. Zwolle, 1910. W. E. J. TJEENK WILLINK.

Deze brochure vormt een tegenhanger voor de door »Artillerist«, onder den titel: »Een weinig geslaagde verdediging van het KRUPPmonopolie« geleverde beschouwingen. De S. stelt zich daarbij in hoofdzaak ten doel het door de firma KRUPP geleverde snelvuur-veldmateriaal in bescherming te nemen tegen de door »Artillerist« daartegen

¹⁾ Een wetsvoorstel voor het vormen van een Fonds ter verbetering van de kustverdediging is inmiddels ingediend.

geopperde bedenkingen. De theoretische zijde van deze zaak is, o. i., door aanval en verdediging thans voldoende toegelicht; omtrent de practische zijde daarvan kunnen noch optimistische, noch pessimistische beschouwingen uitspraak doen. De tijd alleen kan de blijvend goede eigenschappen van ons nieuw materieel aantoonen, evenals deze de minder goede aan het licht zou kunnen brengen. Dat het eerste het geval zal zijn en het laatste ons bespaard moge blijven, hoopt stellig iedereen, die ons veldgeschut reeds heeft leeren waardeeren, en de deugdelijkheid van het voorheen door de firma KRUPP aan ons geleverde materieel heeft leeren kennen.

Les armées des principales puissances au printemps de 1910. *Paris*, 1910. R. CHAPELOT & CIE.

Dit werkje geeft in beknopten vorm, zonder commentaar, de voornaamste gegevens omtrent de militaire instellingen in verschillende landen. Behalve de grootere en kleinere Europeesche Staten worden daarin ook vermeld de Noord- en Zuid-Amerikaansche Staten, China en Japan. Het ligt in het voornemen, elk jaar eene bijgewerkte uitgave te doen verschijnen, wat met het oog op de voortdurende wijzigingen, waaraan het krijgswezen onderhevig is, eene bepaalde behoefte vormt. Het handig ingerichte werkje zal ongetwijfeld voor menigeen veel gemak opleveren.

Grondslagen der lichamelijke opvoeding op lagere en middelbare scholen en gymnasia. Theoretisch handboek voor candidaat-onderwijzers en leeraren in de gymnastiek en voor allen, die belang stellen in de lichamelijke ontwikkeling van onze jeugd, door J. S. G. DISSE en J. M. SCHEFFER. *Rotterdam*. W. L. & J. BRUSSE.

Nu de lichamelijke opvoeding *in* en *voor* het leger in de laatste jaren gelukkig meer en meer op den voorgrond getreden is, doet zich de behoefte aan degelijke handleidingen op dit gebied voortdurend meer gevoelen. Het komt ons voor, dat hoewel het werk, waarvan wij den titel hierboven afdrukken, niet bepaald voor het leger geschreven werd, het daartoe toch uitstekende diensten kan bewijzen.

Achtereenvolgens wordt behandeld: eene uiteenzetting van de geschiedenis der lichaamsoefeningen; de geschiedkundige ontwikkeling van het methodisch gymnastiek-onderricht; eene vergelijking tusschen de stelsels van JAHN, van SPIESS en het Zweedsche stelsel; een overzicht van de leerstof, verdeeld in: vrije oefeningen, gereedschaps-oefeningen, ordenoefeningen, toesteloefeningen en het spel; eenige technische, physiologische en opvoedkundige beschouwingen omtrent de lichamelijke opvoeding op de school; de inrichting van gymnastiek-lokalen en speelplaatsen; de verschillende examen-programma's, alsmede eene lijst van bronnen.

La Réforme militaire par P. D. du Journal »La Dépêche«. Paris, 1910. R. CHAPELOT & Cie.

Het is niet meer dan natuurlijk, dat de nieuwere begrippen omtrent legerhervorming, welke zich in de laatste jaren baan gebroken hebben, en, zij het ook met meerdere of mindere ingenomenheid, schier allerwegen onder een of anderen vorm toepassing vonden, niet gemakkelijk ingevoegd kunnen worden in de bestaande legerinrichtingen, welke in de meeste landen nog op een geheel anderen grondslag rusten. Dit ondervindt men blijkbaar ook in Frankrijk, waar, naar het oordeel van den S., »malgré les »raccommodages« et les »rapiécages«, malgré aussi les bonnes volontés, le vieil organisme militaire ne s'adapte pas aux nécessités nouvelles.«

Dientengevolge komt S. tot de volgende slotsom: »Il apparaît aujourd'hui, aux yeux les moins prévenus, qu'il est nécessaires de procéder, non à des réformes partielles, mais à la *Réforme militaire*, conçue suivant un plan d'ensemble, par étapes successives, et ayant pour but de mettre en harmonie notre organisme de guerre avec notre organisation et notre esprit moderne.«

De innige samenhang, welke niet alleen bestaan moet, maar ook werkelijk bestaat tusschen de schijnbaar meest uiteenlopende vraagpunten op het gebied van legerorganisatie en legervorming, zelfs in die mate, dat men niet straffeloos eenig onderdeel kan regelen, zonder na te gaan welke invloed daardoor in den meest ruimen kring kan worden uitgeoefend, is oorzaak, dat elke partieele regeling gevaar doet loopen in plaats van eene noodige verbetering van het bestaande tot stand te brengen, een grooteren misstand in het leven te roepen. Daarom is noodig een algemeen plan, dat de geheele organisatie van het weerwezen omvat en in staat stelt »d'utiliser à leur rendement maximum, toutes les ressources morales, intellectuelles et matérielles de la nation. Cette nécessité s'impose d'autant plus qu'un plan général de réformes militaires ne peut se concevoir sans l'établissement d'un plan financier qui y réponde.«

Het bovenstaande kan, meenen wij, ook ons tot leering strekken, in zooverre, dat het ons weerhouden moge van het blijven aanbrengen van partieele wijzigingen in het gebouw onzer defensie, zonder dat wij eerst duidelijk voor ons hebben liggen het plan, dat aangeeft, hoe dat gebouw er in de toekomst zal moeten uitzien. Daarom bevelen wij »La réforme militaire« aan onze lezers ter overweging aan.

Ter aankondiging ontvangen.

Java's weervermogen tegen een buitenlandschen vijand, door F. C. HERING, Oud-Luit.-Kol. O. I. L. (Overgedrukt uit »De Indische Gids«, Juli-afl. 1910.)

Brieven over marinebeheer. II. Nederland's onzijdigheid bij een strijd op de Noordzee, door W. J. COHEN STUART, Oud-Minister van Marine. 's-Gravenhage, 1910. W. P. VAN STOCKUM & ZOON.

Les armées des principales puissances au printemps de 1910. *Paris*, 1910. R. CHAPELOT & CIE.

Maandblad van de Algemeene Nederlandsche Officiëren-Vereeniging. 1e Jaargang. Nos. 1,2. *Middelburg*. GEBR. HILDERNISSE.

Tiro. Revista da confederação do tiro Brasileiro. *Rio de Janeiro*. 1910.

Il bibliofilo militare. Rassegna di bibliografia, di scienze e lettere militari nazionali e straniere. *Roma*, 1910. Capitano E. GAIANI — Capitano E. SALARIS.

Feldkanonen in Rohrrücklauf-Lafette mit unabhängiger oder abhängiger Visierlinie. System EHRHARDT. Modell 1910. *Düsseldorf*. Rheinische Metallwaaren- und Maschinenfabrik.

Haubitzen. System EHRHARDT. Modell 1910. *Düsseldorf*. Rheinische Metallwaaren- und Maschinenfabrik.

For acknowledging envelopes

Faint, illegible text, possibly a list or header section.

Second section of faint, illegible text.

Third section of faint, illegible text.